ھەقىقەت بىلەن سەپسەتە ئوتتۇرىسىدا ئىسلام

ئىسلامغا قارشى ئېلىپ بېرىلغان ئىغۋالارغا رەددىيە

بۇ كىتابنى تەييارلاشقا قاتناشقانلار (ھەرپ تەرتىپى بويىچە)

ئۇستاز، دوكتور ئەھمەد شەلەبى

ئۇستاز، دوكتور ئەھمەد ئۆمەر ھاشىم

ئۇستاز، دوكتور ئەھمەد كامال ئەبۇلمەجد

ئۇستاز، دوكتور ئابدۇسەبۇر شاھىن

ئۇستاز، دوكتور ئابدۇسەبۇر مەرزۇق

ئۇستاز، دوكتور مەھمۇد ھەمدى زەقزۇق

تەھرىرى

ئۇستاز، دوكتور ھامىد تاھىر

تەرجىمە قىلغۇچى: سىراجىددىن ئەزىزى

بسم الله الرحمن الرحيم

بۇ كىتاب:

ھەر بىر مۇسۇلمان ئەر ۋە ئايالغا

ساماۋىي دىن مەنسۇپلىرىغا

هەر بىر ئەقىل، قەلب ئىگىسىگە
دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى ئىنسانلارغا ... سوۋغا قىلىنىدۇ.

مۇقەددىمە

ئالللاھقا ھەمدۇ سانالار، پەيغەمبەرلەرنىڭ خوجىسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ئائىلە تاۋاباتىغا رەھمەت ۋە سالاملار بولسۇن.

ئىسلام دىنى تارىختىن بېرى دۈشمەنلەرنىڭ دىنى، سىياسىي ئۆچمەنلىك ئوبيېكتى بولۇپ كەلدى. دۈشمەنلەرنىڭ بۇ يولدا قوللانمىغان چارە ـ تەدبىرلىرى قالمدى، ئۇلارنىڭ مەقستى ئىسلام دىنىنىڭ تارقىلىشىنى چەكلەپ، مۇسۇلمانلارنىڭ ئېتىقادىنى سۇسلاشتۇرۇشقا ئورۇنۇشتىن ئىبارەت ئىدى.

مەككىدە مۇشرىكلار، مەدىنىدە يەھۇدىلار، دەمەشق، باغدادلاردا خرىستىئانلار، غەربتە بولسا شەرقشۇناس كافىرلار ھۇجۇم قىلدى. ئۇلارنىڭ ئۆچمەنلىك قىلىشىدىكى ئاساسى سەۋەب، مۇسۇلمانلارنىڭ ئىسلامدا ھېس قىلغان روھىي ئۇزۇقنىڭ ئەقىلگە مۇۋاپىق ئىكەنلىكى ۋە ھايات يولىدا مەيدانى ئېنىق بولغانلىقى ئىدى.

ئىسلام كىشىلەرنى دىنغا چاقىرىشتا ھېكمەت، چىرايلىق، مۇلايىم سۆز ـ نەسىھەت بىلەن بولۇشنى تەشەببۇس قىلىدۇ، مۇسۇلمانلار ئەھلى كىتاب(خرىستىئان، يەھۇدىيلار)نى دىنغا دەۋەت قىلىشتا ئەڭ ياخشى ئۇسلۇپتا چاقىرىش، دىنغا كىرىشكە زورلىماسلىققا چاقىرىلىدۇ، ئىسلامنىڭ ئاساسى پرىنسىپى تۆۋەندىكى ئايەتتە گەۋدىلىنىدۇ:

لاإكراه في الدين

«دىندا زورلاش يوق» (بەقەرە سۈرىسى 256 ـ ئايەت)

ئىسلام دىنى ھېچ كىشىگە ھۇجۇم قىلمايدۇ، لېكىن ئۆزىنى ئۆزى مۇداپىئە قىلالايدۇ، يېقىنقى يىللاردا ئىسلام دىن دۈشمەنلىرىنىڭ غالجىرلارچە ھۇجۇمىغا ئۇچرىدى، خەلقئارادا كوممۇنىستىك تۈزۈم ئاغدۇرۇلغاندىن كېيىن، يوقىتىشقا تېگىشلىك يېڭى دۈشمەن ھېسابىدا مۇئامىلە قىلىندى، بەزى ئازساندىكى بىر ئۇچۇم مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆتكۆزگەن قىلغان خاتالىقلىرىنى غەرەزلىك ھالدا ئىسلام ۋە دۇنيادىكى بىر مىليارتتىن ئارتۇق مۇسۇلمانغا ئارتىپ تۇرۇپ، دۈشمەنلىك قىلىشقا باشلىدى.

ئىسلامنىڭ ھەقىقتى كۈن نۇرىدەك روشەن. شۇنداقتىمۇ بەزىلەر بۇ ھەقىقەتكە كۆز يۇمىدۇ، ياكى باشقىلارنىڭ كۆز يۇمىشىنى تەلەپ قىلىدۇ. شۇ ئاساستا بۇ كىتاب ئۇسلۇبى ئاددى، مەنىسى چوڭقۇر قىلىپ يېزىلدى.

بىرىنچى: بۇ كىتاب ئىسلام ھەققىدىكى چۈشەنچىنى مۇكەممەل ئوچۇقلاپ بېرىدۇ، بۇ كىتاب قۇرئان كەرىم، ھەدىس شەرىپتىن ئىبارەت ئاساسلىق مەنبەگە تايىنىدۇ. ئەقىدە، ئىبادەت، ئەخلاق ۋە شەرىئەت ئەھكاملىرىدا ئاساسلىق مەسىلىلەرنى ئوچۇقلاپ بېرىدۇ. شۇ ئاساستا ئىسلامنىڭ ھەقىقي گەۋدىسى مۇئەييەنلىشىپ بەزىلەرنىڭ غەرەزلىك ھالدا بورمىلاشقا ئۇرۇنۇشلىرى پاش قىلىنىدۇ.

ئىككىنچى: كىتابنىڭ ئاساسى مەقستى ئىسلام دىنىغا قارشى تارقالغان كونا ـ يېڭى ئىغۋالارغا تۇنجى قېتىم رەتلىك، ئىلمى، دەلىل ـ ئىسپاتقا ئاساسلانغان ھالدا

رەددىيە قايتۇرىدۇ، مۇسۇلمانلارنىڭ قولىغا دىنىغا قارشى تۆھمەت - سەپسەتىلەرگە رەددىيە قايتۇرۇش ۋە مۇداپىئە قىلىش قالقىنىنى تۇتقۇزىدۇ.

ئوقۇرمەنلەر بۇ كىتابتىن ھەر بىر ئىغۋا ئۈچۈن مۇئەييەن نوقتىدا تەپسىلى جاۋاب بېرىشنى بىلىپلا قالماستىن، بەلكى ئىلمى قانائەتلەندۈرۈش مەنبەسىگە ئىگە بولالايدۇ.

كىتاب باشقا تىللارغا تەرجىمە قىلىشنى ئاسانلاشتۇرۇش ئۈچۈن ئىخچام، ئاددىي، ئەمما ئىلمىي ئۇسۇلدا يېزىلدى.

شۇنى ئەسلىتىپ ئۆتۈشكە ئەرزىيدۇكى، كىچىك ھەجىملىك بۇ كىتاب ئاددى، چۈشىنىشلىك قىلىپ يېزىلدى، رەددىيە قايتۇرۇشتا مىسىرلىق داڭلىق ئالىملار، ئىسلام مۇتەپەككۇرلىرى قاتناشتى، ئۇلارنىڭ ئىسمىلىكى كىتابنىڭ باش بېتىگە يېزىلدى، بۇ كىتاب ئەلئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتى، مىسىر دارۇلئىفتا (فەتىۋا مەركىزى) كۆرۈپ چىققاندىن كېيىن بېسىلدى.

كىتابنىڭ نەشىر قىلىنىشىغا ھەسسە قوشقانلارغا، پاك دىنىنى مۇداپىئە قىلىشقا ھەسسە قوشقانلىقى، دىنىنىڭ توغرا ئۇقۇمىنى ئوچۇقلىغانلىقى ئۈچۈن ئاللاھ ياخشى مۇكاپات ۋە ئەجىر - ساۋاب ئاتا قىلغاي!

مۇكەممەل ئىسلام چۈشەنچىسى

ئىسلام ئاممىباب خۇسۇسىيەتكە ئىگە ئاخىرقى ساماۋى دىندۇر. ھەر دەرىجىدىكى كىشىلەر ئاسانلا قوبۇل قىلالايدۇ، تەلىماتلىرى بىلەن ھەرقانداق زامان ۋە ماكانغا ماسلىشالايدۇ.

ھەر قانداق كىشى

لااله الا الله وان محمد رسول الله

«ئاللاھتىن باشقا چوقۇنۇشقا لايىق ئىلاھ يوق، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ ئەلچىسىدۇر» دەپ شاھادەت ئېيتىش بىلەنلا مۇسۇلمان بولۇپ ھېساپلىنىدۇ، نۇرغۇن ھوقۇقلارغا ئىگە بولىدۇ، بەزى مەجبۇرىيەتلەر يۈكلىنىدۇ، مۇكەممەل دىنىي، ئىجتىمائىي ۋە مەدەنىي تۈزۈم كاتېگورىيىسى ئىچىدە بولىدۇ. ئەينى ۋاقىتتا ماددى ئېھتىياجلارغا رىئايە قىلىدۇ، ھەر بىر شەخس ۋە ئاممىنىڭ روھىي تەلەپلىرىنى قاندۇرالايدۇ.

كۆپ ۋاقىتلاردا ئىسلامنى خاتا ۋە كەمتۈك چۈشەنگەنلىكتىن كېلىپ چىققان كەمچىلىكنى تۈگىتىش ئۈچۈن، دەسلەپكى شەكلى، بارلىققا كېلىش تارىخىغا ئەگىشىپ تاكامۇللاشقان چۈشەنچىسى بويىچە ئوتتۇرىغا قويۇشتا، پۈتۈنلەي بىۋاستە ئاساسى مەنبە بولغان قۇرئان كەرىم ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىگە ئاساسلىنىشقا توغرا كېلىدۇ.

ئىسلام تۆت مەركىزى ئاساسقا ئىگە، ئۇنىڭسىز ئىسلام چۈشەنچىسى مۇكەممەللەشمەيدۇ، تۈزۈمى مۇقىملاشمايدۇ. ئۇلار:

ئەقىدە، ئىبادەت، ئەخلاق، قانۇن - تۈزۈمدىن ئىبارەت.

بىزگە مەلۇمكى، ئەقىدىنىڭ ئورنى قەلبتۇر. ئۇ ئېتىقادتا ئاللاھنىڭ بىرلىكى، كائىناتنىڭ ياراتقۇچىسى، كائىنات تۈزۈمىنى كونترول قىلغۇچى، سىرلىرىنى

بىلگۈچى، ئىبادەت قىلىنىش، يالۋۇرۇش، تەۋبە قىلىش ۋە ياردەم تەلەپ قىلىشقا يالغۇز ھەقلىق... دەپ ئېتىقاد قىلىشتۇر. ئاندىن ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىش، نامە - ئەمەللىرىدىن ھېساپ بېرىش، ئارقىسىدىن جازا - مۇكاپاتلارغا ئېرىششەك ئەھۋاللارنىڭ بولىدىغانلىقىغا ئېشىنىشتۇر.

قۇرئان ۋە ھەدىس ئەقىدە پرىنسىپلىرىنى مۇنداق بەلگىلىدى:

ئاللاھقا ۋە ئاللاھنىڭ پەرىشتىلىرىگە، كىتابلىرىغا، پەيغەمبەرلىرىگە، قازا ۋە قەدەرگە (ياخشىلىق ۋە يامانلىق ئاللاھنىڭ تەقدىرى بىلەن بولىدىغانلىقىغا)، قىيامەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرۈشتىن ئىبارەت.

ئەقىدە — مۇسۇلمانلارنىڭ قەلبىدە مۇستەھكەم ئورۇنلىششى، ئەقلىدىن ئۆتكەندىن كېيىن قەلبىدە تەمكىنلىك ھاسىل قىلىش بىلەن قارار تاپىدۇ. بۇ يەردە زىكىر قىلىشقا ئەرزىيدىغان مەسىلە شۇكى، قۇرئان كەرىم ھەر ئىنساننى تارىخ، ئىلگىرىكى ئۈممەتلەرنىڭ ئاقىۋەتلىرى، كائىنات ئۈستىدە داۋاملىق ئىزدىنىپ، تەبىئەت مەنزىرىلىرى ئۈستىدە تەپەككۇر قىلىپ، ئەنە شۇ ئەقىدىنىڭ سەممىلىكىدىن ئۆزى بىۋاستە قانائەت ھاسىل قىلىشقا چاقىرىدۇ. شۇنداق قىلغاندا قەلبتىكى ئىمان كۈچلىنىپ، كۆڭۈلدە قانائەت ھاسىل بولىدۇ.

قۇرئان كەرىمدە ئەقىدە مۇسۇلمانلارنىڭ ھاياتىدىكى ئۇق بولغانلىقى ئۈچۈن ئاساسى ئورۇننى ئىگەللەيدۇ. رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام مەككىدە كىشلەرگە ئون ئۈچ يىللىق ھاياتىدا ئەقىدە ئۆگەتكەنلىكى ھەممىگە مەلۇم. قۇرئان كەرىمنىڭ تەڭ يېرىمى دېگۈدەك ئەقىدە ئۈستىدە توختىلىدۇ ۋە ئۇنى تەكىتلەيدۇ. ئەنە شۇ ئەقىدە يولىدا ئاۋۋالقى مۇسۇلمانلار مەككە ئەھلىدىن بولغان مۇشرىكلارنىڭ زۇلمى ئاستىدا شەھىدلىق شارابىنى ئىچكەن. مۇشرىكلار ئۇلارنى بارلىق ئۇسۇللارنى قوللىنىپ، بىر ئاللاھنىڭ بارلىق ۋە بىرلىكىگە ئىمان كەلتۈرۈشتىن ياندۇرۇپ بۇتلارغا چوقۇندۇرۇشقا ئۇرۇنۇپ باققان.

ئەمەلىيەتتە ئىسلام ئەقىدىسى، مۇسۇلمانلارغا ھاياتنىڭ لەززىتىنى بېرىپ، غايىسىنى مۇئەييەنلەشتۈرۈپ بېرىدۇ. مۇسۇلمانلار ئاسمان - زېمىننى يوقتىن بار قىلغان قۇدرەتلىك ئاللاھقا يىلىنىپ يۈزلەنگەن ۋاقتىتا ھەقىقەتەن ئىنسانلار ئاللاھنىڭ ھىمايىسى ئاستىدا ئىكەنلىكىنى ھېس قىلالايدۇ. ئاللاھنىڭ رەھمىتى پۈتۈن ئەتراپىنى قورشاپ تۇرغاندەك تۇيىلىدۇ. ئىنسانلارنىڭ ئەمەللىرى توغرا ئىسلام ئەقىدىسى ئۈستىدە ئاللاھنىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىش، غەزىۋىدىن يىراق بولۇشتىن ئىبارەت ئورتاق غايە تەرەپكە قاراپ يۈزلىنىدۇ. تەدرىجىي ھالدا مۇسۇلمانلارنىڭ ئىچكى قاتلىمىدا ئەخلاقىي ۋىجدان، ياخشى - يامانلىق، پەزىلەت بىلەن رەزىللىقىقا بولغان ئىنتايىن سەزگۈر قاراشلار پەيدا بولۇشقا باشلايدۇ. بۇ دىندا «تەقۋا» دەپ ئاتىلىدۇ.

ئىسلامدىكى ئىبادەتلەر ناماز، روزا، زاكات ۋە ھەجدىن ئىبارەت تۆت تۈرلۈكتۇر

ناماز — دىنىنىڭ ئاساسى تۈۋرۈكى بولۇپ، لۇغەت مەنىسى دۇئا قىلىش دېمەكتۇر. ئەمەلىيەتتە ناماز بىرتۈكۈم دۇئالار، بەلگىلىك ھەرىكەتلەر جەريانىدا (قىيام، رۇكۇ، سەجدە) تىلاۋەت قىلىنىدىغان قۇرئان كەرىم ئايەتلىرىدىن ئىبارەتتۇر. نامازنى يالغۇز

ئادا قىلىشقىمۇ، جامائەت بىلەن سەپكە تىزىلىپ، ئىمام ئالدىدا تۇرغان هالدا ئادا قىلىشقىمۇ بولىدۇ. ئەمما جامائەت بىلەن ئوقۇغان نامازنىڭ ساۋابى كۆپتۇر. بىر كېچە - كۈندۈزدە بامدات، پېشىن، ئەسىر، شام، خۇپتەنلەردىن ئىبارەت بەش ۋاقىت ناماز ئوقۇش لازىم.

هەر هەپتە جۈمە كۈنلىرى مەخسۇس جۈمە نامىزى ئوقۇلىدۇ. بۇ نامازغا مەهەللە ئەهلىنىڭ هەممىسى توپلىشىدۇ. ئالدى بىلەن «خۇتبە» ئوقۇلىدۇ، خۇتبىدە ئىمام مۇسۇلمانلارغا يەتكۈزۈش مۇهىم دەپ قارالغان مەسىلىلەر ئۈستىدە توختىلىدۇ، دىنغا مۇستەهكەم ئېسىلىش، ئاللاهتىن كەچۈرۈم سوراپ ئىستىغفار ئېيتىشقا چاقىرىدۇ.

لېكىن ناماز، روهى مەزمۇندىن خالىي پەقەتلا دۇئا، هەرىكەتلەردىن ئىبارەتمۇ؟ ياق! ئىسلامدىكى ناماز، مۇسۇلمانلارنىڭ پەرۋەردىگارى بىلەن بىۋاستە ئۇچرىشىپ، سىردىشىدىغان مۇناجاتتىن ئىبارەتتۇر. قۇرئان كەرىم شۇنداق زىكىر قىلىدۇكى، سەجدە هالىتىدە تۇرغاندا بەندە پەرۋەردىگارىغا تېخىمۇ يېقىنلىشىدۇ. ئاللاه مۇنداق دەيدۇ:

واسجد واقترب

«سەجدە قىلغىن، (شۇنىڭ بىلەن ئاللاهقا) يېقىنلىق هاسىل قىلغىن.» (سۈرە ئەلەق 19 - ئايەت). قۇرئان كەرىم نامازنى مۇنداقمۇ سۈپەتلىگەن:

تنهى عن الفحشاء والمنكر

«ناماز هەقىقەتەن قەبىه ئىشلاردىن ۋە گۇناهلاردىن توسىدۇ.» (سۈرە ئەنكەبۇت 45 - ئايەت) دېمەكچى بولغىنى، مۇسۇلمانلار تەبىئى خۇشۇ - خۇزۇ (ئاللاهتىن قورقۇپ تۇرۇپ، سەممىي ئىخلاس بىلەن) بىلەن ئادا قىلغان ناماز نامازئوقۇغۇچىنى چوڭ - كىچىك گۇنا - مەئسىيەت (جىنايەت)لەردىن توسىدۇ. ئىنسان ياراتقۇچىسى ئاللاه بىلەن سىردىشىپ چىقىپلا باشقا ناچار قىلىقلارنى سادىر قىلىشى، ئاللاه رازى بولمايدىغان ئىشنى قىلىشى تەسەۋۋۇردىن يىراقتۇر!

قۇرئان كەرىم نامازنى سۈپەتلەپ، مۇسۇلمانلارنىڭ سەۋرچانلىق بىلەن كۈندىلىك دۇچ كېلىدىغان قىيىنچىلىقلىرىنى يېڭىپ چىقىشقا ياردەم قىلىدىغانلىقىنى جاكارلايدۇ. ئاللاه مۇنداق دەيدۇ:

يأيها الذين امنوا استعينوا بالصبر والصلوة

تەرجىمىسى: «ئى مۆمىنلەر! سەۋر ئارقىلىق ۋە ناماز ئارقىلىق ياردەم تىلەڭلار.» (سۈرە بەقەرە 153 - ئايەت) بۇنىڭدىن مەلۇمكى، ناماز مۇسۇلمانلار هاياتىدا ئەجابى رول ئوينايدۇ، كۈندىلىك قىيىنچىلىقلارنى يېڭىپ چىقىشقا تۈرتكە بولىدۇ، روهىي جەهەتتىن راهەت پۇرسىتى يارىتىپ بېرىدۇ. شۇڭا رەسۇلۇللاه ئەلەيهىسسالام مۇئەززىن بىلالغا (ئاللاه رازى بولسۇن) «بىلال بىزنى راهەتلەندۈرگىن!» دەيتتى.

نامازنىڭ ئاساسى شەرتى تاهارەت ياكى غۇسلى تاهارەت بىلەن بەدەننى تازىلاشتۇر. تەبىئى هالدا روهنى تازىلاشمۇ بەك مۇهىم.

پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام بىشارەت بېرىپ، مۇسۇلمانلار بىر كېچە - كۈندۈزدە ئادا قىلىدىغان بەش ۋاقىت نامازنى ئۆيىنىڭ ئالدىدىن ئېقىپ تۇرىدىغان ئۆستەڭدە كۈندە بەش ۋاقىت يۇيۇنغان ئادەمگە ئوخشاتقان هەدىس مۇشۇ مەنىنى ئىسپاتلايدۇ. هېلىقى

بەش ۋاقىت يۇيۇنغان كىشىنىڭ بەدىنىدە كىر قالمىغىنىدەك، ناماز ئادا قىلغۇچىنىڭ روھمۇ تازىلىنىپ پاكلىنىدۇ. (بۇخارى، مۇسلىم).

ئۇنىڭدىن باشقا ناماز ـــ دۇئا، ئىستىغفار، قەلب، ئەقىل، بەدەننىڭ ئاللاھقا يۈزلىنىشىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. مۇسۇلمانلارنىڭ قەلبىدە ئەقىدىسىنى مۇستەھكەملەشتە مۇھىم رول ئوينايدۇ، ھەركۈنى روھىي ئېنېرگىيەنى يېڭىلاپ تۇرىدۇ.

روزا ـــ يىلدا بىرئاي رامىزان ئېيىدا تاڭ ئاتقاندىن باشلاپ تا كۈن ئولتۇرغىچە يېمەك ـ ئىچمەك، جىنسى ئالاقىدىن پۈتۈنلەي ئۆزىنى تارتىش دېمەكتۇر.

بەزىلەر روزا ھەققىدە توختىلىپ، روزا تۇتۇشتىكى مەقسەت بايلارنىڭمۇ كەمبەغەللەر ھېس قىلغان ئاچلىق ئازابىنى ھېس قىلسۇن ئۈچۈندۇر دەيدۇ. لېكىن روزا، بايلار، كەمبەغەللەر ھەممىسىگە ئوخشاش پەرز قىلىنغان. بۇ مۇھىم ئىبادەتنىڭ تەبىئىتىگە يىل بويى ئادەتلەنگەن مۇسۇلمانلارنىڭ تۇرمۇش رېتىمىنى ئۆزگەرتىشتە ئالاھىدە رول ئوينىشى تەبىئىيدۇر. مۇلاھىزە قىلىدىغان بولساق، مۇسۇلمانلارنىڭ تۇرمۇشى يىلنىڭ باشقا ئايلىرىغا قارىغاندا رامىزاندا بىر رېتىمغا كىرىپ قالىدۇ.

بۇ مۇناسىۋەت بىلەن بەزى يامان ئادەتلەرگە كۆنۈپ قالغانلار (قەھۋە ئىچىش، تاماكا چېكىشتەك) رامىزاندىن كېيىنمۇ مەزكۇر ئادەتلەردىن ئۆزىنى تارتىش پۇرسىتىگە ئىگە بولالايدۇ. چۈنكى ئاساسلىق نەرسە بولغان يېمەك ـ ئىچمەكتىن توختىغان يەردە مەزكۇر ئىللەتلەردىن ئۆزىنى تارتىش تېخىمۇ مۇھىمدۇر.

بۇ يەردە بىزگە روزىنىڭ ئىككى ھېكمىتى ئاشكارا كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ:

بىرىنجىسى: مۇسۇلمان كىشىدە ئىنسانىي ئىرادىنى كۈچلەندۈرۈشكە خىزمەت قىلىدۇ. ئىرادە دېمەك، ئادەمنى جەلپ قىلىپ ئالداپ كېتىدىغان ھەرقانداق نەرسىدىن ئۆزىنى تارتىش قۇدرىتىدىن ئىبارەتتۇر. ئادەمنىڭ ئالدىدا يەيدىغان تائاملىرى ھازىر بولسىمۇ دىن تەلىماتى، ئاللاھنىڭ بۇيرۇقلىرىنى ئىجرا قىلىش يۈزىسىدىن ئۆزىنى تارتىپ، كونترول قىلىش كۈچىگە ئىگە بولىدۇ.

ئەنە شۇنداق، كىشىلەر ۋاقتى كەلگەندە ھالالدىن ئۆزىنى تارتىشتا غەلىبە قىلسا، ھارامدىنمۇ ئۆزىنى تارتىشتا غەلىبە قىلىشقا قادىر بولالايدۇ. مەسىلەن: كىشىلەرنىڭ مال ـ دۇنياسىنى باتىل يول ئارقىلىق يەۋېلىش، باشقىلارنىڭ ئايالىغا ھارامدىن ئىشتىھا ساقلاش.

ئىككىنجى ھېكمەت: روزا دىنى ئاڭ (ئىنسانىي ۋىجدان)نى تىرىلدۈرۈشكە مەركەزلىشىدۇ. ئېنىقكى، روزا باشقا ئىبادەتلەر ئىچىدە سەلبى تۈس ئالغان ئىبادەتتۇر. دېمەكچىمىزكى، روزا تۇتقان مۇسۇلمانلارنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشىدە ئۇنىڭ تەسىرى ناماز، زاكات، ھەجلەرگە ئوخشاش كۆرۈلمەيدۇ. ئەتىگەندە ناشتا قىلغان ئادەم بىلەن ھېچنەرسە يېمىگەن ئادەمنىڭ ئارىسىنى كىم پەرقلەيدۇ؟ روزا ئىبادىتىنىڭ مەخسۇس ئىمتىيازغا ئىگە، مۇسۇلمانلار بىلەن پەرۋەردىگارى ئوتتۇرىسىدا مەخسۇس ئىبادەت ئىكەنلىكى، ئۇنى روزىدار بىلەن ئاللاھتىن باشقا ھېچكىم بىلەلمەيدىغانلىقىدىن ئىبارەتتۇر. روزىدا رىياكارلىك بولمايدۇ. رىيا، باشقىلارنىڭ ماختىشىغا ئېرىشىش مەقسىتىدە باشقىلارغا كۆرسىتىپ قىلىنغان ئىشلاردۇر. شۇڭا ئاللاھ بىر ھەدىس قۇدسىدا مۇنداق دەيدۇ: «ئادەم بالىسىنىڭ روزىدىن باشقا پۈتۈن ئەمەللىرى ئۆزى ئۈچۈندۇر، روزا مەن ئۈچۈن. ئۇنىڭ مۇكاپاتىنى يەنىلا ئۆزۈم بېرىمەن» (مۇسلىم).

مۇسۇلمانلار روھىيىتىدە روزا، دىنى ئاڭ پەيدا قىلىشتىن ئىبارەت بولۇپ، باشتا دەپ ئۆتكەن «تەقۋا» نامى ئاستىغا كىرىدۇ. ئۇ پەقەت كىشىلەرنىڭ كۆز ئالدىدىن خالىي قىلغان ـ ئەتكىنىمىز، سۆزلىگىنىمىزنىلا ئەمەس، بەلكى قەلبىمىزگە پۈككەن ئويلاردىن تارتىپ ئاللاھ بىلىپ تۇرغۇچىدۇر، دېگەن سەگەكلىك، ھېس ـ تۇيغۇدىن ئىبارەتتۇر.

ناماز، روزىغا يەنە زاكات ۋە ھەجدىن ئىبارەت ئىككى خىل ئىبادەت ياندىشىپ كېلىدۇ:

بىرىنچىسى مەخسۇس بايلار ئۈچۈندۇر.

ئىككىنچىسى يولغا قادىر بولغانلار ئۈچۈندۇر.

زاكات ـــ ئەرەب تىلىدا ئۆسۈش، پاكلىنىش دېگەن ئۇقۇملارنى بىلدۈرىدۇ، ئۇ ئىگىلىكى بىر يىل توشقان، ئۆز ئىگىسىنىڭ شەخسى ئېھتىياجىدىن ئارتۇق مالغا ئايرىپ بېرىلىدىغان ئاز بىر قىسىم مالدىن ئىبارەتتۇر. شۈبھىسىزكى، بۇ يەردە ئىلاھىي ئادالەت بەكمۇ ئۈچۈقتۇر. كۈنلۈك كەسىپ بىلەن مەشغۇل بولۇپ ھايات كەچۈرگۈچىلەرگە زاكات ۋاجىپ بولمايدۇ. قول ـ ئىلكىدە مال ـ دۇنياسى كۆپ بولسىمۇ يىل بويى پۇل چىقىم قىلىپ تۇرغان ئادەمگە زاكات ۋاجىپ بولمايدۇ. ئىگىلىكىگە بىر يىل توشقان، بەلگىلەنگەن ئۆلچەمگە يەتكەن مال ـ دۇنياغا زاكات ۋاجىپ بولىدۇ.

زاكات توپلاش، تارقىتىپ بېرىش ئۈچۈن مۇسۇلمانلاردىن مەخسۇس ھەيئەت تەشكىللەشكە بولىدۇ. ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە زاكاتنى چىقىم قىلىش ئورۇنلىرىنى بەلگىلىدى. ھەممىسى موھتاجلارغا ياردەم قىلىش، كەمبەغەل ـ مىسكىنلەرنىڭ قىيىنچىلىقىنى يەڭگىللىتىش دائىرىسى ئىچىدە ئايلىنىدۇ.

إنما الصدقات للفقرآء والمساكين والعاملين عليها والمؤلفة قلوبم وفى الرقاب والغارمين وفى سبيل الله وابن السبيل

تەرجىمىسى: «زاكات پەقەت پېقىرلارغا، مىسكىنلەرگە، زاكات خادىملىرىغا، دىللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلارغا، قۇللارنى ئازات قىلىشقا، قەرزدارلارغا، ئاللاھنىڭ يولىغا، ئىبنى سەبىللەرگە (مۇساپىرلار) بېرىلىدۇ.» (سۈرە تەۋبە 60 ـ ئايەت) مۇشۇنداق قىلغاندا، ئىسلامىي جەمئىيەت ھەرىكىتىنىڭ داۋام قىلىشى ۋە تەكپۇڭلىقىنى ساقلاپ قېلىپ، ئىجتىمائىي كېپىللىك تۇرغۇزغىلى بولىدۇ.

ئىقتىسادلىق مۇسۇلمانلار شۇنى ياخشى بىلىدۇكى، مۇسۇلمانلار ئۈستىگە پەرز قىلىنغان زاكات يىللىق كىرىمىنىڭ بەك ئاز نىسبىتىنى تەشكىل قىلىدۇ. شۇڭلاشقا داۋاملىق جەمئىيەت ئىسلاھاتى، ياخشىلىق يوللىرى ئۈچۈن زاكاتنىڭ سىرتىدا ساخاۋەت قىلىپ تۇرۇشقا تەشەببۇس قىلىنىدۇ. بۇنىڭدىن بىز بىر بۆلۈك مۇسۇلمانلارنىڭ زاكىتىنىڭ سىرتىدىكى پۇلغا نۇرغۇنلىغان مەسجىدلەرنى ياسىغان، مەكتەپ، دوختۇرخانا ۋە باشقا نۇرغۇن ياخشىلىقلارنى قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرىۋاتىمىز. بەزىلەر ۋاپاتىدىن كېيىن، خەير يەت ۋەقپىلىرىنى تەسىس قىلىپ كىرىمنى كەمبەغەل ـ مىسكىنلەرگە، ھەتتا ھايۋانلار، ئۇچارلىقلارغا خىراجەت قىلىپ بېرىشنى تەۋسىيە قىلغانلىقىنى كۆرىمىز. (قاھىرەدىكى ئەلئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئۇدۇلىدا «ئەبۇددەھەب» مەسجىدىنىڭ ئەزان خانىسى ئۈستىدە ئاغزى ئوچۇق چوڭ قاچىلارنى

كۆرىمىز. ئېيتىشلارغا قارىغاندا ئۇ قاچىلار كەپتەر، قۇچقاچلارغا ھەر تۈرلۈك دان، سۇ بېرىش ئۈچۈن ياسالغان ئىكەن.

زاكات ئىقتىسادى جەھەتتىن قول ئىلكىدە بار ھەر بىر مۇسۇلمانغا پەرز قىلىنغان بولسا، ئىبادەت ساھەسىدە تۆتىنجى ۋە ئاخىرقى ھەج ئىبادىتىمۇ ھاياتتا بىر قېتىم يول ئامانلىقى، ئىقتىسادى تەرەپلەردىن قادىر بولالىغان مۇسۇلمانلارغا پەرزدۇر.

ھەج — دۇنيا مۇسۇلمانلىرىنىڭ كۈندە بەش ۋاقىت نامىزىدا يۈزلىنىدىغان مەركىزى، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئاساسىنى قۇرغان ئاللاھنىڭ بەيتى — كەبە ئورۇنلاشقان مەككە مۇكەررەمە شەھىرىگە سەپەر قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. ھەج ئىبادىتى، بىرنەچچە تۈرلۈك پائالىيەتلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولۇپ، مۆھىملىرى ئاللاھنىڭ بىرلىكىنى ئېلان قىلىپ، ئاللاھ ئالدىدا بىچارىلىق ئىزھار قىلىپ، ئاللاھنىڭ ئىنسانغا بەرگەن سان - ساناقسىز نېمەتلىرىگە تەشەككۈر بىلدۈرگەن ھالدا كەبىنى تاۋاپ قىلىشتىن ئىبارەت بولۇپ، ھەج مەۋسۇمىدە دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن كەلگەن مۇسۇلمانلار ئورتاق ئىبادەت، بىرغايە ئۈستىدە ئۇچرىشىپ، ئوخشاش بولمىغان مىللەتلەر، ئوخشاش بولمىغان تىللاردا سۆزلەشكەن ھالدا بىر يەرگە توپلىشىدۇ.

ئەينى ۋاقىتتا ئۇلار ئۆز ئارا مەنپەئەت ئالماشتۇرىدۇ، دوستلۇق رىشتىسىنى تېخىمۇ چىڭىتىدۇ، ھەمكارلىق ئاساسلىرىنى بەلگىلەيدۇ. تەبىئىيكى ھەر بىر مۇسۇلمان بۇ ئادەم دېڭىزى ئىچىدە ئېتىقاد قىلغان ئىسلام دىنىنىڭ نە قەدەر شەرەپلىك، نە قەدەر ئۇلۇغ ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىدۇ. ئەنە شۇ توپ - توپ كىشىلەر بىرلا غايە، بىرلا نىدا (چاقىرىق) ئۈچۈن يىغىلغان بولۇپ، بىر شەخستىن باشلاپ پۈتۈن ئىنسانىيەت بىلەن ئاخىرلاشقان بۇ كەڭ چەمبىرەك مۇكەممەللەشكەن، ئاللاھنىڭ مۇنۇ سۆزى ئەمەلگە ئاشقان بولىدۇ:

وما أرسلناك إلا كافة للناس

يەنى «بىز سېنى پەقەت پۈتۈن ئىنسانلار ئۈچۈن (مۆمىنلەرگە جەننەت بىلەن) خۇش خەۋەر بەرگۈچى ۋە (كاپىرلارنى ئازاب بىلەن) ئاگاھلاندۇرغۇچى قىلىپ ئەۋەتتۇق.» (سۈرە سەبەئ 28 - ئايەت)

قل ياأيها الناس إني رسول الله إليكم جميعا

«ئى مۇھەممەد! (ئەلەيھىسسالام) ئى خالايىق! مەن سىلەرگە، ھەممىڭلارغا ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەر دۇرمەن.»

مانا بۇ ئىسلامدىكى ئىبادەتلەر ئۆزى ئاددىي، تەدرىجىيلىك، بىر - بىرى بىلەن باغلىنىشلىق خۇسۇسىيەتكە ئىگىدۇر. مەزكۇر ئىبادەتلەر مۇسۇلمانلارنىڭ قەلبىدە ئاللاھقا باش ئەگكەنلىكى، داۋاملىق قورقۇپ، چەكسىز رازىلىقىغا ئېرىشىش ئۈچۈن ئىشلەيدىغانلىقىنى تەكىتلەيدۇ. ئەينى چاغدا مۇسۇلمانلار ئارىسىنى پەرۋەردىگارى بىلەن باغلايدۇ. ئادەتتە ناماز مەھەللە ئەھلى قاتناشقان ھالدا جامائەت بىلەن ئادا قىلىنىدۇ. روزا، مۇسۇلمانلارنى قولى، تىلى ئارقىلىق باشقا مۇسۇلمانلارغا زىيان يەتكۈزۈشتىن توسىدۇ. زاكات، ھاجەتمەنلەرگە رەھىمدىللىك قىلىپ ساخاۋەت قىلىشقا چاقىرىدۇ. ئاخىرىدا ھەج ھەر بىر مۇسۇلمان دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن كەلگەن مۇسۇلمان قېرىنداشلىرى بىلەن ئۇچرىشىپ، دۇنيا مۇسۇلمانلىرىنىڭ دوستلۇق

سىمۋولىنى كۆرسىتىدىغان، تىل، جىنس ئىختىلاپىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان چوڭ بىر قۇرۇلتايدۇر.

مۇسۇلمانلار ئەنە شۇنداق كۈچلۈك ئەقىدىسى، دىنى پائالىيەتلەرنى سەممىيلىك بىلەن ئادا قىلىشى ئارقىلىق جەمئىيەتنىڭ ياراملىق بىر ئەزاسى بولۇشقا لاياقەتلىك بولىدۇ. لاياقەتلىك ئەزا ئۆزىنىڭ ۋىجدانى ئىلھامى بىلەن پۈتۈن رەزىللىكلەردىن ئۆزىنى تارتىدۇ، ۋىجدانى ئىلھامى بىلەن پەزىلەتلەرگە چىڭ ئېسىلىدۇ. باشقىچە ئېيتقاندا، بىرەر رەئىس، ياكى باشلىقنىڭ كۆزەتچىلىك قىلىشىغا موھتاج ئەمەس.

ئىسلامنىڭ ئۈچىنچى ئاساسى بولغان ئەخلاق

ئەخلاق ــــ ئەرەبچىدىكى «خۇلۇق»نىڭ كۆپلۈك تۈرى بولۇپ، ئادىدىلا ئۇقۇمى ھېسسىيات، سۇلۇكتىن ئىبارەتتۇر. ھېسسىيات، نىيەت، ئىرادە، مەقسەتتىن ئىبارەت بولسا، سۇلۇك ئىنساننىڭ تاشقى ھەرىكەتلىرىنى كۆزدە تۇتىدۇ. ئېنىقكى، ھېسسىيات سۇلۇكنىڭ ئاساسىدۇر. بۇنىڭدا ئىسلام ئەنە شۇ ھېسسىياتنىڭ قۇرۇلۇشىنى ئىنتايىن ياخشى شەكىلدە يېتىلدۈرۈشكە ئالاھىدە ئەھمىيەت بەرگەن. بۇ قۇرۇلۇش ئەقىدىگە باغلانغان بولۇپ، داۋاملىق قىلىدىغان ئىبادەتلەر بىلەن يېتىلدۈرۈلسە، مۇسۇلمانلارنىڭ نىيىتى داۋاملىق ئاللاھنىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىش، ئاللاھقا ئاسىيلىق قىلماسلىققا بەل باغلاش بىلەن بولىدۇ. چۈنكى بەندە داۋاملىق ئاللاھ ماڭا كۆزەتچىدۇر، ئىچكى دۇنيالىرىمدىن تارتىپ بىلىدۇ دېگەن چۈشەنچىدە بولىدۇ.

لېكىن ئەخلاق ئادەمنىڭ سۇلۇكىدىلا كۆرۈلىدۇ، بۇ سۇلۇك، باشقا شەخسلەردىمۇ بولۇشىنى، ئۇلار بىلەن ئۆز ئارا ئالاقە دائىرىسى ئىچىدە مۇئامىلە قىلىشىنى تەلەپ قىلىدۇ. شۇنداق ئېيتىمىزكى، ئىنسانلارنىڭ تەسەررۇپلىرى، ئائىلىدىن باشلانغان ئالاقىلار ئاساسلىق ئائىلە ۋە قوشنا، دوسلار ۋە خىزمەتداشلار، مۇسۇلمانلار ۋە باشقىلاردىن ئىبارەت ئۈچ كاتېگورىيە ئىچىدە ئايلىنىدۇ.

ئۇرۇق - تۇغقانلار ئالاقىسىدا، ئىسلامىي تەبىر بولغان «سىلە ــ رەھىم» بولۇشى تەلەپ قىلىنىدۇ. ئۇنىڭ مەنىسى: دوستلۇق، مېھرىبانلىق، ياردەمدە بارلىق تۇغقانلارنى ئۆز ئىچىگە ئېلىشتىن ئىبارەتتۇر.

تۇغقانلاردارچىلىقتا ئاتا ــ ئانا ئىنتايىن مۇھىم، ئالاھىدە ئورۇننى ئىگىلەيدۇ. رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام مۇسۇلمانلاردىن بىرىنىڭ دادىسىنى بېقىشنىڭ ھۆكمى توغرۇلۇق سورىغان سوئالىغا جاۋابەن مۇنداق دېگەن: «أنت ومالك لأبيـك» (سەن ۋە سېنىڭ مېلىڭ داداڭنىڭدۇر.) (ئىبنى ماجە ۋە تەبەرانى رىۋايىتى) ئەمما ئانىنىڭ بالىلىق بۇرچىنى ئادا قىلىش مەجبۇرىيىتى بولۇپ، مۇلايىملىق ۋە مېھرىبانلىق قىلىش بالىنىڭ ھەققىدۇر. «الجنة تحت أقـدام الأمهـات» (جەننەت ئانىلارنىڭ تاپىنى ئاستىدىدۇر.) (ئىبنى ماجە، تەبەرانى رىۋايىتى) ئىسلامدا ئاتا ــ ئانىغا ئىتائەت قىلىش مۇتلەق ۋاجىپتۇر. پەقەت ئاتا - ئانا بالىسىنى ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرۈشكە زورلىسا، ئۇ چاغدا بويسۇنۇش لازىم ئەمەس.

بىز ئىسلام تەلىماتىنىڭ ئاتا ــ ئانىغا بولغان رەھىمدىللىقىنىڭ قىممىتىنى يېقىنقى زاماندا ئوتتۇرىغا چىققان «دارۇل ئاجىزىن» ئورگانلىرىدىن ھېس قىلىۋاتىمىز.

ئـەۋلادلار ياشـــنىپ قالغـــان ئاتـــا ـ ئـانىلىرىنى ئىگـە ـ چاقسـىزلارنى باقــدىغان دارىلئاجىزىندەك ئورۇنلارغا تاشلاپ قويىدۇ، لېكىن ئۇنداق ئورۇنلار ئىسلام تەبىرى بويىچە «سىلە ــ رەھىم» رىشتىسى ۋە مېھرىنى ھېچقاچان بېغىشلىيالمايدۇ.

ئىسلام، ئەرلەرنىڭ ئاياللارغا ياخشى مۇئامىلە قىلىشىغا، بارلىق شارائىتلارنى يارىتىپ بېرىشكە تەشەببۇس قىلىدۇ. ئايالىنىڭ چىقىمىنى قىلىپ بېرىش، ماددى ئېھتىياجىنى قامداش، ھەتتاكى ئايالىنى ھۆرمەتلەپ، ئۆي ئىچىدە ھۆرمىتىنى ئاشۇرۇش ئۈچۈن بىۋاســتە ئىسـمى بىلــەن چاقىرماســتىن «ئانىسـى!» دەپ چاقىرىشــقا تەشــەببۇس قىلىنىدۇ. ئىسلام مەجبۇرى زورلاپ توي قىلىشقا قارشى تۇرىدۇ. نىكاھ ئىشىدا ئەر ــ ئايال تامامەن ئـەركىنلىك ھوقۇقىغا ئىگە. ئۇلار يەنە ياخشىلىق ۋە نورمال تۇرمۇشتا ھاياتىنى ئۆتكۈزۈشى لازىم. ئەگەر ئۆز ئارا كېلىشەلمەسلىك سەۋەبى بىلەن تۇرمۇش قىيىنلاشسا ئاخىرقى چارە تالاقتۇر. شۇنداقتىمۇ ئەر مۇلايىم، ئېغىر ـ بېسىق بولۇشى كېرەك. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

«فإمساك بمعروف أو تسريح بإحسان»

تەرجىمىسى: ....

بەزىدە قىزلارنى كۆڭلى يوق كىشىلەرگە مەجبۇرى ئۆيلەپ قويۇش، بەزى ئەرلەرنىڭ ئاياللىرىغــا قوپــال مۇئامىلــە قىلىشــى، تــالاقنى سۇيىئىســتېمال قىلىــش ۋەقــەلىرى كىشىلەرنىڭ تەبىئىتىدىكى نورمالسىزلىق، بەلكى مەسئۇلىيەتسىزلىك بولۇپ، ئىسلام بۇنداق ئىشلارغا يول قويمايدۇ، تەلىماتىدىمۇ يوقتۇر.

قوشــنىلارغا ياخشــى مۇئامىلــە قىلىــش ئــەخلاق ساھەســىدە ئالاھــىدە ئورۇننــى ئىگــەللەيدۇ. ئىنســانلار جەمئىيىتىگــە ئەھمىيــەت بېرىۋاتقانلارغــا بۇنىســى ئېنىــق. رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: مازال جبريل يوصيني بالجار حتى ظننت أنه سيورثه «جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ماڭا قوشنىغا ياخشىلىق قىلىش ھەققىدە داۋاملىق تەۋسىيە قىلىپ كەلدى ھەتتاكى مەن بىر ـ بىرىگە مىراسخورلۇق ھوقوقىنى بىرەمدىكىن دەپ قالدىم.» بۇنداق دېگەنلىك، قوشنا ئائىلىنىڭ داۋامى دېگەنلىك بولىدۇ. مۇسۇلمانلار قوشنىسى كېسەل بولسا يوقلاش، مۇسىبەت يەتسە تەسەللى بېرىش، خۇشاللىقىغا قوشۇلۇش، ئۆيلىرىگە چاقىرىپ مېھمان قىلىپ تۇرۇش، ھەدىيە ــ سوۋغاتلارنى بېرىپ تۇرۇشــقا تەۋســىيە قىلىنىــدۇ. ئەنــە شــۇ ئالاقىغــا ھۆرمــەت قىلغانــدا ئىســلامي جەمئىيەتتىكى مەھەللە جامائىتىنىڭ بىر گەۋدە ئىكەنلىكى نامايەن بولىدۇ. بۇ ئېسىل ئۆرنەكنى ئىسلام دۆلەتلىرىدىن بىرىگە ساياھەت قىلغان چەتئەللىك ساياھەتچى مۇلاھىزە قىلالايدۇ.

گەرچە «شەھەر»نىڭ زامانىۋى تۇرمۇشى، بىكىنمىلىك ئامىللىرى تۇپەيلى قوشنىدارچىلىق ئىسلام ئالاقىسىنى يوقىتىپ قويغان بولسىمۇ يىزا ئاھالىلىرى بۇ خىسلەتنى ئېسىل ئەخلاق ھەمدە ئۆرپ ــ ئادەت سۈپىتىدە ساقلاپ كەلمەكتە. مۇسۇلمانلار دوس ــ بۇرادەرلىرىگە مۇئامىلە قىلىشتا ياخشى ئۆرنەك بولۇشلىرى لازىم.

رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام: المؤمن للمؤمن كالبنيان يشد بعضه بعضا م ـ أمعن ــ «مۆمىن مۆمىن ئۈچۈن بىر ـ بىرىنى تۇتۇپ تۇرىدىغان قۇرۇلۇشقا ئوخشاشتۇر» دېگەن ئەمەسمۇ! باشقىلارنىڭ مەنپەئىتىنى ئۆز مەنپەئىتى ئۈستىگە قويالايدىغان بولۇش ھەقىقى ئاللاھ يولىدىكى دوسلۇقنىڭ نەتىجىسىدۇر. بۇ ھەقتە رەسۇلۇللاھ

ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر ھەدىسىدە مۇنداق دېيىلىدۇ: **لايؤمن أحدكم حتى يحب لأخيه ما يحب لنفسه** (بۇخاري، مۇسلىم، تىرمىزى، ئىبنى ماجە ۋە ئىبنى ھەنبەل) تەرجىمىسى: «ئۆز نەپسىڭلارغا ياخشى كۆرگەننى قېرىندىشىڭلارغا ياخشى كۆرمىگىچە مۆمىن بولالمايسىلە.» راسچىللىق، ۋەدىگە ۋاپا قىلىش، ئامانەتنى ئىگىسىگە قايتۇرۇش، ھاجىتى چۈشكەنلەرنىڭ ھاجىتىنى راۋا قىلىش، ھېچ بولمىغاندا تۇغرا مەسلىھەت بېرىش، دوسلارنىڭ ھاجىتىنى راۋا قىلىشقا داۋاملىق تىرىشىش ھەقىقى دوسلۇقنىڭ بەلگىسىدۇر.

ئۇمۇمى مۇسۇلمانلارنىڭ بىر - بىرى بىلەن مۇئامىلە قىلىش ئۆلچىمى بولسا، تۆۋەندىكى ھەدىس روھى ئاستىدا بولىشى كېرەك: **المسلم من سلم المسلمون من لسانه ويده** (مۇسلىم) تەرجىمىسى: «مۇسۇلمان كىشى شۇنداق بىر كىشىدۇركى، بارلىق مۇسۇلمانلار ئۇنىڭ تىلىدىن، قولىدىن خاتىرجەم بولغان كىشىدۇر.» يەنى ھەقىقى مۇسۇلمان قولى، تىلى ئارقىلىق ھېچكىشىگە ئازار بەرمەيدۇ. مۇشۇ كاتىگورىيە ئىچىدە يول ئۈستىدىكى تاش – تىكەن، ئەخلەت - چاۋالارنى يولدىن ئۆتكەنلەرگە ئازار بولماسلىقى ئۈچۈن ئېلىپ تاشلاش مۇسۇلمانلىق ئەخلاقى، بەلكى ئىماننىڭ جۈملىسىدىندۇر.

ئازار بېرىشتىن ساقلىنىش كۆرۈنۈشتە سەلبى كۆرۈنسىمۇ نۇرغۇن ئىجابى تەرەپلىرىمۇ بار. مەسىلەن: يولدىن ئۆتكەن، ئولتۇرغانلارغا سالام بېرىش، سالام قىلغانلارغا ياخشىراق سالام قايتۇرۇش، باشقىلارنىڭ ئۆيىگە كىرىشتىن بۇرۇن رۇخسەت سوراش، يات ئاياللاردىن كۆزنى ساقلاش، گەپ تالاشقاندا جېدەللەشمەسلىك، ھېكمەت بىلەن ۋەز - نەسىھەت قىلىش، مېھمانغا ھۆرمەت قىلىش، ئاچ قالغانلارغا يېمەك بېرىش ۋە ئۆي ماكانسىز قالغان غەرىپ - مۇساپىرلارنى قوندۇرۇپ، مېھمان قىلىشتىن ئىبارەتتۇر.

مۇسۇلمانلار جەمئىيىتىدە ياشايدىغان مۇسۇلمان بولمىغانلارغا كەلسەك، ئۇلار ئاساسەن خرىستىئان ۋە يەھۇدىيلاردىن ئىبارەت بولۇپ، مۇسۇلمانلارغا قانداق ھوقۇق بېرىلسە ئۇلارغىمۇ شۇنداق ھوقۇق بېرىلىدۇ، مۇسۇلمانلار ئۈستىگە يۈكلەنگەن مەجبۇرىيەتلەر يۈكلىنىدۇ. ئۇلار ھەقىقى مۇسۇلمانلار تەرىپىدىن ھۆرمەت قىلىنىدۇ، ئىبادەتلىرىنى ئەركىن قىلىدۇ، مەزكۇر دىندىكىلەرنىڭ يېمەك - ئىچمەكلىرىنى يېگىلى بولىدۇ، قىزلىرىنى نىكاھلاپ ئېلىشقا بولىدۇ، ئۇلار بىلەن مۇنازىرىلەشكەندە ئەدەپ - ئەخلاق بىلەن مۇنازىرىلىشىش كېرەك. ئۇلار بىلەن ئىقتىسادى مۇئامىلە قىلسا بولىدۇ. (ئەمما مۇشرىك ياكى دىنسىزلارنىڭ يېمەكلىرىنى يېيىش، قىزلىرى بىلەن نىكاھلىنىش توغرا ئەمەس —— تەرجىماننىڭ ئىزاھاتى) رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغاندا ئۇرۇشتا كىيىدىغان تۆمۈر چاپىنى بىر يەھۇدى قېشىدا گۆرە قويۇلغان ھالدا ئالەمدىن ئۆتكەن ئىدى.

رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرى ئىچىدە مارىيە ئانىمىز قىبتى مىللىتىدىن ئىدى، رەسۇلۇللاھنىڭ ئوغلى ئىبراھىم شۇنىڭدىن تۇغۇلغان.

مۇسۇلمانلارنىڭ ئىككىنچى خەلىپىسى ئۆمەر ئىبنى خەتتاب ئەھلى كىتاب (يەھۇدى، ناسارا) لارنىڭ كەمبەغەللىرىگە مۇسۇلمانلار خەزىنىسىدىن پۇل - مال بەرگەن ئىدى. ئۇلارنىڭ موللا - راھىبلىرىدىن باجنى كۆتۈرىۋەتكەن. ئىسلام تارىخى بويىچە

پادىشاھ ۋە خەلىپىلەرنىڭ دوختۇرلىرىنىڭ كۆپ سانى يەھۇدى، خرىستىئانلاردىن ئىدى. ئىسلام مەدەنىيىتى ئۇلارنىڭ پاراۋان تۇرمۇشتا ياشىشى ئۈچۈن ئەڭ ياخشى پۇرسەتلەرنى يارىتىپ بەرگەن. لېكىن كېيىنكى چېكىنىش ۋە تەئەسسۇپلۇق، ئىسلام روھىدىن يىراق بەزى دەۋرلەرنى ھېساپقا ئالمىغاندا، ئۇلارغا مۇسۇلمانلار ھېچ قانداق يامان مۇئامىلە قىلمىغان.

ئىسلام ئەخلاقى پەقەت ئىنسانلار ئوتتۇرىسىدا مۇئامىلە قىلىش بىلەنلا چەكلىنىپ قالماستىن، ھايۋانلار، تەبىئەت دۇنياسى، ئۆسۈملۈكلەرنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالغان.

قۇرئان كەرىم نەزىرىدە يەر - زېمىن ۋەيران قىلىش مەيدانى ئەمەس، بەلكى گۈللەندۈرۈش ۋە تېرىقچىلىق قىلىش ئورنىدۇر. دېڭىز - ئوكيانلار ھەربى مانېۋىر ساھەسى ئەمەس، ئادەم، ماللارنى توشۇيدىغان، ياخشى يېمەكلىكلەرنى چىقىرىدىغان جايدۇر.

رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام ئۇرۇش ھالىتىدىمۇ دەرەخلەرنى ئۈزۈۋېلىنىشتىن باشقا ئىشقا كېسىشكە رۇخسەت قىلمىغان. ھايۋانلارغا بولسا ئىسلام بەك مېھرىباندۇر. كىشىلەرنىڭ ھايۋانلارنى بىر - بىرىگە سوقۇشقا سېلىشىنى چەكلىگەن. مەسىلەن: ئىت تالاشتۇرۇش، خوراز چوقۇشتۇرۇش، قوچقار ئۈسۈشتۈرۈشتەك ئىشلار قەتئى چەكلەنگەن. رەسۇلۇللاھ بىر قۇچقاچ قانىتىنى لەپىلدىتىپ يەرگە يېقىن تۇرغىنىنى كۆرۈپ كىم بۇنىڭ بالىسىنى تارتىۋېلىپ قورقۇتتى؟ ئۇنىڭ بالىسىنى قايتۇرۇپ بېرىڭلار دېگەن ئىدى.

رەسۇلۇللاھتىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بىر ئايال مۈشۈك توغرۇلۇق دوزاخقا كىرىپ كەتكەن. ئۇ مۈشۈكنى باغلاپ قويۇپ، يەيدىغان نەرسە ياكى سۇ بەرمىگەچ، مۈشۈك ئۆلگەن.» (بۇخارى، مۇسلىم)

رەسۇلۇللاھ يەنە بىر ھەدىستە مۇنداق دېگەن: «بىرئادەم ئۇسساپ كېتىپ بىر قۇدۇققا چۈشۈپ سۇ ئىچىپ ئۇسسۇزلۇقىنى قاندۇرۇپ چىقىپ قارىسا بىر ئىت ئۇسسۇزلۇقتىن توپىنى يالاۋاتقىنىنى كۆرۈپ، بۇ ئىتمۇ مەن ئۇسسىغاندەك ئۇسساپتۇ دەپ، قۇدۇققا يەنە چۈشۈپ پۇتىدىكى ئۆتۈككە سۇ توشقۇزۇپ چىقىپ ئىتنى سۇغا قاندۇرغان، شۇ سەۋەبتىن ئۇ كىشىنىڭ گۇناھلىرى كەچۈرۈم قىلىنغان.» (بۇخارى، مۇسلىم)

بۇ پەقەتلا ئىسلام ئەخلاقىنىڭ بەزى تەرەپلىرىدىنلا ئىبارەت. شۇڭا ئىسلام ئومۇمىيۈزلۈك ئەخلاق دىنىدۇر، دەيمىز.

رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام: «مەن ئېسىل ئەخلاقلارنى تولۇقلاش ئۈچۈن ئەۋەتىلدىم» دەپ تەكىتلەيدۇ. (ئىبنى ھەنبەل، مۇۋەتتا مالىك) رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام ئۆزى ھەققىدە: «مېنى رەببىم ياخشى تەربىيلىدى» دەيدۇ. (ئىبنى سەمئانىنىڭ «ئەدەبۇل ئىملائ» دېگەن كىتابىدىن)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى (مۆمىنلەرنىڭ ئانىسى) ئائىشە (ئاللاھ رازى بولسۇن) رەسۇلۇللاھنىڭ ئەخلاقى توغرىسىدا سورالغاندا: «ئەخلاقى قۇرئان ئىدى» دەپ جاۋاب بەرگەن. (ئەبۇ داۋۇد، ئىبنى ھەنبەل) بۇنىڭدىن مەلۇمكى، رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام ئەمەلى ھاياتىدا قۇرئان كەرىم تەشەببۇس قىلغان بارلىق ئەدەپ — ئەخلاقنى ئۆزىدە مۇكەممەل مۇجەسسەملەشتۈرگەن. بۇنىڭدىن شۇ ھەقىقەت ئوتتۇرىغا

چىقىدۇكى، ئىسلام دىنىنىڭ ئەخلاق پرىنسىپلىرى يۈكسەك پەزىلەت، سىمۋول خاراكتېرلىك بولۇشقا قارىماي، ئىنسان ھاياتىدا داۋاملىق ئۆزلەشتۈرۈشكە مۇناسىپ ئىكەنلىكىدە شەك يوق.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نەۋرىسى ھەسەن ئىبنى ئەلى (ئاللاھ رازى بولسۇن) بۇۋاق چېغىدا رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كىرگەن ئىكەن، رەسۇلۇللاھنىڭ سەجدە قىلىۋاتقىنىنى كۆرۈپ دۈمبىسىگە مىنىۋالغان، رەسۇلۇللاھ ھەسەن دۈمبىسىدىن چۈشكىچە سەجدىدە ئۇزۇن تۇرغان، نامازدىن پارىغ بولغاندا بەزى ساھابىلەر: ئى رەسۇلۇللاھ سەجدىنى ئۇزۇن قىلدىڭىزغۇ دەپ سورىغاندا: ئوغلۇم ئۈستۈمگە مىنىۋالغانلىقى ئۈچۈن ئۇنى ئالدىراپ چۈشۈرىۋەتمەي دەپ شۇنداق قىلدىم، دېگەن. (نەسەئىي، ئىبنى ھەنبەل)

بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «كىشىلەرگە رەھىم قىلمىغان ئادەمگە ئاللاھ رەھىم قىلمايدۇ.» دېگەن سۆزىلا كۇپايە قىلىدو. (مۇسلىم)

يىغىپ ئېيتقاندا، ئىسلام دىنىدا ئەخلاق شەخسنىڭ سۇلۇكىنىڭ ھەممە تەرىپىنى تەرتىپلەيدو، «ئاللاھتىن قورقۇش، تەقۋالىق قىلىش» ئاساسىدىن كېلىپ چىقىدۇ، شۇنى ھېس بىلىش كېرەككى، ئاللاھ ئادىل پادىشاھتۇر، ھېچكىمگە تېرىقنىڭ دانىسىچە زۇلۇم قىلمايدۇ، شۇ ئاساستا ئەخلاقى ھاياتنىڭ ئۇلى ئىلاھىي چارە - تەدبىر بولۇپ، يامان ئىش قىلغانلار جازاغا لايىق، ياخشى ئىش قىلغانلار مۇكاپاتقا لايىق بولۇپلا قالماستىن، ئۇن ھەسسە ئارتۇق مۇكاپاتلىنىدۇ.

ئەمدى ئىسلام دىنىنىڭ شەرىئەت قانۇنى (تەشرىئ) دىن ئىبارەت تۆتىنچى ئاساسى ھەققىدە توختىلىمىز

بۇ ئەقىدە، ئىبادەت، ئەخلاق ئاساسلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. شەرىئەت —— كىشىلەرنىڭ شەخسى تورمۇشى، ئىسلامىي جەمئىيەتنى تەرتىپلەيدىغان قانۇن — تۈزۈملەردىن ئىبارەت بولۇپ، جىنايى ئىشلار قانۇنى، جازا قانۇنى، ئىجرائىيە ئىشلىرىنى بەلگىلەيدىغان پرىنسىپلارمۇ بۇنىڭغا داخىلدۇر.

ئىسلام شەرىئىتى مەزمۇنى مول، تۈرى كۆپ بىر تۈزۈمدۇر، «فىقھى ئىلمى» بۇ تۈزۈملەرنى بارلىق ئىبادەت، (ئادا قىلىش شەكىللىرى بىلەن) مۇئامىلە ئىشلىرى (مالىيە ئىشلىرى، مەسىلەن: ئېلىم - سېتىم، گۆرەگە قويۇش، كاپالەت تۈزۈمى ۋەباشقىلار..) شەخسى تۇرمۇش، مەسىلەن: توي قىلىش، تالاق، مىراسقا ئالاقىدار ھۆكۈملەرنى بايان قىلىدۇ.

قانۇنشۇناس ئالىملار ئىسلام شەرىئىتى ئادالەت ۋە كەچۈرۈمچانلىق، كىشىلەرنىڭ مەنپەئىتىگە رىئايە قىلىش، قىيىن ياكى ئەقىلغا سىغمايدىغان بۇيرۇقلار بىلەن كىشىلەرنى قىستىماسلىق تەرەپلەردە ئالاھىدە ئىمتىيازغا ئىگە ئىكەنلىكىنى ئوتتۇرىغا قۇيدى. كېسىپ ئېيتىمىزكى، يۇقىرىقى سەۋەبلەر ئىسلام دىنىنىڭ كونا مەدەنىيەت ئىگىسى بولغان، قەدىمىي تۈزۈملەرگە ئىگە بولغان دۆلەتلەردىمۇ كەڭ تارقىلىش ۋە مۇقىملىشىشىدا يۇقىرىقىدەك سەۋەبلەر بار.

ئىسلام شەرىئىتى شەخسى، ئائىلىۋى ۋە ئىجتىمائىي تۇرمۇشنىڭ ھەممە تەرەپلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ، تەرەققىي قىلغان سىياسى جەمئىيەت، گۈللەنگەن ۋە

تەڭپۇڭلاشقان ئىقتىسادى ھەرىكەتكە كاپالەتلىك قىلغۇدەك ئاساسىي پرىنسىپلارنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ.

ئىسلامىي تۈزۈم ئاستىدا ھەر قانداق شەخسكە ھاياتى، ئەقىدىسى(دىنى)، شەرىپى، مال ـ دونياسىنى ساقلاپ قېلىش ھوقۇقى بېرىلىدۇ. ئائىلىگە نىسبەتەن كىملىكىگە ھۆرمەت قىلىنىدۇ، ئايال كىشى ئۆز جۈپتىنى تاللاشتا تولۇق ئەركىنلىككە ئىگە، توي قىلىشتا ماقۇل بولۇش ـ بولماسلىق ھەققى بولغاندەكلا، توي قىلغاندىن كېيىن ئايرىلىپ كېتىشنى تەلەپ قىلىش ھوقۇقىغىمۇ ئىگە.

ئىسلامىي جەمئىيەتتە سىياسەتنىڭ بەلگىلىك غايىلىرى بار، مۇھىمى جەمئىيەتتە باراۋەرلىك، ئادالەت، ئامانلىق ۋە مۇقىملىق تۇرغۇزۇش، دىن تەلىماتىنى ئىچكى ـ تاشقى ھەسسەتخورلارنىڭ زىيانكەشلىكىدىن ھىمايە قىلىشتۇر. سىياسەت ۋاستىلىرىنىڭ مۇھىمى «شۇرا» (يەنى مەسلىھەت كېڭىشى) دۇر. بۇنىڭغا جەمئىيەتنىڭ بارلىق تەبىقىسىنىڭ ھەسسە قوشۇش ھوقۇقى بولىدۇ.

ئىقتىسادنىڭ ئاساسى شەخسى ئىگىلىك ھوقۇقىغا ھۆرمەت قىلىش، جەمئىيەت كىشىلىرىنىڭ ھەرىكەت تەرەققىياتى ئۈچۈن خىزمەت قىلىش، ئامىمىنىڭ مەنپەئىتى ئۈچۈن يوللۇق رىقابەتكە تەشۋىق قىلىش بولۇپ، بۇنىڭ ئۆسۈمنى ھارام قىلىشتا بەزى قائىدە ـ تۈزۈملىرى بولۇپ، بازارنى مونوپول قىلىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش،كۆز بويامچىلىققا قارشى تۇرۇشقا ھەرىكەت قىلىدۇ، ئۇنىڭغا يوقسۇل ــ مىسكىنلەر ئۈچۈن كىرىم مەنبەسى بولغان زاكات ـ سەدىقىلەرنى قوشقاندا ئىسلامدا ئىقتىسادىي تۈزۈم ئەڭ يوقىرى سەۋىيىدىكى تۈزۈم بولغانىنىڭ سىرتىدا ئالاھىدە ئىجتىمائىي ۋە ئەخلاقىي تۈزۈمدۇر.

ئىسلامدىكى جىنايى ئىشلار جازا قانۇنى ھەققىدە قىسقىچە سۆزلەپ ئۆتۈشكە توغرا كېلىدۇ. مۇسۇلمانلارنىڭ جېنى، مېلى ۋە شەرىپىنى ساقلاشتا كەسكىن جازالار بار. شۇنى مۇلاھىزە قىلىشقا ئەرزىيدۇكى، ئىسلام دىنى يۈكسەك جەمئىيەت بەرپا قىلىشتا يامان تەسىر كۆرسىتىدىغان ئېغىر جىنايەتلەر ئۈچۈن مۇناسىپ جازا بەلگىلىگەن، كىچىك ۋە ئاددى جىنايەتلەرگە ھەر بىر جەمئىيەت ئۆزلىرىنىڭ شەرت ـ شارائىتىغا قاراپ جازا قوللىنىشىغا تاپشۇرغان. بۇ «تەزىر» دەپ ئاتىلىدۇ.

قۇرئان كەرىم بەلگىلىگەن جازالار بەشتۇر:

قاتىللىق (قەستەن، ياكى سەھۋەن بولسۇن).

بۇلاڭچىلىق ۋە يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق پەيدا قىلىش.

ئوغۇرلۇق.

زىنا.

باشقىلارغا قارا چاپلاش (تۆھمەتخورلۇق).

ئىسلام جازا قانۇنى توغرىسىدا ئىككى تۈرلۈك مۇلاھىزە بار:

بىرىنچىسى: جىنايەت سادىر قىلىشتا ئەيىبلەنگەن جاۋابكار ھەققىدە قاتتىق ئىنچىكىلەپ تەكشۈرۈش، جازا قوللىنىشقا توسالغۇ بولىدىغان قىلچە گۇمان بولماسلىقى كېرەك. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «دىلىودا گۇمان پەيدا بولغان تەقدىردە ئىمكان بولسا ھەرگىز ئىجرا قىلماڭلار» بۇنىڭدىن مەلۇم بولىدۇكى، ئىسلام ئىمكانقەدەر جازا قوللانماسلىق تەرەپدارىدۇر.

ئىككىنچىسى: ئىسلام جازا قانۇنىنى ئىجرا قىلىشتا بىر قەدەر قاتتىق قوللۇق باردەك كۆرۈنسىمۇ ئىسلام جازانى جىنايەتنىڭ ئېغىر - يېنىككلىكىگە قاراپ بەلگىلەيدۇ. ئىلگىرى دەپ ئۆتكەن جىنايەتلەر ئۈستىدە توختىلىدىغان بولساق، جەمئىيەت ھوقۇقىغا ئوچۇقتىن - ئوچۇق تاجاۋۇز قىلغانلىق، دۆلەتنىڭ قانۇن - تۈزۈملىرىنى كۆزگە ئىلمىگەنلىك بولىدۇ.

تەجرىبىلەر شۇنى ئىسپاتلىدىكى، جىنايەت سادىر قىلغانلارغا ئىسلام جازا قانۇنىنى ئىجرا قىلىش ئەڭ ياخشى نەتىجە بەرگەن. شەرىئەت قانۇنى ھەقىقى تۈردە ئىجراقىلىنغان جايلاردا جىنايەت، دىلو سادىر بولۇش نىسبىتى كۆرىنەرلىك دەرىجىدە تۆۋەنلىگەن.

ئاخىردا شۇنى قىستۇرۇپ ئۆتۈشكە ئەرزىيدۇكى، ئىسلام قانۇنىدا جىنايەت ۋە جازا مەسىلىلىرى ئىسلام قانۇنىنىڭ ئاز بىر قىسمىنى ئىگەللەيدۇ. كۆپ قىسمى سىياسىي، ئىقتىسادىي، ئىجتىمائىي تۈزۈم ئورنىتىشقا قاراپ كېڭىيىدۇ. باشقا جەمئىيەتلەردىن ئۆزگىچە ئىمتىيازغا ئىگە بىر جەمئىيەت بەرپا قىلىش ئۈچۈن ئەخلاقىي تەرەپلەرگە ئەھمىيەت بېرىدۇ. گەرچە ئىسلام شەرىئىتى قۇرئان كەرىم ۋە سۈننەت بەلگىلىگەن مۇئەييەن ھۆكۈملەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولسىمۇ، مۇسۇلمانلارنىڭ ياشاۋاتقان ئوخشاش بولمىغان مۇھىتى، زامان تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ جەمئىيەت ۋە كىشىلەرنىڭ مەنپەئەتلىرىنى نەزەردە تۇتقان ھالدا يېڭى ھۆكۈملەرنى چىقىرىشقا يول قويىدۇ. شۇ ئارقىلىق ئىسلام شەرىئىتىدە ئۆزگىچە ئامىباپلىق، يۇمشاقلىق مەۋجۇت بولۇپلا قالماستىن، ھەرزامان ۋە ماكان ئېتىبارى بىلەن تەرەققى قىلىش، جانلىنىش خۇسۇسىيىتىگە ئىگىدۇر.

شۇنىمۇ تەكىتلەش لازىمكى، ئىلگىرىكى ئۆتكەن ساماۋىي دىنلارنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئىسلام دىنى باشقا مەزھەپلەردىن ئۆزىنى ئۈستۈن تۇتىدىغان مەزھەپ ئەمەس، ياكى ئۇ باشقا دۆلەتلەر بىلەن رىقابەتلىشىدىغان دۆلەت قۇرۇشقا ھەرىكەت قىلمايدۇ، بەلكى ئۇ خەلقئارالىق دىن بولۇپ، ئىنسانىيەتنىڭ دونيا - ئاخىرەتلىك بەخت - سائادىتى ۋە ياخشىلىقى ئۈچۈن كەلگەن دىندۇر. دىنغا بارلىق ئىنسانىيەتنى چاقىرىدۇ.

وما أرسلناك إلا كافة للناس بشيرا ونذير
«بىز سىزنى بارلىق ئىنسانلارغا بىشارەتچى ۋە ئاگاھلاندۇرغۇچى قىلىپ ئەۋەتتۇق» (سەبەئ سۈرىسى 28 - ئايەت)
وما أرسلناك إلا رحمة للعالمين
«بىز سىزنى دونياغا رەھمەت قىلىپ ئەۋەتتۇق» (ئەنبىيا سۈرىسى 107- ئايەت)

ھەقىقەت بىلەن سەپسەتە

قۇرۇق داۋالار ۋە ئۇنىڭغا رەددىيە

«قۇرئان كەرىم»نىڭ مەنبىئى ئىلاھىي ۋەھيي ئەمەس، ئادەمدۇر دېگەن قاراش

تارىختىن ئىسپاتلاندىكى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام تۇغما ساۋاتسىز بولۇپ، ئوقۇش – يېزىشنى بىلمەيتتى. «قۇرئان كەرىم» ئەدەبىيلىك بايان قىلىش جەھەتتە ئەڭ يۇقىرى سەۋىيىلىك تەڭداشسىز كىتابتۇر. ئەرەبلەر ئارىسىدا تونۇلغان شېئىرى، نەسرى ئەسەرلەردىن پۈتۈنلەي ئۆزگىچە. «قۇرئان كەرىم» ئۆتمۈشتە مىسلى كۆرۈلۈپ باقمىغان دەرىجىدە تامامەن يېڭى ئۇسلۇبتىكى ئەدەبىيات، لۇغەت مۆجىزىسىدۇر. قۇرئان كەرىمنىڭ تۇغما ساۋاتسىز بىر ئىنسان قولىدا ئوتتۇرىغا چىقىشى ئۇ ئىنساننىڭ ئۆز ئىجادىيىتى ئەمەس، بەلكى ئاللاھ تەرىپىدىن چۈشۈرۈلگەن ۋەھيي ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ.

«قۇرئان كەرىم» مۇكەممەل بىر شەرىئەتنى — ئەقىدە، ئىبادەت، ئەخلاق، سىياسىي، ئىقتىسادىي ۋە ئىجتىمائىي تۈزۈملەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئىنسان هاياتىدا ماددا بىلەن روھ ئوتتۇرىسىدا تەڭپۇڭلۇق پەيدا قىلىشنى مەقسەت قىلىدۇ. شەخس بىلەن جەمئىيەت ئوتتۇرىسىدا مۇقىملاشقان ئالاقە ئورنىتىشنى تەشەببۇس قىلىدۇ. بۇنىڭغا ئوخشاش تاكامۇللاشقان، ئالاهىدە بىر شەرىئەت تۈزۈمىنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ياشىغان مۇھىتتىكى ئەرەب جەمئىيىتىدە بىر ئىنساندىن سادىر بولىشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

«قۇرئان كەرىم» هازىرقى زامان ئىلىم - پەن تېخنىكىسى ئۇزۇن يىللىق تەتقىقاتلاردىن كېيىن تېگىگە يېتەلىگەن ئىلمى ھەقىقەتلەرگە ئالدىن بەلگە بېرىش بىلەن توشۇپ كەتكەن، بۇ ھەقىقەتلەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالاتۇ ۋەسسالام ياشىغان سەهرا مۇھىتىدا كەشپ قىلىنىشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى. بۇنىڭ مىساللىرى كۆپ، مەسىلەن: ئانىنىڭ قورسىقىدىكى تۆرەلمىنىڭ تەرەققىي قىلىش باسقۇچلىرىغا قىلىنغان ئىشارەت، بارماق ئىزلىرى، يەرشارىنىڭ ھەرىكىتى، كائىناتنىڭ پەيدا بولۇش ماھىيىتى، كائىناتتىكى ئۆزلۈكسىز ھەرىكەت، قۇياش، ئاي، شامال، يامغۇر ۋە ئۆسۈملۈكلەرنىڭ ھەرىكەتلىرىگە بەلگە بېرىش قاتارلىقلاردۇر.

ئاللاھ «قۇرئان كەرىم»دە مۇنداق دەيدۇ:

وَلَقَدْ خَلَقْنَا لإِنْسَانَ مِن سُلاَلَةٍ من طِين . ثُم جَعَلْنَاهُ نُطفَةً فِي قَرَارٍ مكِين . ثُم خَلَقْنَا لنطفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا لْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا لْمُضْغَةَ عِظَاماً فَكَسَوْنَا لِعظَامَ لَحْماً ثُم أَنشَأْنَاهُ خَلْقاً آخَرَ فَتَبَارَكَ للـهُ أَحْسَنُ لْخَالِقِينَ.

تەرجىمىسى: «بىز ھەقىقەتەن ئىنساننى لاينىڭ جەۋھىرىدىن ياراتتۇق. ئاندىن ئۇنى بىر پۇختا قارارگاھ (يەنى بەچچىدان) دا (جايلاشقان) ئابىمەنى قىلدۇق. ئاندىن ئابىمەنىنى لەختە قانغا ئايلاندۇردۇق، ئاندىن لەختە قاننى پارچە گۆشكە ئايلاندۇردۇق، ئاندىن پارچە گۆشنى سۆڭەككە ئايلاندۇردۇق، ئاندىن سۆڭەككە گۆش قوندۇردۇق، ئاندىن ئۇنى (جان كىرگۈزۈپ) باشقا مەخلۇققا ئايلاندۇردۇق، ئەڭ ماھىر ياراتقۇچى ئاللاھ (ھېكمەتلىك ۋە قۇدرەت جەھەتتىن) ئۇلۇغدۇر.» (مۆمىنۇن سۈرىسى 12 – 14 - ئايەتلەر)

ئاللاھ يەنە مۇنداق دەيدۇ:

وَسَخرَ لشمْسَ وَ لْقمَرَ كُل يَجْرِي لأَجَلٍ مسَمـى

تەرجىمىسى: «كۆن بىلەن ئاينى (بەندىلەرنىڭ مەنپەئىتى ئۈچۈن) بويسۇندۇردى، (ئۇلارنىڭ) ھەر بىرى مۇئەييەن مۇددەتكىچە (يەنى دۇنيانىڭ تۈگەيدىغان ۋاقتىغىچە) سەير قىلىدۇ.» (رەئد سۈرىسى 2 - ئايەت.)

لاَ الشمْسُ يَنبَغِي لَهَآ أَن تدْرِكَ القَمَرَ وَلاَ الْليلُ سَابِقُ النهار وَكُل فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ.

تەرجىمىسى: «كۈنىنىڭ ئايغا يېتىۋېلىشى (يەنى ئىككىسىنىڭ جەم بولۇپ قېلىشى)، كېچىنىڭ كۈندۈزدىن ئېشىپ كېتىشى (ۋاقتى كەلمەستىن كۈندۈزنىڭ ئورنىنى ئېلىشى) مۇمكىن ئەمەس، ھەر بىرى مۇئەييەن پەلەكتە ئۈزۈپ تۇرىدۇ.» (ياسىن سۈرىسى 40 - ئايەت) ئاللاھ يەنە مۇنداق دېگەن:

أَوَلَمْ يَرَ الذِينَ كَفَرُواْ أَن السمأوَاتِ وَ الأَرْضَ كَانَتا رَتقاً فَفَتَقْنَاهُماَ وَجَعَلْنا مِنَ الْماءِ كُل شَيْءٍ حَي أَفَلاَ يُؤْمِنُونَ.

تەرجىمىسى: «كاپىرلار بىلمەمدۇكى، ئاسمانلار بىلەن زېمىن بىر — بىرىگە تۇتاش ئىدى، ئۇلارنى ئايرىۋەتتۇق، ھەممە جانلىق مەۋجۇداتنى سۇدىن ياراتتۇق، ئۇلار (ئاللاھنىڭ قۇدرىتىگە) ئىشەنمەمدۇ؟ (ئەنبىيا سۈرىسى 30 - ئايەت) ئاللاھ يەنە مۇنداق دېگەن:

«أَلَمْ تَرَ أَن اللهَ أَنزَلَ مِنَ السماءِ ماءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الأَرْضِ ثُم يُخْرِجُ بِهِ زَرْعاً مخْتَلِفاً أَلْوَانُهُ ثُم يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَراًّ ثُم يَجْعَلُهُ حُطاماً إِن فِي ذَلِكَ لَذِكْرَى لأُوْلِي الأَلْبَابِ.

تەرجىمىسى: «سەن بىلمەمسەنكى، ئاللاھ بۇلۇتتىن يامغۇر ياغدۇرىدۇ. ئاندىن ئۇنى يەرگە سىڭدۈرۈپ بۇلاقنى پەيدا قىلىدۇ. ئاندىن ئاللاھ ئۇنىڭ بىلەن رەڭگى خىلمۇ خىل زىرائەتلەرنى ئۈندۈرىدۇ. ئاندىن ئۇ قۇرۇيدۇ، ئۇنىڭ سارغىيىپ كەتكەنلىكىنى كۆرىسەن. ئاندىن ئاللاھ ئۇنى شاخ - شۇمبىغا ئايلاندۇرىدۇ، ئۇنىڭدا ھەقىقەتەن ئەقىل ئىگىلىرى ئۈچۈن (ئاللاھنىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئىبرەت بار.» _(... سۈرىسى - ئايەت)

وَأَرْسَلْنَا الرِيَاحَ لَوَاقِحَ

تەرجىمىسى: «بىز يامغۇرنى ھەيدەيدىغان شاماللارنى ئەۋەتتۇق (ھىجر سۈرىسى 22 - ئايەت)

مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ. بَيْنَهُماَ بَرْزَخٌ لاَ يَبْغِيَانِ.

تەرجىمىسى: ئۇ ئىككى دېڭىزنى (بىرى تاتلىق، بىرى ئاچچىق) ئاققۇزدى، ئۇلار ئۇچرىشىدۇ. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا توسما بولۇپ، بىر - بىرىگە قوشۇلۇپ كەتمەيدۇ.» (رھمان سۈرىس 19- 20 - ئايەتلەر)

وَأَنزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلناسِ وَلِيَعْلَمَ اللهُ مَن يَنصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ إِن اللهَ قَوِي عَزِيزٌ.

تەرجىمىسى: «تۆمۈرنى ياراتتۇق، (تۆمۈردىن ئۇرۇش قوراللىرى ياسىلىدىغانلىقى ئۈچۈن) تۆمۈر كۈچ - قۇۋۋەتنى ئۆز ئىچىگە ئالغان، تۆمۈردە ئىنسانلار ئۈچۈن نۇرغۇن مەنپەئەتلەر بار.» (ھەدىد سۈرىسى 25 - ئايەت.)

«قۇرئان كەرىم» ئىلگىرىكى «تەۋرات»، «ئىنجىل»غا ئوخشاش ساماۋى كىتابلارنى تولۇقلاش، ئۇ كىتابلاردا يۈز بەرگەن قەستەن ئۆزگەرتىشلەرنى توغرىلاش ئۈچۈن كەلگەن. شۇنىڭ ئۈچۈن «قۇرئان كەرىم» بىلەن مەزكۇر ساماۋى كىتابلار ئوتتۇرىسىدا ئوخشاشلىق يەرلىرى كۆپ، لېكىن «قۇرئان كەرىم» ئۇ ساماۋى كىتابلاردا يوق نۇرغۇن

مەسىلىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان، مەسىلەن: مەريەم ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇغۇلىشى، ئۇنى زەكەرىيا ئەلەيھىسسالامنىڭ كېپىللىككە ئېلىشى «قۇرئان كەرىم»دە زىكىر قىلىنغانلىقى، مىراس ھەققىدىمۇ «قۇرئان»دىن باشقا ساماۋى كىتابلاردا تەپسىلى ئايەت كەلمىگەن، بۇرمىلانغان، قەستەن ئۆزگەرتىلگەن خاتالىقلارنى تۈزىتىلىش مەسىلىسىدە، «قۇرئان كەرىم»نىڭ ئاللاھ ھەققىدىكى تەسەۋۋۇرى ئوچۇق - ئاشكارا بولۇپ، ھەممە ئادەم چۈشىنەلەيدۇ، ئاللاھنى ئىنسانلىق سۈپەتلەردىن پاك دەپ قارايدۇ، (تەۋراتتا بولسا ئاللاھنى ئىلاھى زاتقا لايىق سۈپەتلەر بىلەن سۈپەتلىمەستىن، ئاللاھ ئىسرائىل بىلەن چېلىشتى، ئۆز قولى بىلەن ئۇنى يەڭدى! خرىستىئان دىنى بولسا ئاللاھنى ئۈچ دەپ بىلىدۇ، ئىيسا ئەلەيھىسسالامنى ئاللاھنىڭ ئوغلى دەپ قارايدۇ).

«قۇرئان كەرىم» ئىلگىرى ئۆتكەن پەيغەمبەرلەرنىڭ قىسسىلىرى، پەيغەمبەر ئەۋەتىلگەن مىللەتلەرنىڭ ئەھۋالى ۋە ئۇلارنىڭ ئاقىۋىتى ھەققىدە ئايەتلەرنى كەلتۈردى. بۇ مۇناسىۋەت بىلەن ئىسلام دىنى نۇرغۇنلىغان ئەخلاقىي پرىنسىپلار، توغرىلىقى ئىسپاتلانغان ئىجتىمائىي قانۇنلارنى ماقۇللىدى، ئەنە شۇ قانۇنلار تا بۈگۈنگىچە ھەر زامان ۋە ماكانغا لايىق ۋە مۇناسىپ ھالدا ئەمەل قىلىنماقتا. مەسىلەن: بىر جەمئىيەتنى ئۆزگەرتىش شۇ جەمئىيەتنىڭ ئەزالىرىنىڭ خاھىشىغا ئاساسەن بولىدىغانلىقى، ئۇنىڭغا ماسلىشىپ تاشقى ئامىللارنىڭ تەسىرى بولىدىغانلىقى توۋەندىكى ئايەت ئارقىلىق كۆرسىتىلگەن:

إِن اللّهَ لاَ يُغَيرُ ماَ بِقَوْمٍ حَتى يُغَيرُواْ ماَ بِأَنفُسِهِمْ

تەرجىمىسى: «ھەر قانداق بىر قەۋم ئۆزىنىڭ ئەھۋالىنى ئۆزگەرتمىگىچە (يەنى ئاللاھنىڭ بەرگەن نېمەتلىرىگە تۇزكورلۇق قىلىپ گۇناھلارغا چۆممىگىچە) ئاللاھ ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى ئۆزگەرتمەيدۇ (يەنى ئاللاھ ئۇلارغا بەرگەن نېمەت، خاتىرجەملىك ۋە ئىززەت - ھۆرمەتنى ئېلىپ تاشلىمايدۇ).» (رەئد سۈرىسى 11 - ئايەت)

«قۇرئان كەرىم» يەنە بەزى كەلگۈسىدە يۈز بېرىدىغان ھادىسىلەرنى ئالدىن خەۋەر بەرگەن بولۇپ، كېيىن ئۇ ھادىسە ئەينەن يۈز بەرگەن ئەھۋاللار مەۋجۇت، بۇنىڭ مىسالى توۋەندىكى ئايەتلەردە ئېنىق كۆرىلىدۇ:

الم غُلِبَتِ الرومُ . فِي أَدْنَى الْأَرْضِ وَهُم من بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ . فِي بِضْعِ سِنِينَ

تەرجىمىسى: «ئەلىف، لام، مىم رۇملۇقلار يېقىن بىر جايدا يېڭىلدى، ئۇلار يېڭىلگەندىن كېيىن، بىر قانچە يىل ئىچىدە يېڭىدۇ (رۇم سۈرىسى 2 – 3 - ئايەتلەر) مەزكۇر ئايەتنىڭ روھى ئەينەن ئەمەلگە ئاشقان. شۇنداقلا ئەبى لەھەب، ۋەلىد ئىبنى مۇغىرىلەرنىڭ كافىر ھالدا ئۆلىشى بايان قىلىنغان بولۇپ، ئەمەلىيەتتە شۇنداق بولغان.

تَبتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَب * ما أَغْنَى عَنْهُ مالُهُ وَما كَسَبَ * سَيَصْلَى نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ

تەرجىمىسى: «ئەبۇ لەھەبنىڭ ئىككى قولى قۇرۇپ كەتسۇن! (ئەمەلىيەتتە) قۇرۇپ كەتتى. ئۇنىڭغا مال - مۈلكى ۋە ئېرىشكەن نەرسىلىرى ئەسقاتمىدى. ئۇ لار ۋۇلداپ تۇرغان ئوتقا (يەنى دوزاخقا) كىرىدۇ.» (مەسەد سۈرىسى 1 - 3 - ئايەت)

سَأُصْلِيهِ سَقَرَ . وَما أَدْرَاكَ ما سَقَرُ

تەرجىمىسى: «ئۇنى مەن سەقەرگە (يەنى دوزاختا) سالىمەن. سەقەرنىڭ نېمىلىكىنى قانداق بىلەلەيسەن؟» (مۇددەسسىر 26 – 27 - ئايەت)

«قۇرئان كەرىم» ھەجمى چوڭ، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا نازىل بولغان ۋاقتى ئۇزۇن (يىگىرمە ئۈچ يىل) بولسىمۇ، بۇ ھەقتە ئىزدەنگۈچى تەتقىقاتچىلار شۇنى ئىسپاتلىدىكى، «قۇرئان كەرىم»دە ئەڭ كىچىك مەسىلىلەردىمۇ زىتلىق يوق، سۆز - ئىبارىلەر ئىنتايىن ئورۇنلۇق ۋە مۇناسىپ تاللانغان. بۇ ئىنچىكىلىك شۇنى ئىسپاتلايدۇكى، قۇرئان كەرىم ئادەم كۈچى دائىرىسىنىڭ سىرتىدا.

«قۇرئان كەرىم» ئەرەبلەرگە دۇئېل ئېلان قىلىپ ئۆزىنى كۆرسىتىدۇ. ئۇلار تىل - ئەدەبىيات ۋە بالاغەتتە يۇقىرى سەۋىيىگە يەتكەن بولغىنى ئۈچۈن، ئاللاھ ئەرەبلەرنى قۇرئاننىڭ ئوخشىشى ياكى ھېچ بولمىغاندا بىرەر سۈرە بولسىمۇ كەلتۈرۈپ بېقىشقا چاقىرغان. ئەمما ئۇلار كەلتۈرەلمىگەن، تا قىيامەتكىچە كەلتۈرەلمەيدۇ. «قۇرئان»غا قارشى تۇرغۇچى ئىنسانلارنىڭ كۆپلىكى، ھەر زامان ۋە ھەر ماكاندا دۇئېلغا چۈشۈشنىڭ داۋاملىشىشى «قۇرئان كەرىم» ئىلاھىي كىتاب بولۇپ، ئىنساننىڭ ئىجادىيىتى ئەمەسلىكىگە ئەڭ چوڭ ھۆججەت بولۇپ تۇرماقتا.

ئىشەنچلىك تارىخى مەنبەلەرنىڭ كۆرسىتىشىچە، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ۋەھيي چۈشۈشكە باشلىغاندا، باشقىچە بىر ئەھۋال يۈز بېرەتتى، رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالامدىن تەر تۆكۈلۈشكە باشلايتتى. بۇنى ئەتراپىدىكى ساھابىلار كۆرەتتى. ئۇندىن كېيىن ئۆز ئەسلىگە كېلىپ نورماللاشقاندا ۋەھيي يازغۇچىلار دەپ تونۇلغان، خەت يازالايدىغان 29 ساھابىدىن يېنىدا بارلىرىغا نازىل بولغان ۋەھيىنى ئوقۇپ بېرەتتى، ئۇلار يازاتتى.

ئېنىقكى، «قۇرئان كەرىم» تۈزۈلۈشى، تەرتىپى ۋە ئۇسلۇبىدا ئۆزگىچە ئالاھىدىلىككە ئىگە بىر كىتابتۇر.

«قۇرئان كەرىم» مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن شەخسىي سادىر بولغان سۆزلەر (ھەدىس) دىن ئالاھىدە پەرقلىقتۇر. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۆزى سۆزلىگەن ھەدىسلەرنى ساھابىلارنىڭ يېزىپ قالدۇرۇشىنى ئۆز ۋاقتىدا ئاللاھنىڭ كالامى «قۇرئان كەرىم» بىلەن ئارىلىشىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن چەكلىگەن.

«قۇرئان كەرىم» ئۆز ئىچىگە ئالغان ئەڭ چوڭ مەسىلىلەر: ئىلاھىي بىرلىكتىن ئىبارەت ئاللاھنىڭ يەككە - يېگانە ئىكەنلىكىنى، شېرىك ۋە بۇتپەرەسلىك ئەقىدىلىرىدىن تازىلاش. تارىختا ئۆتكەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسى ئىنسانىيەتنىڭ ھىدايىتى ئۈچۈن كەلگەنلىكىنى ئىسپاتلاش.

ئاللاھ «قۇرئان كەرىم»دە مۇنداق دەيدۇ:

شَرَعَ لَكُم مِنَ الدينِ ما وَصى بِهِ نُوحًا وَالذِي أَوْحَيْنا إِلَيْكَ وَما وَصيْنا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدينَ وَلَا تَتفَرقُوا فِيهِ

تەرجىمىسى: «ئاللاھ سىلەرگە دىندىن نۇھقا تەۋسىيە قىلغان نەرسىنى، ساڭا (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) بىز ۋەھيى قىلغان نەرسىنى، ئىبراھىمغا، مۇساغا ۋە ئىيساغا بىز تەۋسىيە قىلغان نەرسىنى بايان قىلدى. سىلەر دىننى بەرپا قىلىڭلار، دىندا تەپرىقىچىلىك قىلماڭلار.» (سۈرە شۇرا 13 - ئايەت)

ئىنسانىيەت مەنبەسىنىڭ بىرلىكى، يەر يۈزىدىكى بارلىق ئىنساننىڭ شەرىپى ئوخشاش قوغدىلىدىغانلىقى، ئادەملەرنىڭ رەڭگى، ئەسلى (يەنى نەسەبلىرى)، ئىجتىمائىي ئورنى جەھەتتە ئايرىمچىلىقتا قارشى تۇرىدىغانلىقى ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نۇرغۇن مەسىلىلەردە، «قۇرئان كەرىم» نىڭ ئىلاھىي بىر كىتاب ئىكەنلىكى ئېنىق مەلۇم بولۇپ، بىر ئادەم يېزىپ چىقىش دائىرىسىدىن ھالقىپ كەتكەن يۇقىرى سەۋىيىلىك، مۇھىت ياكى تەبىئەت مەھسۇلى دېيىش ئىمكانسىز بىر مۆجىزە ئىكەنلىكى ئوچۇق مەلۇم بولىدۇ.

«قۇرئان كەرىم» رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام ھايات ۋاقتىدا توپلانمىغان، كېيىن ساھابىلار قۇرئاننى تەرتىپلەپ يېزىشقا كىرىشكەن، خەلىپە ئوسمان ئىبنى ئەففان (ئاللاھ ئۇنىڭدىن رازى بولسۇن) خاتا نۇسخىلارنى كۆيدۈرۈپ تاشلىغان دېگەندەك قاراشلار

تارىخنىڭ ئىسپاتلىشىچە، قۇرئان كەرىمنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دەۋرىدە نۇرغۇن ساھابىلار پىششىق يادلىغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپاتىدىن بۇرۇن نۇرغۇن ھاپىز (قۇرئان كەرىمنى يادلىغۇچى قارى)ساھابىلار بىللە ئولتۇرۇپ قايتا ئوقۇپ ئۆتكۈزگەن. ئۇندىن كېيىن ھاياتىنىڭ ئاخىرقى يىلىنىڭ رامىزان ئېيىدا جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ئالدىدا ئولتۇرۇپ ئىككى قېتىم قۇرئان كەرىمنى تولۇق ئوقۇپ ئۆتكۈزگەن.

قۇرئان كەرىمنىڭ يېزىلىشىغا كەلسەك: رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام مەشھۇر ۋەھىي كاتىپلىرى دەپ تونۇلغان ساھابىلارنىڭ ئالدىنقى قاتاردىكىلىرىگە قۇرئاننى ئوقۇپ بېرەتتى. (قۇرئان نازىل بولغان ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە) ئۇلار تېرە پارچىسى، خورما قاسرىقى، تۆگە سۆڭەكلىرى قاتارلىق نەرسىلەرگە يېزىۋالاتتى.

رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام ۋاپات قىلىپ بىر يىلدىن كېيىن، يەمامە جېڭىدە قۇرئان كەرىم ھاپىزلىرىدىن 70 ساھابە شەھىد بولغان، بۇنىڭ نەتىجىسىدە خەلىپە ئەبۇ بەكر(ئاللاھ رازى بولسۇن)، زەيد ئىبنى سابىتنى چاقىرتىپ، مەخسۇس ھەيئەت تەشكىللەپ، ۋەھىي كاتىپلىرى قولىدا بار بولغان قۇرئان كەرىمنىڭ قول يازما نۇسخىلىرىنى توپلاشنى تەلەپ قىلغان. زەيد ئىبنى سابىت قويغان شەرتلەردىن بىرى ھەر قانداق بىر ئايەتنى ئىككى ئادەم: بۇ ئايەت رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام ئۆزى يازدۇرغان دەپ گۇۋاھلىق بەرمىگۈچە قوبۇل قىلماسلىقنى شەرت قىلغان.

خەلىپە ئەبۇ بەكرى (ئاللاھ رازى بولسۇن) توپلانغان قۇرئان كەرىم قوليازمىلىرىنى ۋاپات قىلىش ئالدىدا 2 - خەلىپە ئۆمەر(ئاللاھ رازى بولسۇن) گە تاپشۇرغان. خەلىپە ئۆمەر مەزكۇر قولىيازمىلارنى يېنىدا ساقلاپ ۋاپاتىغا يېقىن قىزى — مۆمىنلەرنىڭ ئانىسى ھەپسە(ئاللاھ رازى بولسۇن) گە تاپشۇرغان. چۈنكى ھەپسە ئوقۇش - يېزىشنى بىلەتتى.

خەلىپە ئوسمان(ئاللاھ رازى بولسۇن) دەۋرىگە كەلگەندە ئەرەب بولمىغان باشقا مىللەتلەرنىڭ ئىسلام دىنىغا مۇشەررەپ بولىشى كۆپىيىشكە باشلاش بىلەن قۇرئان كەرىمنى ئوقۇشتا كىشىلەرنىڭ تەلەپپۇزى ئۆزگىرىشكە باشلىغان. بۇنى كۆرۈپ خەلىپە

ئوسمان دەرھال يەنە زەيد ئىبنى سابىتقا يەنە ھەيئەت تەشكىللەپ مۆمىنلەرنىڭ ئانىسى ھەپسە قولىدىكى قۇرئان كەرىم قولىيازمىلىرىنى ئاساس قىلغان ھالدا قۇرئان كەرىمنى مۇكەممەل يېزىپ چىقىشنى تەلەپ قىلغان. ھەيئەت قۇرئان كەرىمدىن بەش نۇسخا يېزىپ چىقىپ، مەككە، مەدىنە، بەسرە، كۇپە ۋە دەمشىقلارغا يوللىغان. ئەينى چاغدا شۇ ھەيئەت قۇرئان كەرىم ھاپىزلىرىنى يىغىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام زامانىدىكى توغرا تەلەپپۇزغا ئاساسلىنىپ قۇرئان كەرىمنى قايتا كۆزدىن كەچۈرگەن. ھازىرقى ۋاقىتتا بارلىق ئىسلام پىرقىلىرى، ئومۇمىي مۇسۇلمانلار قولىدىكى قۇرئان كەرىم نۇسخىسى ئەنە شۇ نۇسخىدۇر.

كېيىنكى ئېيتىش لازىمكى، مۇسۇلمانلار ئوسمان نوسخىسى دەپ تونۇلغان قۇرئان كەرىم نوسخىسىغا بىر ھەرپمۇ ئۆزگەرتىش كىرگۈزگىنى يوق. مۇلاھىزە قىلىشىمىزچە، ئىسلام دۈشمەنلىرى ھەرقاچان قۇرئان كەرىمگە يامان غەرەز بىلەن ئۆزگەرتىش كىرگۈزسە شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە مۇسۇلمانلار دەرھال ئۇنى بىلىپ ئاگاھلاندۇرۇش بېرىدۇ، يامان غەرەزلىكلەر بۇ تەرەپتىن مەقسىتىگە يېتەلمىدى، قىيامەت كۈنىگىچە يېتەلمەيدۇ.

بەزى غەرب تەتقىقاتچىلىرى(شەرقشۇناسلار) ئۇلۇق ساھابە ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد قولىدىكى ئۆزىگە خاس قولىيازما قۇرئان كەرىم نۇسخىسىنىڭ كۆيدۈرۈۋېتىلگەنلىكىگە قارىتا ئىتىراز بىلدۈرىدۇ. ھەقىقەت شۇكى، ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد قولىدىكى نۇسخىنى ئۆزى كۆيدۈرۈپ، ئومۇمىي مۇسۇلمانلار بىرلىككە كەلگەن ئوسمان نۇسخىسىغا ئاساسلانغان، ئەنە شۇ نۇسخا بۈگۈنگىچە ساقلىنىپ كەلمەكتە.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋەزىيەتكە قاراپ پىلاننى ئۆزگەرتەتتى، ئىسلام مەككىدە ئەرەبلەرگە مەخسۇس چۈشۈرۈلگەن دىن دەپ ئوتتۇرىغا قويۇپ، مەدىنىدە غەلىبە قىلىپ كۈچلەنگەندە خەلقئارالىق دىن دەپ جاكارلىغان دېگەن سەپسەتە

ئىسلام دىنى مەيدانغا كەلگەندىن تارتىپ ئوچۇق، ئېنىق قىلىپ خەلقئارالىق، ئىنسانىيەت ئۈچۈن ئەۋەتىلگەن ئورتاق دىن دەپ جاكارلانغان، موھەممەد ئەلەيھىسسالام دونيا خەلقىگە بىشارەتچى ۋە ئاگاھلاندۇرغۇچى بولۇپ كەلگەن.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مەككىدە تەشۋىقاتىنى خەلققە ئېلان قىلىشقا چاقىرىلغان ۋاقىتتىلا تاغ چوققىسىغا چىقىپ مەككە ئەھلىگە خىتاپ قىلىپ: «مەن سىلەرگە مەخسۇس، پۈتۈن ئىنسانىيەتكە ئومۇمىي قىلىپ ئەۋەتىلدىم» دېگەن.

قۇرئان كەرىم ئايەتلىرىنى ئۇبدان مولاھىزە قىلغان كىشى قۇرئاننىڭ ئىنسانىيەتكە قارىتىلغانلىقىنى ياخشى بىلەلەيدو. دونياۋىيلىقىنىڭ بەلگىسى مەدىنىگە ھىجرەت قىلىشتىن بۇرۇن مەككىدە نازىل بولغان ئايەتلەردە ئوچۇق ـ ئاشكارا كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. مەككىدە نازىل بولغان سۈرە فۇرقاندا ئاللاھ مۇنداق دەيدو:

تَبَارَكَ الذِي نَزلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا

تەرجىمىسى: «پۈتۈن جاھان ئەھلىنى (ئاللاھنىڭ ئازابىدىن) ئاگاھلاندۇرغۇچى بولۇشى ئۈچۈن، بەندىسىگە (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) ھەق بىلەن باتىلنى

ئايرىغۇچى قۇرئاننى نازىل قىلغان ئاللاھنىڭ بەرىكىتى بۈيۈكتۇر.» (فۇرقان سۈرىسى 1 - ئايەت) ئەنبىيا سۈرىسىدە مۇنداق دەيدۇ:

وَما أَرْسَلْنَاكَ إِلا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ

تەرجىمىسى: «(ئى مۇھەممەد!) سېنى بىز پۈتۈن ئەھلى جاھان ئۈچۈن پەقەت رەھمەت قىلىپلا ئەۋەتتۇق.» (ئەنبىيا سۈرىسى 107- ئايەت) سۈرە ئىبراھىمدا مۇنداق دەيدۇ:

هذا بلاغ للناس وَلِيُنذَرُواْ بِهِ وَلِيَعْلَمُواْ أنما هُوَ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ وَلِيَذكرَ أُوْلُواْ الأَلْبَابِ

تەرجىمىسى: «كىشىلەرنىڭ ئاگاھلاندۇرۇلۇشى، ئاللاھنىڭ بىر ئىكەنلىكىنى بىلىشلىرى، ئەقىل ئىگىلىرىنىڭ ۋەز - نەسىھەت ئېلىشلىرى ئۈچۈن، بۇ (قۇرئان) تەبلىغدۇر (يەنى كىشىلەرگە تەبلىغ قىلىش ئۈچۈن نازىل قىلىندى).» (ئىبراھىم سۈرىسى 52 - ئايەت)

يەنە بۇھەقتە قۇرئان كەرىمنىڭ باشلىنىشىدىكى سۈرە فاتىھەنىڭ ئۆزىدىلا (پۈتۈن دونيانىڭ ئىگىسى ئاللاھقا ھەمدۇ سانالار بولسۇن) دەپ باشلىنىدىغانلىقى كۇپايە قىلىدۇ. سۈرە فاتىھە ھىجرەتتىن بۇرۇن، مۇسۇلمانلار مەدىنىدە دۆلەت قۇرۇشتىن بۇرۇن مەككىدە نازىل بولغان ئەمەسمۇ!

باشتا زىكىر قىلىپ ئۆتكەنلىرىمىزدىن شۇ مەلۇم بولىدۇكى، پىلان - پروگراممىلارنى ئۆزگەرتىپ تۇرۇش ئۈچۈن قانۇن چىقىرىشتا تەدرىجىلىك ئۇسۇلىنى يولغا قويۇش لازىم. رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام مەككىدىكى دەۋرىدە، مۇشرىكلارنىڭ بېسىمى ئاستىدا، مەدىنىدە مۇسۇلمانلارنىڭ يېڭى دۆلىتى مۇكەممەل قۇرۇلغان دەۋرىدىكىدىن باشقىچە ئىش ئېلىپ بېرىشى ئەجەپلىنەرلىك ئەمەس. يېڭى دۆلەت قۇرۇلغان دەسلەپكى دەۋرىدىمۇ رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام دونيادىكى ھەر قايسى رەئىس - پادىشاھلارغا بارلىق ئىنسانىيەتكە ئومۇمىي كەلگەن دىن سۈپىتى بىلەن ئىسلام دىنىغا چاقىرىپ مەكتۇبلارنى يوللىغان.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام كۆپ ئۆيلەنگەن شەھۋانى ئادەم ئىدى، دېگەن سەپسەتە

رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالامغا پەيغەمبەرلىك كېلىشىنىڭ ئالدى - كەينىدىكى ھاياتىغا مۇناسىۋەتلىك ئىشەنچلىك تارىخقا قارايدىغان بولساق بۇ داۋانىڭ باتىللىقىنى كۆرىۋالالايمىز. دەلىل - ئىسپاتىنىمۇ تەپسىلى كەلتۈرىمىز.

موھەممەد ئەلەيھىسسالام بالىلىق ۋە ياشلىق دەۋرىنى مەككىدە ئۆتكۈزگەن. ئەينى چاغدا ئۇنىڭدا راستچىللىق، ئىشەنچلىك، توغرا- دۇرۇسلۇق قاتارلىق بىر نەچچە تۈرلۈك خۇسۇسىيەت كۆرۈلگەن. ئەينى ۋاقىتتا ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى تەڭ - تۇشلىرى دۇنيا لەززىتى، ھاراق - شاراپ، ئاياللار ۋە قىمارغا ئوخشاش كەيىپ - ساڭاغا بېرىلىپ كەتكەن. ئەمما ئۇ (رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام) يۇقىرىقى ئاپەتلەرنىڭ ھېچقايسىسىغا يېقىنلاشمىغان.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام 25 ياشقا توشقاندا ئانىمىز سەييىدە خەدىچە(ئاللاھ رازى بولسۇن)گە ئۆيلەنگەن. شۇ ۋاقىتتا ئانىمىز خەدىچە 40 ياشتا ئىدى، ئۇنىڭدىن بۇرۇن ئىككى قېتىم ياتلىق بولغان، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاساسلىق ئوغۇل - قىز

پەرزەنتلىرىنى خەدىچە ئانىمىزدىن كۆرگەن. خەدىچە ۋاپات بولغۇچە رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ بىلەن ياشىغان، ۋاپاتىغا قاتتىق قايغۇرغان. خەدىچىنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن رەسۇلۇللاھ ئۇزۇن ۋاقىت ئۆيلەنمىگەن. ئۆيلىنىش تەكلىپى بېرىلگەندىمۇ قىزلىرىم كىچىك ئۇلارنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالمىسام بولمايدۇ دەپ رەت قىلىپ كەلگەن، ئاخىرى ساھابىلارنىڭ بىرىنىڭ تۇل قالغان ئايالى زەمئە قىزى سەۋدە بىلەن ئۆيلىنىش تەكلىپى بېرىلگەن، ۋاھالەنكى سەۋدە گۈزەللىكتە تونۇلمىغان ئايال ئىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنە مۇنەۋۋەرەدە مۇقىملاشقاندىن كېيىن 54 يېشىدىن باشلاپ، كۆپ خوتۇنلۇق بولۇش باسقۇچىنى باشلىغان. بۇنىڭ سەۋەبى ھەممىگە مەلۇملۇق بولۇپ، ئاتالمىش شەھۋانى ۋە جىسمانى لەززەت ئۈچۈن كۆپ خوتۇنلۇق بولغان دېگەنلىك ئەمەلىيەتكە ئۇيغۇن ئەمەس. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆپ خوتۇنلۇق بولۇشىنىڭ سەۋەبلىرى سىياسىي، ئىجتىمائىي ۋە ئىنسانىي سەۋەبلەردىن بولۇپ، (ئەرەبلەرنىڭ ئۆرپ - ئادىتىدە قەبىلە - ئايماق تۈزۈمىدىمۇ ئېتىراپ قىلىنىدىغان بىر ئەھۋال ئىدى) پەيغەرمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرىدىن مىسال قىلىپ كۆرسىتىدىغان بولساق، ئۆزىنىڭ ئەڭ يېقىن دوستى ئەبۇ بەكر (ئاللاھ رازى بولسۇن) قىزى سەييىدە ئائىشە، 2 - يېقىن دوستى ئۆمەر(ئاللاھ رازى بولسۇن) قىزى ھەپسە، يەھۇدىيلاردىن بولغان سەييىدە سەفىييە، مىسىرنىڭ قىبتى مىللىتىدىن بولغان سەييىدە مارىيەلەرگە ئۆيلىنىشى كىشىلەر قەلبىنى بىرلەشتۈرۈشتە ئىنتايىن ياخشى تەسىر قالدۇرغان. سەفىييە، مارىيە ھەر ئىككىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ياتلىق بولغاندىن كېيىن مۇسۇلمان بولغان.

رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالامنىڭ بەزى ئاياللار بىلەن ئۆيلىنىشىنىڭ سەۋەبى شەرىئەت كۆرسەتمىسىدە مۇھىم بولغان بەزى خاتا كۆز قاراشلارنى توغرىلاش مەقسىتىدە بولۇپ، سەييىدە زەينەب بىنتى جەھشىنى نىكاھىغا ئېلىشتا ئۆزىنىڭ بېقىۋالغان ئوغلى زەيد ئىبنى ھارىسە بىلەن ئۆيلەنگەنلىكى ئۈچۈن ئىدى (ئەرەبلەرنىڭ ئادىتى بويىچە بېقىۋالغان ئوغلىنىڭ قويۇپ بەرگەن ئايالىنى نىكاھىغا ئېلىش جائىز بولمايتتى) شۇڭا قۇرئان كەرىم بۇيرىقى بىلەن ئەرەبلەر ئىچىدىكى بۇ خاتا چۈشەنچىگە خاتىمە بېرىلگەن. بۇ ھەقتە مونۇ ئايەت نازىل بولغان:

فَلَماَ قَضَى زَيْدٌ مْنَهَا وَعرًا زَوجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَاظِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُن وَعَرًا وَكَانَ أَمْرُ اللهِ مَفْعُولًا

«ۋەمىنلەرگە ئۇلارنىڭ بالا قىلىۋالغان ئوغۇللىرىنىڭ قويۇپ بەرگەن خوتۇنلىرىنى نىكاھلاپ ئالسا گۇناھ بولماسلىقى ئۈچۈن، زەينەبنى زەيد قويۇۋەتكەندىن كېيىن ساڭا نىكاھلاپ بەردۇق، ئاللاھنىڭ (سېنىڭ ەينەبنى ئېلىشىڭ توغرىسىدىكى) ئەمرى چوقۇم ئورۇنلىنىدۇ.» (سۈرە ئەھزاب 37 - ئايەت)

رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆپ ئۆيلىنىشىدىكى ئىككىنچى سەۋەب، ئېرى ئۆلۈپ كېتىپ تۇل قالغان، باققۇچىسى يوق ئاياللارنى نىكاھىغا ئېلىشتىن ئىبارەت ئىنسانىيەتچىلىك ئىدى. مەلۇمكى، مەزكۇ ئاياللارنىڭ بەزىسىنىڭ يېشى چوڭ ھەم چىرايلىق ئەمەس ئىدى. بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلار بىلەن ئۆيلىنىشىدىكى ئىنسانپەرۋەرلىكنى ئېنىق كۆرسىتىدۇ.

شۈنىسى ئېنىقكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاياتىدا بىر قانچە باسقۇچلار ئۆتكەن:

بىرىنچى باسقۇچ ئۆيلىنىشتىن بۇرۇن (25 ياشقا توشقۇچە) ئۇ بۇ باسقۇچتا قالايمىقان ئىشلار بىلەن شۇغۇللانمايدىغان، شەھۋانىيەت ئارقىسىغا كىرمەيدىغان، ئەڭ گۈزەل ئەخلاق - پەزىلەت ئىگىسى بىر ياش ئىدى.

سەييىدە خەدىچە بىلەن تۇرمۇش قۇرغان بىر ئائىللىق باسقۇچ، (25 يىل داۋاملاشقان).

سەييىدە سەۋدە بىنتى زەمئە بىلەن ئۆي تۇتقان باسقۇچ (4 يىل داۋاملاشقان).

ئاخىرقى باسقۇچ (54 - 63 ياشقىچە) بۇ ۋاقىتتا يۈز بەرگەن كۆپ نىكاھلىق بولۇشنىڭ سىياسىي، ئىنسانىي ۋە شەرئەت مەسىلىلىرىنى ئۆگىتىش سەۋەبلىرى ئوچۇقلانغان.

شۇنى ئىزاھلاپ ئۆتۈش لازىمكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆي ئىچىدىكى ھاياتى ھەممىگە مەلۇملۇق، ئاياللىرى ئۇنىڭ ئەڭ ئىنچىكە تەپسىلاتلىرىنىمۇ سۆزلەپ بەرگەن، ئىبادەتنى كۆپ قىلىدىغانلىقى، كېچىلەردە ئۇخلىماي تەھەججۇد نامىزىنى ئۇزۇن ئوقۇيدىغانلىقى ئىسپاتلانغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كۈندۈزى ھارماي - تالماي ۋەھيىنى يەتكۈزۈش، مۇسۇلمانلارنىڭ ئىشلىرىنى باشقۇرۇش، يېڭى دۆلەت قۇرۇش ئىشلىرىغا رىياسەتچىلىك قىلىشتەك ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولاتتى. ھەممىگە مەلۇم بولغان يۇقىرىقىدەك ئىشلارغا ئەھمىيەت بەرگەن ئادەمنىڭ شەھۋانىي بولىشى مۇمكىن ئەمەس!!

ئىسلامنىڭ ئىككىنچى مەنبەئى پەيغەمبەر سۈننىتى (ھەدىس) بولۇشى گۇمانلىق، چۈنكى يالغان، ئاجىز ھەدىسلەر بەك كۆپ دېگەن سەپسەتە

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋەزىپىسى تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

بىرىنچى، قۇرئان كەرىمنى ئەستايىدىللىق، سەمىمىلىك بىلەن يەتكۈزۈش. ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ:

يَا أيهَا الرسُولُ َبلغْ ما أُنزِلَ إِلَيْكَ ِمن ربكَ

«ئى پەيغەمبەر! پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن ساڭا نازىل قىلىنغان ئەھكاملارنىڭ ھەممىسىنى يەتكۈزگىن.» (مائىدە سۈرىسى 67 - ئايەت)

وَأنزَلْنا إِلَيْكَ الذكْرَ ِلتُبينَ ِللناسِ ما ُنزلَ إِلَيْهِمْ

«بىز ساڭا قۇرئاننى ئىنسانلارغا چۈشۈرۈلگەن شەرئەتنى بايان قىلىپ بەرسۇن، ئۇلار (بۇ قۇرئاننى) پىكىر قىلىپ (ئۇنىڭدىن ۋەز - نەسىھەت ئالسۇن) دەپ نازىل قىلدۇق (نەھل سۈرىسى 44 - ئايەت).

يۇقىرىقى ئايەتلەر سۈننەت(ھەدىس) ئەمەلىيەتتە ئىسلامنىڭ 2 – مەنبەئى ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدو. تارىخنىڭ ئىسپاتلىشىچە، رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن سۆزىدە بولسۇن، ئەمەلىيىتىدە بولسۇن ياكى تەستىقلىشى بىلەن بولسۇن ھەممىنى يادىلايتتى. بەزى ساھابىلار ھەدىسلەرنى يېزىپ

قالدۇرۇماقچى بولغاندا، رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام قۇرئان كەرىمنىڭ ئايىتىگە ئارىلىشىپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭدىن توسقان ئىدى.

نەتىجىدە، مۇسۇلمانلار رەسۇلۇللاھتىن كېيىنمۇ ھەدىسلەرنى يېزىپ قالدۇرمىغان، كېيىن بەزى ئىسلام دۈشمەنلىرى پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، يالغان ھەدىسلەرنى ئويدۇرۇپ چىقىپ رەسۇلۇللاھقا مەنسۇپ قىلىشقا باشلىغان. شۇ سەۋەبتىن ئەمەۋىيلەر خەلىپىسى ئۆمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىز (ھىجرى 101 - يىلى ۋاپات بولغان) مۇسۇلمان ئالىملىرىنى توغرا دەپ بىكىتىلگەن ھەدىسلەرنى توپلاشقا چاقىرغان. ئالىملار ئىخلاسمەنلىك بىلەن ھەدىسلەرنى توپلاشقا كىرىشىپ، كىم ھەدىس يادلىغان بولسا شۇنىڭدىن ئالغان. ئىمام مالىك بۇ ھەقتە ئىنتايىن چوڭ ھەسسە قوشقان بولۇپ، فىقھى مەسىلىلەرگە دائىر ھەدىسلەرنى تەرتىپ بويىچە توپلاپ «ئەلمۇۋەتتا» ناملىق ھەدىس كىتابىنى يېزىپ چىققان.

بىر بۆلۈك ھەدىسلەر توپلانغاندىن كېيىن، ئالىملار ھەدىس يادلىغان كىشىلەرنىڭ ھاياتى، ئىجابى - سەلبى تەرەپلىرىنى تەكشۈرۈپ چىقىپ رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالامغا مەنسۇپ قىلىنغان ھەدىسلەرنىڭ راس - يالغانلىقىنى ھەرخىل يوللار ئارقىلىق ئېنىقلاپ چىققان. بۇ مۇناسىۋەت بىلەن ئىسلام ئالىملىرى سۈننەتنى نەبەۋىيەنى يالغان، ئۆزگەرتىۋېتىشتىن ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن ئاساسلىق ئىككى تۈرلۈك ئىلىمنى ئوتتۇرىغا قويدى: 1 - «ئىلمۇلجۇرھ ۋەتتەئدىل» (يەنى بۇ ئىلىم ھەدىس رىۋايەت قىلغۇچىنىڭ ئەھۋالى، ئىشەنچلىك ياكى ئەمەسلىكى، ئادالەتپەرۋەرلىكى، ياكى ئويدۇرمىلىقى، ئۇنۇتقاق، بىپەرۋالىق تەرەپلىرىنى تەتقىق قىلىش ئارقىلىق رىۋايەت قىلغان ھەدىسنىڭ راس - يالغانلىقىغا باھا بېرىدۇ). 2 – «ئىلمۇلمۇستەلەھ ئەلھەدىس» (يەنى ھەر بىر ھەدىس ئۈستىدە ئەتراپلىق توختىلىپ، شەكسىز توغرا، بىر قەدەر ياخشى، ئاجىز، ئويدۇرما ياكى يامان غەرەز بىلەن ئويدۇرۇپ چىقىرىلغان ھەدىسلەرنى تەتقىق قىلىپ ئاشكارىلايدىغان ئىلىم).

ھىجرىيە 3 - ئەسىرگە قەدەم قويۇش بىلەن تەڭ ئىلمىي ھەرىكەتلەردە پەۋقۇلئاددە تەرەققىيات ئوتتۇرىغا چىقىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ توغرا ھەدىسلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان تەتقىقات خاراكتېرلىك تىزىس، توپلاملار يېزىلىشقا باشلىغان. بۇ توپلاملار ئىچىدە ئەڭ مەشھۇرلىرى: ئىمام بۇخاري (ھىجرىيە 256 – يىلى ۋاپات بولغان)نىڭ «سەھىھۇل بۇخاري» ناملىق ھەدىس توپلىمى بىلەن ئىمام مۇسلىم (ھىجرىيە 262 – يىلى ۋاپات بولغان) نىڭ «سەھىھۇ مۇسلىم» ناملىق ھەدىس توپلىمىدۇر. مەزكۇر ئىككى ئالىم بۇ ھەدىس توپلاملىرىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن رىۋايەت قىلىنغان (ئۆز ۋاقتىدا توپلانغان ئون مىڭلارچە ھەدىس ئىچىدىن) ئەڭ توغرا دەپ قارالغان ھەدىسلەرنىلا يازغان. ئۇنىڭدىن باشقا يەنە مەزكۇر ئىككى ھەدىس كىتابىنىڭ ئالدى - كەينىدە، ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەل (ھىجرىيە 241 – يىلى ۋاپات بولغان)، ئىمام ئىبنى ماجە (ھىجرىيە 273 – يىلى ۋاپات بولغان)، ئىمام ئەبۇ داۋۇد(ھىجرىيە 265 - يىلى ۋاپات بولغان)، ئىمام تىرمىزى (ھىجرىيە 279 – يىلى ۋاپات بولغان) ۋە ئىمام نەسەئىي(ھىجرىيە 303 – يىلى ۋاپات بولغان) قاتارلىق ھەدىسشۇناس ئالىملارنىڭ ھەدىس توپلاملىرى مەيدانغا كەلگەن.

بۇنداق بۈيۈك خىزمەتلەرنىڭ ئىسلام مەدەنىيىتىدىن باشقا مەدەنىيەتلەردە تەڭدىشى يوق دېيىشكە بولىدۇ. پەيغەمبەر سۈننىتى مۇسۇلمانلاردا مۇستەھكەم ئورۇنغا ئىگە بولغاندىن كېيىن، شۇ ئاساستا شەخس، جەمئىيەتكە مۇناسىۋەتلىك ئەھكاملار تەپسىلى بايان قىلىنغان «فىقھى ئىلمى» ۋۇجۇتقا كەلگەن.

شۇنىمۇ ئەسلىتىپ ئۆتۈش كېرەككى، بەزى ئىسلام ئالىملىرى ئويدۇرما، يالغان ھەدىسلەرنى توپلاپ مۇسۇلمانلارنىڭ راس ھەدىس بىلەن يالغان ھەدىسنى ئايرىۋېلىشى ئۈچۈن مەخسۇس كىتابلار يېزىپ قالدۇرۇشى پايدىلىق ئىدى. ھەدىسلەرنىڭ ئويدۇرما، يالغانلىرىنى كۆرسىتىپ قويۇش ئەيىب ئەمەس. ئەمما ھەدىسنىڭ ئويدۇرما ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ يەنە شۇ ئويدۇرما ھەدىسقا ئەمەل قىلىش ئەيىبتۇر.

مۇسۇلمانلار بىردەك ئېتىراپ قىلىدىغان ھەقىقەت شۇكى، ھەرقانداق بىر ھەدىسنىڭ راسلىقى ئىسپاتلىنىدىكەن، تۆۋەندىكى ئايەت روھىغا ئاساسەن ئۇ ھەدىسنىڭ مەزمۇنىغا ئەمەل قىلىش زۆرۈر بولۇپ قالىدۇ:

وَمآ آَتاكُمُ الرسُولُ فَخُذُوهُ وَمآ نَهاكُمْ عَنْهُ فَانتَهُوا

«پەيغەمبەر سىلەرگە بەرگەننى ئېلىڭلار، پەيغەمبەر چەكلىگەن نەرسىدىن چەكلىنىڭلار.» (ھەشر سۈرىسى 7 - ئايەت)

بىر - بىرىگە قارىمۇ قارشى ھەدىسلەرنى ئېتىراپ قىلماسلىق پىكىر ئېقىمى

سۈننەتى نەبەۋىيە(ھەدىس شەرىپ) قۇرئان كەرىمنى ئوچۇقلاپ، مەنىلىرىنى يېشىپ بېرىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قۇرئان كەرىمنى ئەڭ ياخشى چۈشەنگەن، باشقىلارغا ئەڭ ياخشى بايان قىلغان زاتتۇر. بۇنىڭدىن شۇ قائىدە ئوتتۇرىغا چىقىدۇكى، توغرا ھەدىس ھېچقاچان قۇرئان كەرىمگە زىت كەلمەيدۇ. توغرا ھەدىس قۇرئان كەرىمگە زىت كەلگىنى ئىسپاتلانمىدى، ئىسپاتلانغان تەقدىردىمۇ تۆۋەندىكى سەۋەبلەر تۈپەيلى بولغان:

1 - بەزى توغرا بىر ھەدىس بىلەن يالغان ھەدىس ئوتتۇرىسىدا زىتلىق بولۇپ قالغاندا، يالغاننى تاشلاپ توغرىسىغا ئەمەل قىلىش لازىم.

2 - بەزى كېيىنكى ھەدىس بۇرۇنقى ھەدىسنى ئەمەلدىن قالدۇرىدۇ، مەسىلەن: رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «سىلەرنى قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىشتىن توسقاندىم، ئەمدى زىيارەت قىلىڭلار.» (مۇسلىم) يەنە بىر ھەدىستە ئوتقا يېقىنلىشىپ قالغان سۇدا تاھارەت ئالماسلىققا بۇيرىغان، بۇنىمۇ كېيىن ئەمەلدىن قالدۇرغان. (مۇسلىم)

بەزىدە ھەدىسلەر ئوتتۇرىسىدا زىتلىق كۆرۈلسىمۇ، ئىنچىكە تەتقىق قىلغاندىن كېيىن، مەنىدە، ئىككى ھەدىسنىڭ ئېيتىلىش شارائىتىغا دىققەت قىلغاندا زىتلىق يوقىلىدۇ. ئۆلىمالار بۇ ھەقتە تەپسىلى توختالغان. نۇرغۇن كىتابلارنى يازغان. بۇ ھەقتە ئىمامى شافىئىنىڭ (ھىجرى 204 – يىلى ۋاپات بولغان) «ئەل رىسالە» ناملىق كىتابى. ئىبنى قۇتەيبەنىڭ (ھىجرى 267 – يىلى ۋاپات بولغان) «تەئۋىل مۇشكىل ئەل ھەدىس» قاتارلىق كىتابلار بار.

ئىسلام دىنى قىلىچ كۈچى بىلەن تارقالغان، داۋاملىق زەپەر قۇشى ئەسكەرلەر ئىسلامدىن بۇرۇن يېتىپ باراتتى دېگەن سەپسەتە

قۇرئان كەرىم بۇ ھەقتە ئوچۇق - ئاشكارا مۇنداق جاكارلىغان:

لاَ إِكْرَاهَ فِي الدينِ

«دىندا (ئۇنىڭغا كىرىشكە) زورلاش يوقتۇر.» (بەقەرە سۈرىسى 256 - ئايەت)

فَمَن شَاء فَلْيُؤْمِن وَمَن شَاء فَلْيَكْفُرْ

«خالىغان كىشى ئىمان ئېيتسۇن، خالىغىنى كافىر بولسۇن.» (كەھف سۈرىسى 29 - ئايەت)

فَذَكرْ إنماَ أنتَ مُذَكرٌ * لسْتَ عَلَيْهم بِمُصَيْطِرٍ

«سەن (ئۇلارغا) ۋەز - نەسىھەت قىلغۇچىسەن. سەن ئۇلارغا مۇسەللەت (يەنى ئۇلارنى ئىمانغا مەجبۇرلىغۇچى) ئەمەسسەن.» (غاشىيە سۈرىسى 21 – 22 - ئايەتلەر)

فَإِنْ أعْرَضُوا فَماَ أرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا إِنْ عَلَيْكَ إِلا الْبَلاَغُ

«ئەگەر ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) (ئىماندىن) يۈز ئۆرىسە، بىز سېنى ئۇلارغا كۆزەتچى قىلىپ ئەۋەتكىنىمىز يوق، سېنىڭ ۋەزىپەڭ پەقەت تەبلىغ (يەتكۈزۈش) قىلىشتۇر.» (شۇرا سۈرىسى 48 - ئايەت)

ادْعُ إِلى سَبِيلِ رَبكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُم بِالتِي هِيَ أحْسَنُ

«پەرۋەردىگارىڭنىڭ يولىغا (يەنى ئىسلام دىنىغا) ھېكمەتلىك ئۇسلۇبتا ياخشى ۋەز - نەسىھەت بىلەن دەۋەت قىلغىن، ئۇلار(مۇخالىپەتچىلىك قىلغۇچىلار) بىلەن چىرايلىق رەۋىشتە مۇنازىرىلەشكىن.» (نەھل سۈرىسى 125 - ئايەت)

بۇ پرىنسىپنى ئەمەلى ئىجرا قىلىشتا مۇسۇلمانلار ئىمكانىيىتىنىڭ بىرىچە كۈچ چىقاردى، بۇنىڭ دەلىل - ئىسپاتى تۆۋەندىكىچە:

—— ئىسلامنىڭ دەسلەپكى باشلىنىشىدا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئاجىز - كەمبەغەللەردىن بىر بۆلۈك كىشى ئىمان كەلتۈردى، ئۇلارنى دىنىدىن ياندۇرۇش ئۈچۈن ئادەم تەسەۋۋۇر قىلالمىغۇدەك جىسمانى ئازاپلار قىلىندى، لېكىن ئۇلار دىنىدىن يانمىدى، بەزىلىرى دىنىنى ھىمايە قىلىش مەقسىتىدە باشتا ھەبەشىستانغا، كېيىن مەدىنىگە ھىجرەت قىلىشقا مەجبۇر بولدى. بۇ جەرياندا قىلىچ نەدە ئىدى؟!

—— دەسلەپكى مەزگىللەردە يۇقىرى تەبەقە، كۈچلۈك شەخسلەردىن بەزىلىرى مۇسۇلمان بولغان. ئۇلارنى ھېچ كىشى ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلىشقا زورلاشنى تەسەۋۋۇرمۇ قىلالمايتتى. مەسىلەن: ئەبۇ بەكرى، ئۆمەر ئىبنى خەتتاب، تەلھە، زۇبەير، سەئىد ئىبنى ئەبى ۋەققاس، ھەمزە، مۇسئەب ۋە ئابدۇررەھمان ئىبنى ئەۋفلاردۇر (ئاللاھ ئۇلاردىن رازى بولسۇن).

مۇسۇلمانلار مەدىنىگە يۆتكەلگەندە دۆلەت قۇرۇش ئۈچۈن مۇناسىپ مۇھىتقا ئىگە بولدى، لېكىن دەرھاللا ئىچكى – تاشقى كۈچلەر تەرىپىدىن تاجاۋۇزغا ئۇچراشقا باشلىدى، مۇسۇلمانلارمۇ ئۆزىنى مۇداپىئە قىلىشقا مەجبۇر بولدى. زۇلۇمغا تاقابىل تۇرۇش ئۈچۈن جەڭ قىلىش روخسەت قىلىندى. ئايەت مۇنداق دەيدۇ:

أُذِنَ لِلذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأنهُمْ ظُلِمُوا وَإِن اللهَ عَلَى نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ

«ھۇجۇم قىلىنغۇچىلارغا، زۇلۇمغا ئۇچرىغانلىقلىرى ئۈچۈن، (قارشىلىق كۆرسىتىشكە) روخسەت قىلىندى، ئاللاھ ئۇلارغا ياردەم بېرىشكە ئەلۋەتتە قادىر.» (ھەج 39 - ئايەت)

مۇسۇلمانلار ئەتراپتىكى خەلقلەرگە ئىسلام دىنىنى يەتكۈزۈش ئۈچۈن ئەرەب يېرىم ئارىلىدىن چىققاندا قوشنا ئەللەردىكى خەلقلەرنىڭ بىيورۇكرات كۈچلەر تەرىپىدىن ئېزىلىۋاتقانلىقىنى كۆردى. شۇڭا ئۇلار ھېلىقى مەزلۇم خەلقلەر بىلەن بىر سەپتە زۇلۇمغا قارشى ئۇرۇشقا كىرىشكە مەجبۇر بولدى. مۇسۇلمانلار زەپەر قازانغان يەرلەردە چىرايلىق نەسىھەت، ھېكمەت بىلەن دىنغا دەۋەت قىلىپ تۇرۇپ ئىسلام شەرىئىتىنى ئىجرا قىلدى. ئۇلار ھېچ بىر زامان ھېچ كىمنى ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلىشقا زورلىمىدى. بۇنىڭ دەلىلى شۇكى، مىسىردا بەزى قىبتىيلار (خرىستىئان) ھازىرغىچە ئۆز دىنىدا تۇرىۋاتىدۇ، مۇسۇلمانلار ئۇلارنى ھېچبىر زامان دىنىنى تاشلاپ ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلىشقا زورلاپ باقمىدى. شۇنداقلا نۇرغۇن يەھۇدىيلارمۇ ئىسلام مەملىكەتلىرىدە ئىسلام دىنىغا كىرىشكە زورلانماستىن، بۈگۈنگىچە ئۆز دىنىي ئېتىقادى بىلەن ياشاپ كەلمە.

ئىسلام ئەسكەرلىرى قەدەم باسمىغان كۆپلىگەن دۆلەت خەلقلىرى ئۆز ئىختىيارى بىلەن ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلغان. مەسىلەن: جەنۇبى ئاسىيا، شەرقىي ۋە ئوتتۇرا ئافرىقا. ھىندونوزىيە دەك 200 مىليوندىن ئارتۇق مۇسۇلمان بار دۆلەتكە ئىسلام ئەسكەرلىرى بارمىغان، يەنىلا ئۇلار مۇسۇلمان بولغانغۇ!

ئىسلام دىنى قىلىچ كۈچى ئارقىلىق تارقالغان دېگەن سەپسەتىنىڭ يالغانلىقىنى ئىسپاتلايدىغان يەنە بىر ھەقىقەت شۇكى، مۇسۇلمانلار قەدىمكى ۋە يېقىنقى زامان تارىخىدا پەۋقۇلئاددە زەپەرلەردىن كېيىن ئاجىز لىششقا باشلىغان. شۇنچە ئېغىر كۈنلەردىمۇ دىنىدىن ۋاز كېچىشنى ئويلاپ باقمىغان. مۇشۇنىڭ ئۆزىلا مۇسۇلمانلار ئىسلامنى پۈتۈنلەي ئۆز ئىختىيارى بىلەن قوبۇل قىلغانلىقىنىڭ دەلىلىدۇر.

ئۇنىڭدىن باشقا ئىسلام دىنى داۋاملىق، ئۈزلۈكسىز دونيانىڭ ھەممە قىتئەلىرى، ئامېرىكا، ياۋرۇپالاردا تارقىلىۋاتىدو، ئۇلارنى ھېچكىم ئىسلام دىنىغا كىرىشكە زورلىغىنى يوق. مۇسۇلمانلاردىكى تەشۋىقات ساھەسى بەكمۇ ئاجىز، بەلكى يوق دىيەرلىك.

ئىسلام تارىخىدىكى پەتھىلەر غەنىمەت ئېلىش، باج قويۇش ئۈچۈن قىلىنغان ئىقتىسادى تۈستىكى كېڭەيمىچىلىك مۇستەملىكىسىدىن باشقا نەرسە ئەمەس، دېگەن سەپسەتە

ئىسلام پرىنسىپلىرى بىلەن بەزى مۇسۇلمانلاردىن سادىر بولغان پرىنسىپلارغا زىت خاتالىقلارنىڭ پەرقىنى قەتئى ئايرىشقا توغرا كېلىدۇ. ئىسلام ئوچۇق - ئاشكارا ئىنسانىيەتنى ھىدايەتكە باشلاپ، بۇتلارغا چوقۇنۇشتەك زۇلمەت، جاھالەت پاتقىقىدىن چىقىرىپ، ئاللاھنىڭ بىرلىك ـ بارلىقىغا چاقىرىش ئارقىلىق پۈتۈن دۇنياغا رەھمەت بولۇپ كەلگەنلىكىنى جاكارلىغان، ئەگەشكۈچىلىرىنى ئۆزىنى مۇداپىئە قىلىشقا مەجبۇر بولمىغاندا، ھېچ قاچان قورال كۈچىگە تايىنىپ جەڭ قىلىشقا تەشەببۇس قىلمىغان.

تارىختا ئۆتكەن «ئىسلام فەتھلىرى» مىللەتلەرنىڭ بايلىقلىرىنى بۇلان ـ تالان قىلىدىغان مۇستەملىكىچى فەتھلەر بولماستىن، بەلكى مىللەتلەرنى ئىسلامغا دەۋەت قىلىدىغان تەشۋىقاتچى بولغان. مۇسۇلمانلار قىلىشقا مەجبۇر بولغان جەڭلەرنىڭ ھەممىسى كىشىلەرنى دىنغا دەۋەت قىلىشقا توسقۇنلۇق قىلغان لەشكەرلەر بىلەن ئېلىپ بېرىلغانلىقى ھەممىگە مەلۇم.

ھازىرقى زامان مۇستەملىكىچىلىرى ھەرقانداق بىر دۆلەتنى بېسىۋالسا ئۇنىڭ سەلبى تەسىرى بولماي قالمايدۇ، ئەمما مۇسۇلمانلار فەتھلىرى شۇ مىللەتلەرگە گۈللىنىش ۋە مەدەنىيەت ئېلىپ كەلگەن. بۇنىڭ دەلىلى ئىسپانىيە ۋە پورتىگالىيەلەردىكى ۋەقەلەر بولۇپ، مەزكۇر دۆلەتلەر ئىسلام فەتھلىرىدىن كېيىن گۈللەنگەن مەدەنىيەت مەركەزلىرىگە ئايلانغان. بۇنىڭ ئىجابىي تەسىرى پۈتۈن ياۋروپاغا تارقالغان.

ئىسلامدا «جىھاد» غەنىمەتلەرگە ئىگە بولۇش ئۈچۈندۇر دېگەن ئىغۋالار تاقالغان، ۋەھالەنكى ئىسلام ئۇ مەقسەتتىكى (غەنىمەت ئۈچۈن) قىلىنغان جەڭنى جىنايەت دەپ قارايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دۇنياغا ئىگە بولۇش ئۈچۈن جىھاد قىلىشنى مەقسەت قىلىپ سوئال سورىغان بىر ئادەمگە، «ياق، بولمايدۇ» دەپ جاۋاب بەرگەن (بۇ سۆزنى ئۈچ قېتىم تەكرارلىغان!)

ئۆمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىز (ھىجرى 101 – يىلى ۋاپات بولغان): «ئاللاھ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ھىدايەتكە چاقىرغۇچى قىلىپ ئەۋەتتى، غەنىمەت توپلىغۇچى قىلىپ ئەۋەتمىدى» دېگەن.

جىزيە (يەنى ئىسلام دىيارىدا ياشايدىغان دىنسىزلاردىن ئېلىنىدىغان باج) ئاددى بىر رەسمىيەتتىن ئىبارەت بولۇپ، مۇسۇلمان بولمىغان، ئەمما ئىسلام دۆلىتىدە ياشايدىغانلاردىن ئېلىنىدۇ، ئۇلار ئەسكەرگە قاتناشمىغانلىقى ئۈچۈن ئۇلارنى قوغداش بەدىلىگە ئېلىنىدىغان باجدۇر. ئۇلار ئەسكەرلىككە قاتناشقان تەقدىردە جىزيە ساقىت بولىدۇ. مەلۇمكى، جىزيە غەيرى دىندىكىلەرنىڭ ھەممىگە ئەمەس، پەقەتلا جەڭگە قاتناشقۇدەك كۈچ ـ قۇۋۋىتى بارلاردىن ئېلىنىدۇ. يېشى چوڭ كىشىلەردىن، ئاياللاردىن، كىچىك بالىلاردىن، دىن ئالىملىرىدىن جىزيە ئېلىنمايدۇ.

ئەينى زاماندا باشقا دىيارلارنى فەتھى قىلغان مۇسۇلمانلارنىڭ كۆپ قىسمى ئىسلامغا كىرىشتىن بۇرۇن بايلاردىن سانىلاتتى، بۈيۈك مەملىكەتلەرنى فەتھى قىلىپ ھەممىگە قادىر بولغاندا دۇنياغا بېرىلىشتىن ئۆزىنى تارتىپ زاھىدلىق (تەركىدۇنيالىق) يولىنى تاللىۋالغان بولۇپ، بەك ئاددى ھايات كەچۈرەتتى، ماددى دۇنيا لەززەتلىرىگە بېرىلمەيتتى.

مۇسۇلمانلار قەدىمكى مەدەنىيەتلەرگە ھۆرمەت قىلمايدىغان خەلق ئىدى، شۇڭا ئىسكەندەرىيە كۇتۇپخانىسىغا ئوت قويۇۋەتكەن دېگەن سەپسەتە

مۇسۇلمانلار قەدىمكى زامان مەدەنىيەتلىرىگە ھۆرمەت قىلمىغان دېگەن كۆز قاراش ئەسلا توغرا ئەمەس. بەلكى مۇسۇلمانلار قەدىمكى زامان مەدەنىيەتلىرىنىڭ ئىجابىي تەرەپلىرىدىن ياخشى پايدىلانغانلىقى ئېنىق. مۇسۇلمانلارنىڭ ئىنسان مەدەنىيىتىنىڭ

ئورتاق پايدىلىق ئىكەنلىكىگە ئىمانى كۈچلۈك بولغاچقا يۇنان، پارس، ھىندى قەدىمى ئەسەرلىرىنى ئۆز ۋاقتىدىلا تەرجىمە قىلغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن مۇنداق بىر ھەدىس رىۋايەت قىلىنغان: «ھېكمەت مۆمىنىنىڭ ئەگىۋشتىرىدۇر، ئۇنى نەدىن تېپىۋالسا ئالسا بولىدۇ». (تىرمىزى) بارلىق مۇسۇلمانلار يادىلىۋالغان يەنە بىر مەشھۇر سۆزدە «خىتايدا بولسىمۇ ئىلىم تەلەپ قىلىڭلار» دېيىلىدۇ. يەنى مۇساپە ھەر قانچە يىراق بولىشىغا قارىماي، ئىسلام دىنىغا ئېتىقاد قىلمايدىغان قەۋملەردىن بولسىمۇ ئىلىم ئۆگىنىڭلار دېمەكچى.

مۇسۇلمان پەيلاسوپ ئىبنى رۇشد(ھىجرى 595 – يىلى ۋاپات بولغان) قەدىمكى مەدەنىيەتلەرگە قارىتا ئىسلام دىنىنىڭ قارىشىنى مۇنداق ئىپادىلەيدۇ: «شەرىئەت قەدىمكى زامان ئالىملىرىنىڭ كىتابلىرىنى ئۇلار مەقسەت قىلغان غايە بىر بولغان تەقدىردە تەكشۈرۈپ كۆرۈشكە چاقىرىدۇ. ئۇلارنىڭ دېگەنلىرىنى كۆرۈپ باقىمىز، ھەقىقەتكە ئۇيغۇن كەلسە قوبۇل قىلىمىز، خۇشال بولۇپ رەھمەت ئېيتىمىز. ھەقىقەتكە توغرا كەلمىگەن تەقدىردە ئۇنىڭدىن ئاگاھلاندۇرۇپ ئۆزرە سورايمىز.»

رىۋايەت قىلىنىشىچە، ئىسكەندەرىيە كۇتۇبخانىسىنى مۇسۇلمانلار كۆيدۈرگەن دېگەن قاراش مىلادى 13 - ئەسىردە ئوتتۇرىغا چىققان، ئۇ ۋاقىتلاردا ئىسلام ۋە مۇسۇلمانلارغا قارشى ئەھلى سەلىب ئۇرۇشى بولىۋاتقان مەزگىل ئىدى. ئۇ بىر قۇرۇق داۋا بولۇپ، مەنىۋى ئۇرۇش تەشۋىقاتى دېيىش مۇمكىن. تارىخنىڭ ئىسپاتلىشىچە، بۇ كۇتۇبخانىنى ئىسلامدىن بۇرۇن روملار كۆيدۈرگەنىكەن.

ئۆمەر ئىبنى خەتتاب (ئاللاھ رازى بولسۇن) بەيتۇلمۇقەددەس، شاملاردا خرىستىئانلارنىڭ مەھەللىلىرىنى ھىمايە قىلىشقا بۇيرىغان تۇرسا، قانداقمۇ ئىسكەندەرىيە كۇتۇپخانىسىنى كۆيدۈرسۇن! مەزكۇر مەھەللىلەردە سۈريانى تىلىغا تەرجىمە قىلىنغان قەدىمكى يۇنان ئەسەرلىرى بار ئىدى، كېيىنكى زامانلاردا ئابباسىلار دەۋرىدە مۇسۇلمانلار ئۇنىڭدىن پايدىلانغان.

گېرمانىيەلىك شەرقشۇناس زىجرىد ھونكە خانىم يازغان «ئاللاھ تامامەن باشقا» ناملىق كىتابىدا مۇنداق دەيدۇ: «ئەرەبلەر 642 - مىلادىيەدە ئىسكەندەرىيەگە كىرگەندە كۇتۇبخانا يوق ئىدى، مەزكۇر كۇتۇبخانا ئۇنىڭدىن بىر نەچچە ئەسىر بۇرۇنلا كۆيدۈرۈۋېتىلگەنىدى. ئىسكەندەرىيەدە پادىشاھ بىرىنچى باتلىموس (سوتەر) مىلادىدىن 300 يىل بۇرۇن تەسىس قىلغان ئاكادىمىيەنىڭ تارماق كۇتۇبخانىسى جولىيوس قەيسەر تەرىپىدىن مىلادىدىن بۇرۇنقى 47 – يىلى مۇھاسىرىگە ئېلىنغاندا كۆيدۈرۈۋېتىلگەن. ئۇ كۇتۇبخانىنى كلىيۇپاترا قايتا بىنا قىلىپ «بېرگامۇن» نىڭ كىتابلىرى بىلەن تولدۇرغان.

مىلادىيە 3 - ئەسىرنى مۇنتەزىم ھالدا كۇتۇبخانا ۋەيران قىلىش دەۋرىنىڭ باشلىنىشى دېيىشكە بولىدۇ. قەيسەر كاراكالا ئاكادىمىيەنى ئاقسىتىپ قويغان. دىنى ئەسەبى كۈچلەر 272 - مىلادىيە يىلى كۇتۇبخانىنى بۇددىستلارنىڭ ئىشى دېگەن باھانە بىلە ۋەيران قىلغان. مىلادىيە 391 - يىلىغا كەلگەندە پوپ تىيوفىلوس قەيسەر تيودوسيوستىن ئاكادىمىيەنىڭ قېپقالغان قىسمىنى ۋەيران قىلىش، كىتابلارنى كۆيدۈرۈش روخسىتىنى تەلەپ قىلغان، ئەينى چاغدا كۇتۇبخانىدا ئېشىپ قالغان 300 مىڭ نۇسخىدىن ئارتۇق كىتاب بولۇپ، ئۇنىڭ ئورنىغا چىركاۋ بىنا قىلىشنى تەلەپ

قىلغان. 5 ـ ئەسىرگە قەدەم قويغىچە ئاكادېمىيەنى ۋەيران قىلىش، بۇددىست ئالىملىرىغا ھۇجۇم قىلىپ، ئۇلارنىڭ ئىبادەت ئورۇنلىرىغا بېسىپ كىرىپ، كۇتۇپخانىلىرىنى ۋەيران قىلىش داۋاملاشقان. بۇنىڭدىن مەلۇم بولىدۇكى، مۇسۇلمانلار يوقىرىقى جىنايەتلەردىن تامامەن پاكتۇر.

مۇسۇلمانلارنىڭ ئىلمىي، ئەدەبىي قولىيازما ئەسەرلىرى بۆگۈنگە قەدەر دۇنيا كۇتۇپخانىلىرىنى توشقۇزۇپ تۇرسا، مۇسۇلمانلار كىتاب ۋە كۇتۇپخانىلارغا زىيانكەشلىك قىلغان دېيىش قانداقمۇ ئەقىلغا ئۇيغۇن كېلىدۇ!

بەزى دىنلار ئاللاھ بىلەن ئىنسان ئالاقىسىنى دوستانە ئالاقە دەپ قارىسا، ئىسلام دىنى ئىنسانلارنى ئاللاھ ئالدىدا خار دېگەننى تەكىتلەيدۇ دېگەن سەپسەتە

ئاللاھ ئىنساننى ياراتتى، ئۇنى يەر يۈزىدە ئورۇنباسار قىلدى، ئاسمان ـ زېمىن ئارىلىقىدىكى بارلىق كائىناتنى ئۇنىڭغا بويسۇندۇردى. ئۇنىڭدىن (ئىنساندىن) زېمىننى گۈللەندۈرۈشنى تەلەپ قىلدى. يۇقىرىقىلارنىڭ ھەممىسى ئاللاھ ئىنساننى بۇ دۇنيادا خوجا بولۇشنى ئىرادە قىلغانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ. ئىنسان ئەينى ۋاقىتتا ئاللاھ ياراتقان مەخلۇقاتتۇر. بۇ ھەقىقەتنى ئېسىدىن چىقىرىشقا قەتئى بولمايدۇ، بۇ مەنىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا، ئىنسان ئاللاھنىڭ قۇلىدۇر، بۇنىڭ چۈشەنچىسى خارلىق، ھاقارەت ئەمەس، بەلكى قۇلچىلىق — چوقۇنۇش دېمەكتۇر. ئاللاھ ئىنسانغا ئىتائەت قىلىش (بويسۇنۇش) ياكى ئاسىيلىق قىلىش ئىختىيارىنى بەرگەن، ئىمان ئېيتىش، كافىر بولۇش ئىختىيارىمۇ ئىنساننىڭ ئۆزىدە. ئاللاھ مۇنداق دېگەن:

فَمَن شَاء فَلْيُؤْمِن وَمَن شَاء فَلْيَكْفُرْ

«خالىغا ئادەم ئىمان ئېيتسۇن، خالىغان ئادەم كاپىر بولسۇن.» (كەھف سۈرىسى 29 ـ ئايەت) ئەركىنلىك قۇللۇقنىڭ تامامەن ئەكسىدۇر. ئىنسان داۋاملىق تاللاش ئورنىدا تۇرىدۇ، شۇڭلاشقا قىلغان ئىشىدىن تامامەن ئۆزى مەسئۇل.

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاء فَعَلَيْهَا

«كىمكى ياخشى ئىش قىلىدىكەن، پايدىسى ئۆزىگىدۇر ۋە يامان ئىش قىلىدىكەن زەرەرىمۇ ئۆزىگىدۇر.» (فۇسسىلەت سۈرىسى 46 ـ ئايەت)

ئاللاھ ئىنساننى ئۇلۇغ يارىتىپ، باشقا مەخلۇقلىرىدىن شەرەپلىك، مەرتىۋىلىك قىلدى، بۇ ھەقىقەتنى قۇرئان كەرىمدە مۇنداق بايان قىلدى:

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ

«شەك ـ شۈبھىسىزكى، بىز ئادەم باللىرىنى ھۆرمەتلىك قىلدۇق.» (ئىسرا سۈرىسى 70 ـ ئايەت) ئاللاھ ئىنسانغا ئاتا قىلغان بۇ كارامەت خارلىق ۋە ھاقارەتكە تامامەن زىتتۇر.

ئاللاھ ئىنساننى يارىتىپ ئۇنىڭغا جان كىرگۈزدى، ئۇنىڭغا پەرىشتىلەرنى سەجدە قىلغۇزدى.

فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُوحِي فَقَعُواْ لَهُ سَاجِدِينَ

«مەن ئۇنى تولۇق ياراتقان (يەنى ئۇنى يارىتىپ سۈرەتكە كىرگۈزۈپ، ئەزالىرى تولۇق ۋە مۇكەممەل ئىنسان ھالىتىگە كەلتۈرگەن) ۋە ئۇنىڭغا جان كىرگۈزگەن چېغىمدا، سىلەر ئۇنىڭغا سەجدە قىلىڭلار.» (ھىجر سۈرىسى 29 - ئايەت)

ئىلاھىي روھتىن ئىنسانغا جان بېرىلىشى ئاللاھ بىلەن ئىنسان ئوتتۇرىسىدىكى سەمىمىي ئالاقىنىڭ سىرىدۇر. ئىنسانىيەت دۇنياسىدىكى ھەر بىر شەخس ئىچكى دۇنياسىدا ئەنە شۇ ئىلاھىي روھتىن بىر نەرسە كۆتۈرۈپ يۈرىدۇكى، ئىنسانغان نەدە بولسام ۋە ھەر زامان ئاللاھ مەن بىلەن بىرگە دېگەن ھېس - تۇيغۇ بېرىدۇ.

وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ

«سىلەر قەيەردە بولساڭلار، ئاللاھ سىلەر بىلەن بىرگە.» (ھەدىد سۈرىسى 4 - ئايەت)

قۇرئان كەرىم بىزگە ئاللاھ ئىنسانغا جان تومۇرىدىنمۇ يېقىن ئىكەنلىكىنى بايان قىلىدۇ. ئاللاھ يېقىندۇر، چاقىرغان ئادەمنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىدۇ، بەندىلىرىگە رەھىمدىلدۇر، ئەڭ رەھىم - شەپقەتلىكتۇر، ئاللاھنىڭ رەھمىتى پۈتۈن دۇنيانى قاپلىغاندۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئاللاھ رەھمەتنى يۈز ھەسسە قىلدى، 99 نى ئۆزى تۇتۇپ قېلىپ بىر ھەسسىسىنى زېمىنغا چۈشۈردى، شۇ بىر ھەسسىدىن خالايىق بىر - بىرىگە رەھىم قىلىشىدۇ، ھەتتاكى ئات تايلىقىنى دەسسەپ بەرمەسلىكى ئۈچۈن پۇتىنى كۆتۈرگەنلىكى شۇ رەھمەتتىندۇر.» (مۇسلىم)

قۇرئان كەرىمدە ئاللاھنىڭ سۈپەتلىرىنى ئىزدەيدىغان بولساق، رەھمەت سۈپەتلىرى 365 ئايەتتىن، ئازاپ ئايەتلىرى 260 ئايەتتىن ئارتۇق ئىكەن، ئوتتۇرىدىكى پەرق يۈز نەچچە ئايەت.

يۇقىرىقىلار شۇنىڭغا دالالەت قىلىدۇكى، ئاللاھ بىلەن ئىنسان ئوتتۇرىسىدىكى چوڭقۇر ئالاقە يېقىنلىق، رەھمەت ۋە ئىجابەت قىلىش ئالاقىسىدۇر. ئاللاھ بەندىسىگە ئانا ئوغلىغا مېھرىبان بولغاندىنمۇ بەكرەك مېھرىباندۇر. بۇ ھەر بىر مۇسۇلمان ئىچكى دۇنياسىنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدا ھېس قىلىدىغان بىر ھەقىقەتتۇر.

ئىسلام ئەقىلنى ئىشقا سېلىشقا روخسەت قىلمايدىغان، دىنني پەرمانلارغا مەجبۇرلايدىغان دىندۇر دېگەن سەپسەتە

ئىسلام دىنى ئىنساننىڭ ئەقلىگە ھۆرمەت قىلىدىغان، ئۇلۇغلايدىغان يېگانە دىن بولسا كېرەك. ئەقىل مەسئۇلىيەتچانلىق، لاياقەتلىكنىڭ مەركىزىدۇر. ئەقىل ئارقىلىق ئىنسان ياراتقۇچىسىنى تونۇيدۇ، كائىناتنىڭ سىرلىرى، ئاللاھنىڭ ئەزىمىتى، سىرلىرىنىڭ تېگىگە يېتەلەيدۇ. قۇرئان كەرىم ئىنسانغا خىتاب قىلغاندا ئۇنىڭ ئەقلىگە خىتاب قىلىدۇ. ئۇنى كائىناتقا نەزەر سېلىش، ئۇ ھەقتە تەپەككۇر قىلىش، دۇنيانى ماددى - مەنىۋى جەھەتتىن گۈللەندۈرۈشكە چاقىرىدۇ. ئىسلامدا ئەقىلغا زىت كېلىدىغان، ساغلام تەپەككۇرغا ماس كەلمەيدىغان ياكى ئىلىم ھەقىقەتلىرىگە قارىمۇ قارشى كېلىدىغان بىر نەرسە يوق.

ئىسلام دىنى ئىنساندىن ئەقىلنى ئىشقا سېلىشنىڭ زۆرۈرلىكىنى تەلەپ قىلىدۇ، ئەقىل – ئىدراك ئېنىرگىيەسىدىن پايدىلانمايدىغانلارنى ئەيىبلەيدۇ. قۇرئان كەرىم

ئەقلىنى ئىشقا سالمىغانلارنى ئۆزىنىڭ ئىنسان ئىكەنلىكىنى يوقاتقانلار دەپ تەسۋىرلەيدۇ. ئاللاھ مۇنداق دېدى:

لَهُمْ قُلُوبٌ لاَ يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لاَ يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ آذَانٌ لاَ يَسْمَعُونَ بِهَا أُولاءكَ كَالأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَل

«ئۇلار دىللىرى بولغىنى بىلەنمۇ، ئۇ ئارقىلىق ھەقنى چۈشەنمەيدۇ، ئۇلار كۆزلىرى بولغىنى بىلەنمۇ، ئۇ ئارقىلىق (ئاللاھنىڭ قۇدرىتىنىڭ دەلىللىرىنى) كۆرمەيدۇ، ئۇلار قۇلاقلىرى بولغىنى بىلەنمۇ، ئۇ ئارقىلىق (ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىنى ئىبرەت ئېلىپ) تىڭشىمايدۇ. ئۇلار گويا ھايۋانغا ئوخشايدۇ، ھايۋاندىنمۇ بەتتەر گۇمراھتۇر» (ئەئراف سۈرىسى 179- ئايەت) قۇرئان كەرىم يەنە باشقا بىر ئايەتتە ئەقلىنى ئىشقا سالمىغانلىقىنىڭ گۇناھ ئىكەنلىكىنى جاكارلاپ، قىيامەتتىكى كاپىرلار توغرىسىدا مۇنداق دەيدۇ:

وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ فَاعْتَرَفُوا بِذَنْبِهِمْ

«ئۇلار: «ئەگەر بىز (پەيغەمبەرنىڭ سۆزلىرىنى) ئاڭلىغان، ياكى چۈشەنگەن بولساق، ئەھلى دوزاخ قاتارىدا بولماس ئىدۇق» دەيدۇ، ئۇلار گۇناھىنى تونۇيدۇ.» (مۇلك سۈرىسى 10- ئايەت)

ئىسلام ئىنساننىڭ دىققىتىنى ئاللاھ بارلىق كائىناتنى ئىنسان ئۈچۈن بويسۇندۇرۇپ بەرگەنلىك تەرەپكە تارتىدۇ، ئۇنداقتا ئىنسان ئەقلىنى ئىشقا سېلىپ ھەممە نەرسىنى ئادەمنىڭ مەنپەئىتى، يەر - زېمىننى گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇشى كېرەك:

هُوَ أَنشَأَكُم مِّنَ الأَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا

«ئۇ سىلەرنى زېمىندىن (يەنى تۇپراقتىن) ياراتتى، سىلەرنى زېمىندا تۇرغۇزدى.» (ھۇد سۈرىسى 61 - ئايەت)

وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ جَمِيعًا مِّنْهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

«ئاللاھ ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى (كامالى) پەزلىدىن سىلەرگە بويسۇندۇرۇپ بەردى، بۇنىڭدا ھەقىقەتەن (قۇدرىتى ئىلاھىيىنى) تەپەككۇر قىلىدىغان قەۋم ئۈچۈن (ئاللاھنىڭ قۇدرىتى ۋە بىرلىكىنى كۆرسىتىدىغان) (روشەن) دەلىللەر بار.» (جاسىيە سۈرىسى 13- ئايەت)

ئۇنداقتا يەرشارى، ئىنسان ئەقلىنى ئىشقا سالىدىغان كەڭتاشا مەيدان بولۇپ، ھېچقانداق توسالغۇسىز، ئىنسانىيەتكە پايدىلىق بولغىنى ئۈچۈنلا ئەقىل، تەپەككۇر چەكلىمىسى يوق. كىشىلەرگە پايدىلىق بولغان ھەرقانداق نەرسىگە ئىسلام رىغبەتلەندۇرىدو.

شەرىئەت ئاساسىدا كەلگەن بارلىق دىنىي پەرمانلارغا ئەمەل قىلىش مۇسۇلمانلارنىڭ مەجبۇرىيىتىدۇر. لېكىن مۇسۇلمانلار دونيا ئىشلىرىدا ئەقلىنى ئىشقا سېلىپ ئىجتىھاد قىلىش ھەققىگە ئىگە. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تۆۋەندىكى ھەدىستە بۇ مەسىلىگە ئىشارەت قىلغان: «دونيالىق ئىشلىرىڭلارنى ئۆزۈڭلار ياخشى بىلىسىلەر» (مۇسلىم). تەپەككۇر قىلىش، ئىلمىي تەتقىقات ئەركىنلىكى ئۈچۈن ئىسلام كەڭ زېمىن ھازىرلىغان بولۇپ، ئەركىنلىككە كاپالەتلىك قىلغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پەرۋەردىگارىدىن ئىلمىنى زىيادە قىلىشنى تەلەپ قىلىشقا بۇيرۇلغان:

وَقُل رب زِدْنِي عِلْماً

«ئى پەرۋەردىگارىم! ئىلمىمنى زىيادە قىلغىن! دېگىن» (جاسىيە 13- ئايەت)

قۇرئان كەرىم ئىلىم ۋە ئالىملارنىڭ ئالاھىدىلىكلىرى ئۈستىدە كۆپ توختالغان:

يَرْفَعِ اللهُ الذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَالذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَات

«ئاللاھ سىلەردىن ئىمان ئېيتقانلار ۋە ئىلىم بېرىلگەنلەرنى بىر قانچە دەرىجە يۇقىرى كۆتۈرىدۇ.» (تاھا سۈرىسى 114 - ئايەت)

قل هل يستوي الذين يعلمون والذين لايعلمون

«........................» (مۇجادىلە سۈرىسى 11 - ئايەت)

رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالامدىن رىۋايەت قىلىنغان يەنە بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلىدۇ: «ئىلىم ئۆگىنىش ھەر بىر مۇسۇلمانغا پەرزدۇر.» (ئىبنى ماجە) يەنە مۇنداق دېگەن: «كىمكى ئىلىم يولىغا قەدەم قويسا ئاللاھ ئۇ كىشى ئۈچۈن جەننەتكە يول ھازىرلايدو.» (بۇخارى) رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام ئىلىمنىڭ قىممەتلىك ئىكەنلىكىنى، ئىلىمنىڭ ئۆلگەندىن كېيىنمۇ ئەسقاتىدىغانلىقىنى كۆرسەتتى: «ئادەم ئۆلسە بارلىق ياخشى ئىشلىرى توختايدو، پەقەت ئۈزۈلمەي داۋاملىشىپ تۇرىدىغان سەدىقە، پايدىلىق ئىلىم، دوئا قىلىپ تۇرىدىغان ياخشى بالىنىڭ دۇئاسى قاتارلىق ئۈچ تۈرلۈك ئىشنىڭلا توختىماي ساۋابى يېتىپ تۇرىدۇ.» (مۇسلىم)

ئىسلام، ئەگەشكۈچىلىرىنى سەۋەب قىلماستىن، تەقدىرگە تەن بېرىپ ئولتۇرۇشقا چاقىرىدۇ دېگەن سەپسەتە

قۇرئان كەرىم ئۈستىدە تەپەككۇر قىلغان كىشى ئىسلام دىنى ئىنساننى ئىشلەش، تىرىشچانلىق كۆرسىتىشكە رىغبەتلەندۈرىدىغانلىقىدا شەك قىلمايدۇ. ئىشلەش ھاياتلىقتۇر، ئىشسىز ھاياتلىق توختايدۇ. بۇ ئاساستا قۇرئان كەرىم كۆپلىگەن ئايەتلەردە ئىمان بىلەن ياخشى ئەمەلنى بىرگە بايان قىلىدۇ. بۇ يەردە مەقسەت قىلىنغان ياخشى ئەمەل دىنى ئەمەل بولسۇن، دۇنيالىق ئىش بولسۇن ئاللاھنىڭ رازىلىقى، خەلق مەنپەئىتى مەقسەت قىلىنغان، خەلققە زىيان بولۇپ قالىدىغان نەرسىنى توسىدىغان ئىشلارنىڭ ھەممىسى مەزكۇر ياخشى ئەمەل قاتارىغا كىرىدۇ. قۇرئانغا ئەمەل قىلىش ئوچۇق – ئاشكارىدۇر، مۇجمەللىك يوقتۇر.

وَقُلِ اعْمَلُواْ فَسَيَرَى اللّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ

«(ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، «(خالىغان) ئەمەللەرنى قىلىڭلار، قىلغان ئەمەلىڭلارنى ئاللاھ، ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى ۋە مۆمىنلەر كۆرۈپ تۇرىدۇ.» (تەۋبە سۈرىسى 105 - ئايەت)

قۇرئان كەرىم مۇسۇلمانلار دەم ئالىدىغان جۈمە كۈنلۈكتىمۇ ۋاقتىنى بىكار ئۆتكۈزمەي ئىشلەشكە تەشەببۇس قىلغان.

فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وابتغوا من فضل الله

«ناماز ئوقۇلۇپ بولغاندا (يەنى نامازدىن پارىغ بولغىنىڭلاردىن كېيىن) زېمىنغا تارىلىپ (يەنى ئۆز مەشغۇلاتىڭلار بىلەن بولۇپ)، ئاللاھنىڭ پەزلىدىن تەلەپ قىلىڭلار.» (جۈمە سۈرىسى 10 - ئايەت)

پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام بەزى كىشلەرنىڭ مەسجىدتىن چىقماي ئىبادەت قىلىپ ئولتۇرۇپ، تۇرمۇشىدا باشقىلارغا يىلىنىدىغانلارنى تەنقىتلىدى، تەر تۆكۈپ ئىشلەيدىغانلارنى ماختىدى. ئىشچان قولنى ماختاپ، «ئاللاھ ۋە ئاللاھنىڭ رەسۇلى ياخشى كۆرىدىغان قول» دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھسسالاتۇ ۋەسسالام مۇسۇلمانلارغا يولباشچى — ئۈلگە بولۇش سۈپىتى بىلەن قۇرئان كەرىم روھى بويىچە ئىشلەيتتى، پىلان تۈزەتتى، چارە - تەدبىر قوللىناتتى، ھەر ئىش ئۈچۈن تەييارلىق كۆرەتتى، سەۋەبلەرنى قىلىپ تۇرۇپ ئاللاھقا تەۋەككۇل قىلاتتى. ئاللاھقا تەۋەككۇل قىلىش دېگەنلىك سەۋەب قىلىشنىڭ ھاجىتى يوق دېگەنلىك بولماستىن، بەلكى مۇكەممەل تەييارلىقتىن كېيىنكى ئىككىنچى قەدەمدۇر. تەۋەككۇلچىلىق ئادەمگە ئاللاھنى ئەسلىتىدۇ، روھىي ئۇزۇق بېغىشلاپ مۇشكۈللەرگە دۇچ كەلگەندە تاقابىل تۇرالايدىغان سۇنماس ئىرادە ئاتا قىلىدۇ. ئاللاھقا تەۋەككۇل قىلىش ئىجابىي كۈچ بولۇپ، سەلبىي ھالدا تۇرۇپ ئۆزىنى تاشلىۋېتىش ئەمەستۇر.

ئۆزىنى تاشلىۋېتىش، سەۋەب قىلماسلىق، ئىش قىلماي تۇرۇپ ئاللاھ خالىغىنى بولىدۇ دەپ تەقدىرگە يۆلىنىپ، ئاقىۋەتنى كۈتۈپ ئولتۇرۇش ھورۇنلۇق، تەقدىرنىڭ نېمىلىكىنى بىلمىگەنلىكتۇر. ئىسلام بۇنداق ئۆزىنى تاشلىۋېتىشنى رەت قىلىدۇ. ئۆزىنى ئوڭشاشقا تىرىشمىغان ئادەمگە ئاللاھ ياردەم قىلمايدۇ، ئاللاھ تىرىشقان، ئىشلىگەن ئادەم بىلەن بىرگە.

إِن اللّهَ لاَ يُغَيرُ ماَ بِقَوْمٍ حَتىَ يُغَيرُواْ ماَ بِأَنفُسِهِمْ

«ھەر قانداق بىر قەۋم ئۆزىنىڭ ئەھۋالىنى ئۆزگەرتمىگىچە (يەنى ئاللاھنىڭ بەرگەن نېمەتلىرىگە تۇزكورلۇق قىلىپ گۇناھلارغا چۆممىگىچە) ئاللاھ ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى ئۆزگەرتمەيدۇ (يەنى ئاللاھ ئۇلارغا بەرگەن نېمەت، خاتىرجەملىك ۋە ئىززەت - ھۆرمەتنى ئېلىپ تاشلىمايدۇ).» (رەئد سۈرىسى 11 - ئايەت)

ئۆمەر ئىبنى خەتتاب (ئاللاھ رازى بولسۇن) ئۆزىنى تاشلىۋېتىپ، مەسجىدكە كىرىۋېلىپ ئىبادەت بىلەنلا بولۇپ، باشقىلارنىڭ ياردەم بېرىپ بېقىشىنى كۈتۈپ ياتقانلارنى مەسجىدتىن قوغلىۋەتكەن ۋە «ئاسمان ئالتۇن - كۈمۈش ياغدۇرمايدۇ» دەپ، پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ تۆۋەندىكى مەشھۇر ھەدىسىنى دەلىل كەلتۈرگەن: «سىلەر ئاللاھقا ئۆز لايىقىدا تەۋەككۇل قىلساڭلار ئاچ قورساق ئۇۋىسىدىن ئۇچۇپ كېتىپ، توق قورساق قايتىپ كەلگەن ئۇچارلىققا رىزىق بەرگەندەك رىزىق بېرىدۇ.» (تىرمىزى) ئىشلەڭلار! سەھەردە ئۇۋىسىدىن ئۇزۇق ئىزدەپ ئاچ قورساق چىقىپ كەتكەن، ئاخشامدا قورسىقىنى توشقازغان ھالدا قايتىپ كەلگەن ئۇچارلىقتىن ئىبرەت ئېلىڭلار!

ئىسلامدا ئاياللارنىڭ ھوقۇقى يوق، ئۇلار دەپسەندە قىلىنغان دېگەن سەپسەتە

ئىسلام دىنى يېڭىدىن تارقىلىشقا باشلىغان زامانلاردا ئاياللارنىڭ ئەھۋالى ئىنتايىن ناچار ئىدى، ئۇلارنىڭ ھەق - ھوقۇقى ھۆرمەت قىلىنمايتتى، ئاياللارنىڭ سۆزىگە ھېچ كىشى قۇلاق سالمايتتى. ئىسلام دىنى كېلىپ ئاياللارنى ئېغىر ئەھۋالدىن قۇتقۇزۇپ

تارتىپ چىقتى، مەرتىۋىسىنى ئۆستۈن قىلدى، دۇچ كېلىۋاتقان زۇلۇملارغا خاتىمە بەردى، ئاياللارنىڭمۇ ئەرلەرگە ئوخشاش ھوقۇقى بارلىقىنى ئۆزلىرى ھېس قىلىدىغان يەرگە كەلتۈردى. قانۇنلۇق ھوقۇقىغا كاپالەتلىك قىلىندى. «ئادەمنى جەننەتتىن چىقىرىشقا سەۋەب بولغان ئايال دۇنيادىكى پۈتۈن يامانلىقنىڭ ئۇرۇقى» دېگەن تۆھمەتنى ئاياللاردىن ئېلىپ تاشلىدى. قۇرئان كەرىم تەبىرى بويىچە «ئادەم ۋە ھاۋۋانى ئازدۇرغۇچى ـــ شەيتان» دېگەن ھەقىقەتنى ئاشكارىلىدى.

فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ

«شەيتان ئۇ ئىككىسىنى تېيىلدۇردى (يەنى مەنئى قىلىنغان دەرەخنىڭ مېۋىسىنى يېگۈزۈپ خاتالاشتۇردى)، تۇرىۋاتقان جەننەتتىن چىقاردى.» (بەقەرە سۈرىسى 36 - ئايەت).

ئىسلام دىنى ئەر - ئاياللار ھەممىسى بىر روھتىن يارىتىلغانلىقىنى بىكىتىپ مۇنداق دەيدۇ:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُواْ رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَاحِدَةٍ

«ئى ئىنسانلار! سىلەرنى بىر ئىنساندىن (يەنى ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن) ياراتقان، شۇ ئىنساندىن (يەنى ئۆز جىنسىدىن) ئۇنىڭ جۈپتىنى (يەنى ھەۋۋانى) ياراتقان ۋە ئۇلاردىن (يەنى ئادەم بىلەن ھەۋۋادىن) نۇرغۇن ئەر - ئاياللارنى ياراتقان پەرۋەردىگارىڭلاردىن قورقۇڭلار.» (نىسا سۈرىسى 1 - ئايەت)

ئەر - ئايال ئىنسانلىقتا باراۋەر بولۇپ، بۇھەقتە بىرسى يەنە بىرسىدىن ئەۋزەل ھېسابلانمايدۇ. ئاللاھ ئىنسانلارغا بەرگەن شەرەپتىن ھەر ئىككىسى ئوخشاش بەھرىمەن بولىدۇ:

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ

«شەك - شۈبھىسىزكى، بىز ئادەم باللىرىنى ھۆرمەتلىك قىلدۇق.» (ئىسرا سۈرىسى 70 - ئايەت) بۇ شەرەپ ئەرگىمۇ ئايالغىمۇ ئوخشاش مەنسۇپتۇر.

قۇرئان كەرىم ئىنساننى ئادەم بالىسى دەپ سۆزلىگەندە داۋاملىق ئەر - ئايالنى ئوخشاش كۆزدە تۇتىدۇ. ئەمما ئەر ياكى ئاياللارغا ئايرىم سۆزلەيدىغان بولسا ئەر - ئاياللار مەخسۇس ئاتالغۇنى قوللىنىدۇ.

ئىسلام پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئەر - ئايال ئالاقىسىنى تۆۋەندىكىدەك سۈپەتلىگەن: ئاياللار ئەرلەرنىڭ جۈپتىدۇر، ياخشىلىق قىلىشقا ئوخشاشلا چاقىرىلىدۇ (تىرمىزى). جۈپتى دېگەن سۆزنى سۈپەتلەيدىغان بولساق باراۋەر، دېگەن ئۇقۇمنى بىلدۈرىدۇ. ئەر - ئاياللار ئاللاھ ئالدىدا پەرقسىز، ئوخشاش. لېكىن قىلغان ياخشى ئەمەللىرىدىلا پەرقلىنىدۇ. بۇھەقتە قۇرئان كەرىم مۇنداق كۆرسەتكەن:

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ

«ئەر - ئايال مۆمىنلەردىن كىمكى ياخشى ئەمەل قىلىدىكەن، بىز ئۇنى ئەلۋەتتە (دۇنيادا قانائەتچانلىق، ھالال رىزىق ۋە ياخشى ئەمەللەرگە مۇۋەپپەق قىلىپ) ئوبدان ياشىتىمىز، ئۇلارغا، ئەلۋەتتە، قىلغان ئەمەلىدىنمۇ ياخشىراق ساۋاب بېرىمىز.» (نەھل سۈرىسى 97 - ئايەت).

ئاللاھ ئەر - ئايال ھەر ئىككىسىنىڭ دۇئالىرىنى ئوخشاش ئىجابەت قىلىدۇ:

فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبهُمْ أَني لاَ أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ منكُم من ذَكَرٍ أَوْ أُنثَى بَعْضُكُم من بَعْضٍ

«ئۇلارنىڭ دۇئاسىنى پەرۋەردىگارى ئىجابەت قىلدى: «مەن سىلەردىن ئەر بولسۇن، ئايال بولسۇن، ھەرقانداق بىر ياخشى ئىش قىلغۇچىنىڭ قىلغان ئەمەلىنى بىكار قىلىۋەتمەيمەن، سىلەر بىر - بىرىڭلاردىن تۆرەلگەن.» (ئال ئىمران سۈرىسى 195 - ئايەت) قۇرئان كەرىمنىڭ «بەزىڭلار بەزىڭلاردىن» دېگەن تەبىرى ئەر - ئاياللار بىرسى يەنە بىرسىنى تاكامۇللاشتۇرىدىغان بولۇپ، ھەر ئىككىسىنىڭ ھەسسىسى بولماستىن ھايات مۇقىملاشمايدۇ. دېمەك، بىرى يەنە بىرىگە موھتاجدۇر.

ئىسلام ئايال كىشىنى ئىلىم ئۆگىنىشكە چاقىردى، بەلكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنۇ ھەدىسى ئارقىلىق پەرز قىلدى: «ئىلىم تەلەپ قىلىش ھەرقانداق ئەر - ئايال ئۈچۈن پەرزدۇر.»

ئىسلام ئايال كىشىنىڭ ئىشلەش ھوقۇقىغا كاپالەتلىك قىلغان، ئىشلەشتىن چەكلەيدىغان بىرمۇ دەلىل يوق. ئىلگىرىكى مۇسۇلمان ئاياللار ئوخشاش بولمىغان ساھەلەردە ئىشلىگەن. بۇنىڭ دەلىلى شۇكى، ئىسلام ئايال كىشىگە ئەر كىشىدىن مۇستەقىل ھالدا ئىقتىسادى ئىگىلىك ھوقۇقىنى بەرگەن. شۇنى بىلىش كېرەككى، ئىش ھەققىدە ئەر - ئايال ئوتتۇرىدا پەرقلەندۈرۈلمەيدۇ.

ئىسلامنىڭ ئاياللارغا نىسبەتەن يوقىرىقىدەك كەسكىن مەنبەسى بولغان قۇرئان كەرىم ۋە سۈننەت ئارقىلىق كەلگەن دەلىل – ئىسپاتلىرىغا ئاساسلىنىپ تۇرۇپمۇ ئىسلام دىنى ئاياللارنىڭ ھوقۇقىنى يۇتۇپكەتكەن، كەمسىتكەن دەپ تۆھمەت قىلىشقا ئىنساپلىق بىر ئىنسان جۈرئەت قىلالامدۇ؟

ھەقىقەت شۇكى، بۇ يەردە ئىسلام دىنى كەچۈرۈمچان بىر دىن بولۇپ تۇرۇپ، بەزى مۇسۇلمانلارنىڭ يامان ئەخلاقى تۈپەيلىدىن ئاياللارغا يامان مۇئامىلىدە بولغانلىقىنى ئىسلام دىنىغا ئارتىپ قويۇشنى زالىمانە ۋە غەرەزلىك بورمىلاش دېيىشكە بولىدۇ. ئىسلام دىنىغا ۋە ئۇنىڭ كۆرسەتمىلىرىگە پرىنسىپال ھالدا ھۆكۈم قىلغاندا ئىككى تەرەپنىڭ ئوتتۇرىسىنى ئايرىشقا توغرا كېلىدۇ. بەزى ئىسلام ئەللىرىدە ئايال كىشىنىڭ ۋەزىيىتى تۆۋەن بولۇشى ئىسلام تەلىماتى بىلەن مۇناسىۋەتسىز، لېكىن ئۇنى ئاياللارغا قارىتا چۈشەنچىنىڭ ساغلام بولمىغانلىقىدىن دېيىشكە بولىدۇ.

ئىسلامدا ئايال كىشى داۋاملىق ئەر كىشىگە تەۋە دېگەن سەپسەتە

ئىسلام، ئايال كىشىگە ئىقتىسادى جەھەتتە ئەركىشىدىن مۇستەقىل ئىگىلىك ھوقۇقىنى بەردى. ئۇ قولىدىكى بايلىقىنى خالىغانچە تەسەررۇپ قىلىش، ئېلىپ - سېتىش، باشقىلارغا بىكارغا بېرىۋېتىش، تىجارەتكە سېلىپ ئىشلىتىش ھوقۇقىغا ئىگە ... مال - مۈلكىنى تەسەررۇپ قىلىشتا ئەر كىشىدىن روخسەت ئېلىشقا مەجبۇر ئەمەس. ئېرى بولسۇن، تۇغقانلىرى بولسۇن ھېچكىشىنىڭ ئۇنىڭ مال - دۇنياسىنى ئۇنىڭ رۇخسىتىسىز تەسەررۇپ قىلىش ھەققى بولمايدۇ.

ھەرقانداق بىر كىشىنىڭ قىزىنى قىزى خالىمىغان ئادەم بىلەن توي قىلىشقا زورلاش ھوقۇقى يوق. توي قىلىش - قىلماسلىقتا ئايال كىشى مۇتلەق ئەركىنلىككە ئىگە. بىر قىز رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام قېشىغا كېلىپ دادىسىدىن شىكايەت قىلغان،

دادىسى ئۆزىنىڭ مەرتىۋىسىنى كۆتۈرۈش ئۈچۈن قىزىنى تاغىسىنىڭ ئوغلىغا ياتلىق قىلىۋەتكەنلىكىنى، ئۇ قىز بولسا ئۇنى ياقتۇرمايدىغانلىقىنى ئېيتقان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دادىسىنى چاقىرتىپ كېلىپ قىزغا بۇ توينى قوبۇل قىلىش ياكى رەت قىلىش ئەركىنلىكىنى بەرگەن. شۇ چاغدا قىز ئۆز ئەركىنلىكى بىلەن بۇ توينى قوبۇل قىلغان ۋە: «ئى رەسۇلۇللاھ دادام قىلغان بۇ ئىشنى مەن قوبۇل قىلدىم، لېكىن پۈتۈن ئاياللارغا ئاتا ـ ئانىلارنىڭ بالىلىرىنى توي ئىشىدا زورلاش ھەققى يوقلىقىنى بىلدۈرۈپ قويماقچى بولدۇم» دېگەن.

دېمەك، ئاتا ـ ئانىلارنىڭ قىزلىرىنى قىزى خالىمىغان كىشى بىلەن توي قىلىشقا زورلاش ھوقۇقى يوق.

ئائىلە، بالىلارنى تەربىيىلەشتە ئايال ئەرنىڭ شېرىكىدۇر. ئىككى تەرەپنىڭ ئورتاق ھەمكارلىقى بولماستىن ئائىلە تۇرمۇشى مۇقىملىششى مۇمكىن ئەمەس، ئۇنداق بولمىغاندا ئائىلە تەگپۇگلۇقى بۇزۇلىدۇ، بالىلارغا سەلبىي تەسىر كۆرسىتىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ مەسئۇلىيەتنى ئەر ـ ئايالنىڭ ئورتاق مەسئۇلىيىتى دەپ كۆرسىتىپ مۇنداق دېگەن: «ھەر بىرىڭلار ئۆز تەۋەسىدىكىلەردىن مەسئۇل، ئەركىشى ئائىلىسىدىن مەسئۇل، ئايال كىشى يولدىشىنىڭ ئۆيىدىن مەسئۇل.» (بۇخارى، مۇسلىم، تىرمىزى)

بۇ مەسئۇلىيەتنى ئايال كىشىگە ئارتىپ، ئايال كىشى داۋاملىق ئەركىشىگە تەۋە دېگەن قۇرۇق داۋانىڭ ئاساسسىز ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ، ئەركىنلىك بولماستىن مەسئۇلىيەت بولمايدۇ، ئەركىنلىك بىلەن ئەگەشمىچىلىك بىرلىشەلمەيدۇ.

ئەركىشىنىڭ ئايال كىشىنى تۇرمۇشتا قانۇنلۇق ھوقۇقىدىن چەكلەپ قويىشى توغرا ئەمەس، ھەتتاكى ئىبادەت ئۈچۈن مەسجىدگە بېرىشتىنمۇ چەكلىيەلمەيدۇ. بۇ ھەقتە رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاللاھنىڭ كېنىزەكلىرىنى ئاللاھنىڭ مەسجىدلىرىدىن توسماڭلار.» (مۇسلىم) بەزى بىر مۇسۇلمانلار ئۆزىنىڭ ۋاقتى ئۆتكەن، ئاقماس ئۆرپ ـ ئادەتلىرىگە ئاساسلىنىپ ئاياللار ھەققىدىكى ئىسلام تەلىماتىغا بويسۇنماسلىقى ئىسلام دىنىنىڭ تەلىماتى ۋە ئەھكاملىرىنى چۈشەنمىگەنلىك ياكى ئوچۇق ـ ئاشكارا ئىسلام دىنىغا خىلاپلىق قىلغانلىقتۇر.

ئىسلامدا ئايالنىڭ ئەرگە تەۋە بولمىغانلىقىنىڭ يەنە بىر دەلىلى شۇكى، ئايال كىشى توي قىلغاندىن كېيىنمۇ ئۆز فامىلىسىنى ساقلاپ قالىدو، غەربلىكلەرگە ئوخشاش يولدىشىنىڭ فامىلىسى بىلەن چاقىرىلمايدۇ.

ئىسلامدا ئايال كىشىگە ئەركىشىنىڭ ئالىدىغان مىراسىنىڭ يېرىمىنى بەرگەنلىك، ئايال كىشىگە زۇلۇم قىلغانلىق دېگەن سەپسەتە

بۇ قەتئىي خاتا چۈشەنچىدۇر. ئىسلامدا مىراس تۈزۈمى مۇكەممەل، ئادىل تۈزۈم بولۇپ، ئەتراپلىق تەھلىل قىلىشقا توغرا كېلىدۇ. ئايال كىشى مىراستا پەقەت تۆت تۈرلۈك ئەھۋال ئاستىدىلا ئەركىشىنىڭ مىراسىنىڭ يېرىمىنى ئالىدىغا بولۇپ، باشقا ئەھۋالدا ئاستىدا ئايال كىشىنىڭ ۋەزىيىتى مۇنداق:

1 ـ بەزىدە ئەركىشى بىلەن ئوخشاش مىراس ئالىدۇ.

2 ـ بەزىدە ئەركىشىدىن كۆپرەك مىراس ئالىدۇ.
3 ـ بەزىدە ئايال كىشى مىراس ئېلىپ، ئەركىشى مىراس ئالالمايدۇ.
ئىسلامدا مىراس تۈزۈمى ئومۇمىي ئائىلە تۈزۈمىگە باغلىق بولۇپ، ئائىلىنى، بالىلارنى بېقىش باشتىن ـ ئاخىر ئەر كىشىنىڭ مەسئۇلىيىتىدۇر. ئايال كىشىنىڭ ئۈستىدە بۇنداق مەسئۇلىيەت يوق. ئۇنداقتا ئەرنىڭ يۈكى ئايالنىڭكىدىن ھەسسىلەپ يوقىرى بولغان بولىدۇ.
ئايال كىشى كۆپرەك پۇلغا موھتاج بولۇپ قالسا، مىراس قالدۇرغۇچى ئۆزى ھايات ۋاقتىدا سېتىپ بېرىش، بىكارغا ھەدىيە بېرىش ئارقىلىق ئېھتىياجىنى قامدىسا بولىدۇ.
ئىسلامدىكى مىراس تۈزۈمىنىڭ ئادالەتلىك ئىكەنلىكىنى ھېس قىلغان مىسىردىكى خرىستىئان دىنىغا ئېتىقاد قىلىدىغان قىبتى مىللىتى مىراسخورلار ئارىسىدا ئوتتۇرىغا چىققان ئىختىلاپلىرىنى شەرىئەت ھۆكمى بىلەن ھەل قىلىش ئۈچۈن دارىلئىفتاغا مۇراجىئەت قىلىشىدۇ.

ئىسلام نېمە ئۈچۈن ئىككى ئايالنىڭ گۇۋاھلىقىنى بىر ئەرنىڭ گۇۋاھلىقىغا تەڭ قىلىدو؟

گۇۋاھلىق مەسىلىسىدە بۇ يېگانە ئەھۋال. باشقا ئەھۋاللاردا بولۇپمۇ ئاياللارغا مەخسۇس قىيىنچىلىقلاردا بىر ئايالنىڭ گۇۋاھلىقى كۇپايە قىلىدۇ، بەلكى ئەر كىشىنىڭ گۇۋاھلىقى قوبۇل قىلىنمايدىغان ئەھۋاللارمۇ يۈز بېرىپ قالىدۇ.
يۇقىرىقى بىرلا ئەھۋال ئايالنىڭ مەرتىۋىسى ئەردىن تۆۋەن دېگەنگە دالالەت قىلمايدۇ، ئاساسىي مەقسەت گۇۋاھلىقنىڭ راسلىقىنى ئىسپاتلاشتۇر. چۈنكى بەزى جىنايى ئىشلار دىلوسىدا ئىسلام تۆت ئەركىشىنىڭ گۇۋاھلىقىنى تەلەپ قىلىدۇ، بۇ پەقەتلا جىنايەت سادىر قىلغۇچىنىڭ ھەقىقىي كىملىكىنى ئىسپاتلاشتۇر. بۇ ئەر ـ ئايال ھەر ئىككىسىنىڭ ئورنىنى پەسلىگەنلىك ئەمەس. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:
وَاللاتِي يَأْتِينَ الْفَاحِشَةَ مِن نسَآئكُمْ فَاسْتَشْهدُواْ عَلَيْهِن أَرْبَعةً منكُمْ
ئاياللىرىڭلاردىن پاھىشە قىلغانلارنى (ئىسپاتلاش ئۈچۈن) ئاراڭلاردىن تۆت گۇۋاھچى كەلتۈرۈڭلار.» (نىسا سۈرىسى15 ـ ئايەت)
ئاللاھ يەنە مۇنداق دەيدو:
وَالذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُم لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاء فَاجْلِدُوهُمْ ثَمانِينَ جَلْدَةً
«ئىپپەتلىك ئاياللارنى زىنا بىلەن قارىلىغان، (بۇنىڭ راستلىقىغا ئادىل) تۆت گۇۋاھچىنى كەلتۈرەلمىگەن كىشىلەرنى 80 دەررە ئۇرۇڭلار(يەنى بىراۋغا زىنا بىلەن تۆھمەت چاپلىغان ھەر بىر ئادەمنى قامچا ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەر بىلەن 80 نى ئۇرۇڭلار، چۈنكى ئۇلار ئەففە ئاياللارغا يالغاندىن تۆھمەت چاپلىغان ۋە كىشىلەرنىڭ ئابروينى تۆككەن ئادەملەردۇر.» (نۇر سۈرىسى 4 ـ ئايەت)
ھەممىگە مەلۇم بولغىنىدەك ئايال كىشى بىر ئاينىڭ مۇئەييەن كۈنلىرىدە روھى جەھەتتىن تەبىئىي ھالىتىدە بولالمايدۇ.

ئىسلامدا ئاياللارنىڭ دۆلەت ئورگانلىرىدا ئالىي مەنسەپ تۇتۇش ھوقۇقى يوق دېگەن سەپسەتە

ئىسلام لاياقەتلىك بولغانلا ئايالنى دۆلەتنىڭ يۇقىرى مەنسەپلىرىنى تۇتۇشتىن چەكلىمەيدۇ. قۇرئان كەرىمدە ئايال كىشىنى ھوقۇق تۇتۇشتىن چەكلەيدىغان بىرمۇ ئايەت يوق. بەلكى «سەبەئ» پادىشاھىنىڭ ئايال ئىكەنلىكىگە ئىشارەت باردۇركى، ئۇ دۆلەتتە ئالىي مەنسەپ تۇتقان ئىدى.
رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالامدىن رىۋايەت قىلىنغان: «ئىشىنىڭ بېشىنى ئايال كىشىگە تۇتقۇزغان قەۋم غەلىبەقىلالمايدۇ.» (بۇخارى، تىرمىزى) دېگەن ھەدىس شەرىف مەخسۇس مۇناسىۋەتتە دېيىلگەن. رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالامغا فارسلار ئۆزىگە «كىسرا قىزى» نى پادىشاھ تىكلىگەنلىكى يەتكەندە يۇقىرىقى ھەدىسنى سۆزلىگەن. ھەدىسنىڭ ئۇرامىدىن مەلۇم بولىشىچە، مۇسۇلمانلارنىڭ روھىيىتىنى كۆتۈرۈش ئۈچۈن دېيىلگەندەك قىلىدۇ، رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام مەخسۇس بىر قەۋمنى نىيەت قىلغان بولسا كېرەك.
ئىسپاتلىنىشىچە، ئىسلام خەلىپىسى ئۆمەر ئىبنى خەتتاب (ئاللاھ رازى بولسۇن) بازار باشقۇرۇش (مەدىنە مۇنەۋۋەرەدە تىجارەت بازارلىرىنى باشقۇرۇش) ئىشىنى ئابدۇللاھ ئەلمەخزۇمىيە قىزى شىفائ ئىسىملىك ئايالغا تاپشۇرغان. مەلۇمكى، بۇ خىزمەت ماھارەت ۋە جاسارەت تەلەپ قىلىدىغان دىنى ۋە يەرلىك خىزمەتلەردىن ئىدى.
بەزى جەمئىيەتلەر ئايال كىشىگە باشقىچە مۇئامىلە قىلىدىغان بولسا، ئۇ شۇ جەمئىيەتنىڭ ئۆرپ ـ ئادىتىگە مۇناسىۋەتلىك بولۇپ، ئۇنى ئىسلام تەلىماتىدىن دەپ قاراشقا بولمايدۇ.
ئىسلام دۆلەتلىرىدە ئوتتۇرىغا چىققان تەرەققىياتقا ئەگىشىپ، ئايال كىشىنىڭ باش مىنىستىرلىك مەنسىپىگە ئىگە بولغىنىنى كۆرىۋاتىمىز. (پاكىستان، بىنگال ۋە تۈركىيەلەرگە ئوخشاش) ئاياللار بىر نەچچە يىلدىن بېرى ۋەزىر، باش ئەلچى مەنسەپلىرىنى تۇتۇپ كېلىۋاتىدۇ، (ئەھۋال مىسىردىمۇ شۇنداق).

ئىسلام دىنى ئايال كىشىنى يۈزىنى يۆگەشكە مەجبۇرلاش ئارقىلىق ئىشلەش ۋە ئىلىم ئۆگىنىشتىن چەكلەيدۇ دېگەن سەپسەتە

ئىسلام ئەر ـ ئايالنى ئوخشاش ئۇلۇغلايدۇ. ئۇنىڭ ئىپادىسى شۇكى، ئايال كىشى روھى كېسەل، ئۇياتسىز ئەرلەرنىڭ قالايمىقان چېقىلىشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن جىسمىنى يۆگەشكە بۇيرۇلدى. شۇنداقتىمۇ ئىسلام ھىجاپقا رىئايە قىلغان ئاساستا ئايال كىشىنىڭ شەخسىيىتىنى بىلدۈرىدىغان يۈزىنى، ئىش ـ ھەرىكەت قىلىشىغا توسالغۇ بولماسلىقى ئۈچۈن ئىككى ئالقىنىنى ئوچۇق قويۇشقا روخسەت قىلغان، ھىجاپ ئايال كىشىنى ئەدەپ ـ ئەخلاق دائىرىسى ئىچىدە بولۇش شەرتى بىلەن گۈزەل كېيىنىشتىن چەكلىمەيدۇ، باشقىلارنىڭ دىققىتىنى جەلب قىلىپ پىتنىگە سەۋەب بولمىسىلا بولدى.

ھىجاپ ئىسلام ۋە خرىستىئان دىنى ئورتاق تەشەببۇس قىلغان پەزىلەتتۇر. ئىنجىل ئايال كىشىدىن نامازدا چېچىنى يۆگەشنى تەلەپ قىلىدۇ، (11- ئىسھاھ بولىسىنىڭ كورىنتوسقا يازغان خېتىدىن) خرىستىئان راھىب ئايالLAR چېچىنى يۆگەيدۇ، ۋاتىكان پوپى ھەرقانداق بىر ئايالنى قوبۇل قىلسا، ئۇ ئايال رەئىسنىڭ ئايالى بولسۇن ياكى مەشھۇر ئايال بولسۇن چېچىنى يۆگىشى شەرتتۇر.
ھازىرقى زاماندا بەزى جەمئىيەتلەردە مۇسۇلمان ئاياللارنىڭ يۈزى، ئالىقانلىرىنى نىقابلىشى شۇ جەمئىيەتنىڭ شارائىتى ۋە ئۆرپ ـ ئادىتىدۇر. چۈنكى ئايال كىشى ھەج قىلغاندا كەبىنى تاۋاپ قىلىش جەريانىدا يۈزى ئوچۇق تاۋاپ قىلىشى شەرت قىلىندۇ. ياغلىق ئارتىش ئايال كىشىگە ئىشلەش، ئىلىم ئۆگىنىشىگە توسالغۇ بولىدۇ دېيىش ھېچقانداق ئاساسىي يوق قۇرۇق داۋادۇر. تەجرىبىلەر بۇنداق ئىغۋالارنىڭ خاتالىقىنى ئىسپاتلىدى. ياغلىق چەككەن مۇسۇلمان ئاياللاردىن كۆپلىرى ئىلمىي ساھەلەردە ئەڭ يوقىرى پەللىلەرگە يەتكەن، خىزمەت ساھەسىدىمۇ نۇرغۇن ئىجادىيەت، كەشپىياتلارنى ياراتقان، مائارىپ، مىدىتسىنا، سىستىرالىق ۋە مەمۇرى ئىشلاردا كۆرنەرلىك نەتىجە ياراتقان. ھېچقاچان ئۇلارنىڭ ياغلىقى توسالغۇ بولمىغان.

«ھىجاپ»تىن ئىبارەت ئايال كىشىنىڭ ئىسلامىي كىيىمى ھازىرقى تېخنىكا، ئىشلەپچىقىرىش زامانىغا ماس كەلمەيدو دېگەن ئىغۋا

ئىسلامدا «ئىسلامىي كىيىم» دېگەن مەخسۇس كىيىم يوق، پەقەتلا ئايال كىشى يات ئەرلەر ئالدىدا ئۇلارنىڭ دىققىتىنى جەلب قىلىپ سالماسلىقى ئۈچۈن جىسمىنى يۆگەش تەشەببۇسىلا بار. بۇ ئاساستا «ئىسلامىي پەردە» نىڭ بىر نەچچە تۈرلىرى بولىشى مۇمكىن، بۇ ھەر بىر جەمئىيەتنىڭ ئادىتى ۋە تەبىئىتىگە قاراشلىق مەسىلە. ھازىرقى ئىسلامىي جەمئىيەتتە ئومۇملاشقان «ھىجاپ» مۇسۇلمان ئاياللارنىڭ مۇتلەق ئىختىيارى بىلەن بولغان، ھېچقايسى تەرەپ ئۇلارنى زورلىمىغان، شۇلار ئۆز قىلمىشلىرىدىن سىقىلماي، شىكايەت قىلماي ئۆتىۋاتىدىغۇ، ئۇلارغا نېمە ئۈچۈن ئۆزى تاللىغان يولى ئۈچۈن ئەركىنلىك ھوققى بېرىلمەيدۇ! ئەجىبا ھىندىستان ئاياللىرىنىڭ «سارى» ناملىق كىيىمگە ھېچكىم ئىتىراز بىلدۈرمەيدۇ، مىسىر ئاياللىرى مىڭلارچە يىللاردىن بىرى ھازىرقى كىيىم شەكلىنى تاللىغان، بەزىدە ئاياللار ئەرلەردىن بەكرەك ئىشچان ۋە ئىشلەش مەھسۇلات نىسبىتى يوقىرى.

ئىسلام، ئەركىشىنى كۆپ خوتۇنلۇق بولۇش، ھەتتا تۆتكە قەدەر ئايال بىلەن ئۆيلىنىشكە تەشەببۇس قىلىدو دېگەن مەسىلە

ئەسلىدە ئىسلام دىنى كۆپ خوتۇنلۇققا تەشەببۇس قىلمايدۇ، قۇرئان كەرىمدىمۇ كۆپ خوتۇنلۇق بولۇشقا روخسەت قىلىدىغان بىرلا ئايەت بار، بۇمۇ بەزى يېتىم قىزلارنىڭ ئەھۋالىنى نەزەردە تۇتقان ئاساستا يولغا قويۇلغان، قۇرئان كەرىم يەنە يېتىم قىزلارنى نىكاھىغا ئالغانلارنى ئۇلارغا زولۇم قىلىشتىن قاتتىق ئاگاھلاندۇرغان. شۇ ئاساستا ھەر كىم تۆتكىچە ئايال بىلەن نىكاھلانسا بولىدۇ، لېكىن ئۇلارنىڭ ئارىسىدا

ئادالەتلىك بولۇش شەرت قىلىنىدۇ. ئادالەتلىك قىلىشقا قۇربى يەتمىگەن تەقدىردە بىر ئايال بىلەن كۇپايىلىنىشى كېرەك. قۇرئان كەرىم بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

وَإِنْ خِفْتُمْ أَلاَّ تُقْسِطُواْ فِي الْيَتَامَى فَانكِحُواْ مَا طَابَ لَكُم مِّنَ النِّسَاء مَثْنَى وَثُلاَثَ وَرُبَاعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلاَّ تَعْدِلُواْ فَوَاحِدَةً

«ئەگەر يېتىم قىزلارغا (ئۆيلىنىپ) ئادىل مۇئامىلىدە بولالماسلىقىڭلاردىن (يەنى تەربىيەڭلاردا بىرەر يېتىم قىز بولۇپ، ئۇنىڭغا شۇ قىزغا باراۋەر تۇرىدىغان قىزغا بېرىلىدىغان مەھرىنى بېرەلمەسلىكىڭلاردىن) قورقساڭلار، ئۇنى تەرك ئېتىپ، ئۆزەڭلار ياقتۇرىدىغان باشقا ئاياللاردىن ئىككىنى، ئۈچنى ۋە تۆتنى ئېلىشىڭلارغا بولىدۇ، ئەگەر (ئۇلارنىڭ ئارىسىدا) ئادىل بولالماسلىقىڭلاردىن قورقساڭلار، بىر خوتۇن بىلەن ياكى قول ئاستىڭلاردىكى چۆرىلەر بىلەن كۇپايىلەنسەڭلار بولىدۇ.» (نىسا سۈرىسى 3 - ئايەت).

قۇرئان كەرىم يەنە بىر ئورۇندا كۆپ خوتۇنلۇق بولغان كىشى ھەرقانچە قىلسىمۇ ئادالەتلىك بولىشى مۇمكىن ئەمەسلىكىنى ئوچۇقلاپ مۇنداق دەيدۇ:

وَلَن تَسْتَطِيعُواْ أَن تَعْدِلُواْ بَيْنَ النِّسَاء وَلَوْ حَرَصْتُمْ

«قانچە تىرىشساڭلارمۇ ئاياللىرىڭلارغا (مۇھەببەتتە ۋە دىلنىڭ مايىللىقىدا) باراۋەر مۇئامىلىدە بولۇشقا ھەرگىز قادىر بولالمايسىلەر.» (نىسا سۈرىسى 129 - ئايەت)

بۇنىڭدىن مەلۇمكى، ئىسلام بىرلا ئايال بىلەن ئۆي تۇتۇشنى تەشەببۇس قىلىدۇ، كۆپ خوتۇنلۇق بولۇش ئازساندىكى ئەھۋال، مۇئەييەن سەۋەبلەر بىلەن كۆپ خوتۇنلۇق بولۇشقا رۇخسەت قىلىدۇ. بەزى ۋاقىتلاردا ئورۇش كۆپ بولۇش سەۋەبىدىن تۇل قالغانلار كۆپىيىپ كېتىدۇ، بۇنداق ئەھۋال ئاستىدا جەمئىيەتتە كۆپلىگەن ئاياللار ئەرسىز قېلىشتەك ۋەقەلەرنىڭ ئاقىۋىتىنى ئويلاپ ئىسلام كۆپ خوتۇنلۇق بولۇشقا رۇخسەت قىلغان. ئەمما ھېچقاچان تەشەببۇس قىلمىغان.

<u>بەزى ئىنسانىي ۋاپادارلىق يۈزىسىدىن ئەرلەر تۇغماس، كېسەل ئاياللىرىنى ئېرىنىڭ باشقا ئايال بىلەن ئۆيلىنىشكە قوشۇلغان تەقدىردە نىكاھىدا ساقلايدۇ.</u>

غەربلىكلەر ئۆزىنىڭ ئۆرپ ـ ئادىتىگە قىياس قىلىپ پۈتۈن ئىنسانىيەتكە چۈشۈرۈلگەن ساماۋىي شەرىئەتكە قارشى چىقسا بولمايدۇ، ئىسلام شەرىئىتى مەخسۇس بىر جەمئىيەتكە ئەمەس، بەلكى پۈتۈن ئىنسانىيەت جەمئىيىتىدە تەتبىقلاش كېرەك بولغان بىر دىندۇر، ھەر زامان ۋە ماكانغا لايىقتۇر. ئافرىقا، ئەرەب جەمئىيەتلىرىگە قارايدىغان بولساق كۆپ خوتۇنلۇق بولۇش جېدەل - ماجراغا سەۋەب بولىدىغان مەسىلە بولماستىن، نورمال بىر ئادەتتۇر. مۇھىم بولغان مەسىلە ئاياللارغا زۇلۇم قىلماسلىق، ھوقۇقىغا تاجاۋۇز قىلماسلىقتۇر. ئاياللارنىڭ ھوقۇقىدىن بىرى ئېرى ئۈستىگە ئۆيلەنمەكچى بولغاندا خالىسا ئۇنىڭدىن تالاق تەلەپ قىلىش ھەققىدۇر.

غەربلىكلەرنىڭ كۆپ خوتۇنلۇق بولۇشنى قوبۇل قىلماسلىقى ئەرلەرنى ئاشنا تۇتۇپ ئويناشتىن توسۇپ قالالمىدى، بەزىدە بىرنەچچە ئاشنا تۇتۇشتىن يانمىدى، قانۇنلۇق توي قىلمىغان بىر ئايال بىلەن قانۇنلۇق ئايالى قېشىدا جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزەلەيدۇ، بۇنداق ئەھۋال ھەرقانداق بىر دىندا ھارامدۇر.

ئىسلام مۇسۇلمان ئەرلەرگە مۇسۇلمان بولمىغان ئايالغا ئۆيلىنىشكە روخسەت قىلىدۇ، مۇسۇلمان ئايالنى مۇسۇلمان بولمىغان ئەر بىلەن ئۆيلىنىشكە روخسەت قىلمايدۇ دىگەن قاراش

ئىسلام دىنى ساماۋىي دىنلارنىڭ ھەممىسىگە ھۆرمەت قىلىدۇ، ئۆتكەن بارلىق پەيغەمبەرلەرگە ئىمان كەلتۈرۈشنى ئىسلام ئەقىدىسىنىڭ ئايرىلماس بىر پارچىسى قىلدى. مۇسۇلمان ئەر يەھۇدى، ياكى خرىستىئان ئايالغا ئۆيلەنسە ئايالنىڭ ئەقىدىسىگە ھۆرمەت قىلىشقا بۇيرۇلىدۇ، بەلكى ئەرنىڭ ئايالنىڭ دىنىي پائالىيەتلىرىنى چەكلەش، چىركاۋلارغا ئىبادەتكە بېرىشتىن توسۇش ھوقۇقى يوق. بۇنىڭدىن مەلۇمكى، ئىسلام دىنى باشقا دىنلارنى مۇكەممەل قەدىرلەيدۇ.
ئەمما بىر يەھۇدى ياكى خرىستىئان مۇسۇلمان ئايال بىلەن ئۆيلەنگەن تەقدىردە ئايالنىڭ ئەقىدىسىگە ھۆرمەت قىلىدىغان ئىش ئەسلا يوق، ئايالغا يامانلىق قىلىش، ئىبادەتتىن توسىشى، باللىرىنى ئىسلام دىنىغا ئېتىقاد قىلىشتىن توسىدىغانلىقى ئېنىق.

ئىسلامدا زاكات، باي مۇسۇلمان ئۈچۈن ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا كەمبەغەل مۇسۇلماندىن ئەۋزەللىك پۇرسىتى توغدۇرۇپ بېرىدۇ، مال ـ دونياسى كۆپ بولۇش ساۋاپقا ئىگە بولۇشقا ھەسسە قوشىدىكەن دىگەن مەسىلە

كىشىلەر ئوتتۇرىسىدا بىر ـ بىرىدىن ئىمتىيازلىق ئۆلچىمى ئىسلامدا ياخشى ئەمەل، تەقۋادارلىقتۇر. قۇرئان كەرىم شۇنداق بەلگىلىگەن:
إِن أَكْرَمَكُمْ عِندَ اللهِ أَتقَاكُمْ
«ھەقىقەتەن ئەڭ تەقۋادار بولغانلىرىڭلار ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ئەڭ ھۆرمەتلىك ھېساپلىنىسىلەر (يەنى كىشىلەرنىڭ بىر ـ بىرىدىن ئارتۇق بولۇشى نەسەب بىلەن ئەمەس، تەقۋادارلىق بىلەن بولىدۇ)»» (سۈرە ھۇجرات 13 ـ ئايەت) باي، كەمبەغەل بولۇشتىن قەتئىينەزەر ئىخلاس بىلەن ئەمەل قىلىش تەقۋادارلىقتۇر.
شۇنى بىلىش كېرەككى، ئىسلامدا ئەمەللەر نىيەت بىلەن ئۆلچىلىنىدۇ. ھەممە ئىشتا نىسپىيلىك بولىشى مۇقەررەر، بۇ مۇناسىۋەت بىلەن كەمبەغەل بىر دىرھەم ياكى بىر خورمىغا چاغلىق نەرسىنى ساخاۋەت قىلسا باينىڭ مىليونلاپ قىلغان ساخاۋىتىدىن ساۋاپتا ئارتۇق بولىشى مۇمكىن.
شۇنداقتىمۇ ئىسلام دىنى سەدىقە ئۇقۇمىنى كەڭ دائىرىدە بايان قىلدى، مال ــ دونياغىلا چەكلەپ قويمىدى. ياخشى سۆز قىلىش، يولدىن تاش ـ كىسەك، يىڭنە ـ تىكەندەك نەرسىلەرنى سۈپۈرۈۋېتىش، مۇسۇلمان قېرىندىشىغا غايىبانە دۇئا قىلىش، ئىلىم تەلەپ قىلىش، گۇناھ ـ مەسىيەتكە چۈشۈپ قېلىشتىن قورقۇپ ئۆيلىنىش ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش ئىشلار سەدىقە ھېساپلىنىدۇ.

ئىسلامنىڭ چوشقا گۆشىنى هارام قىلىشىغا ھېچقانداق ئاساسى يوق، ئۇمۇ باشقا ھايۋانلارغا ئوخشاشلا ھايۋانغۇ دىگەن سەپسەتە

قۇرئان كەرىم بىرنەچچە ئايەتتە مۇسۇلمانلارغا چوشقا گۆشىنى ھارام قىلدى، سەۋەبىنى زىكىر قىلمىدى، شۇنىڭغا ئوخشاش ئادەم ئەلەيھىسسالامغا جەننەتتە بىر خىل دەرەخنى ھارام قىلغان. شۇڭلاشقا بۇ چەكلىمىگە پەقەتلا ئىلاھىي چەكلىمە ئاساسىدا مۇئامىلە قىلىپ، ھەر بىر مۇسۇلمان شەرتسىز بويسۇنىشى كېرەك.

مۇلاھىزە قىلىدىغان بولساق، چوشقىنى ھارام قىلغان تۇنجى دىن ئىسلام دىنى ئەمەس. يەھۇدى دىنىمۇ ھارام قىلغان، بۇ تەۋراتنىڭ «ئەھدى قەدىم» نۇسخىسىدا زىكىر قىلىنغان. مەلۇمكى، خرىستىئانلار ئۇچۇن بولس چوشقا گۆشى يېيىشكە روخسەت قىلغان، ۋاھالەنكى، «ئەھدى قەدىم» قانونلىرى پۈتۈن خرىستىئانلاردىن شۇنىڭغا بويسۇنۇشنى تەلەپ قىلىدۇ.

ئەجەپلىنەرلىكى شۇكى، مۇسۇلمان چوشقا گۆشى يېيىشنى ئۆزىگە ھارام قىلسا ئەيىبكە بۇيرۇلىدۇ، ياۋرۇپا، ئامېرىكىلاردا بىر يەھۇدى چوشقا يېمىسە ھېچكىم ئەيىبلىمەيدۇ. يەنە ئىلمى تەتقىقاتلارمۇ چوشقا گۆشىدە مىكروپلارنىڭ ئىنتايىن كۆپلىكىنى ئوتتۇرىغا قويدى.

ئىسلام دىنى نېمە ئۈچۈن ئەرلەرنى ئالتۇن، يىپەك ئىشلىتىشتىن چەكلەيدۇ؟

ئىسلام دىنى ئادالەت، باراۋەرلىك، دوستلۇق، ئىناقلىق ھۆكۈم سۈرگەن بىر جەمئىيەت بەرپا قىلىشنى مەقسەت قىلىدۇ، ئۇنداق جەمئىيەتتە قېرىنداشلىق، ھەمكارلىق روھى ئومۇملاشقان بولىدۇ. بەزى كىشىلەر، بولۇپمۇ ئەرلەرنىڭ بەزىلىرى مۇئەييەن كىيىم ياكى ئالتۇن، يىپەككە ئوخشاش قىممەت باھالىق ئەشيالارنى قوللىنىشى كەمبەغەللەرنىڭ قەلبىنى سۇندۇرىدۇ، كىيىم ـ كېچەكتە ئىمتىياز ئىگىسى بولغانلارمۇ باشقىلارغا چوڭلۇق قىلىپ تەكەببۇرلۇق پەيدا بولىشى مۇمكىن.

كەمبەغەللەرنىڭ ھېسسىياتىغا ھۆرمەت قىلىش مۇھىم ئىشتۇر. جەمئىيەتتە بەزى كىشىلەرنىڭ باشقىلاردىن ئالاھىدە ئوتتۇرىغا چىقىشى كەمبەغەللەر قەلبىدە ئۆچمەنلىك ياكى خورلۇق ھېسسىياتى تۇغدۇرىشى مۇمكىن. بۇنىڭ جەمئىيەت مۇقىملىقىغا سەلبىي تەسىرى بولمايدۇ دېيەلمەيمىز. بۇ ئاساستا ئەرلەرگە ئىسلام دىنى ئالتۇن، يىپەك ئىستېمال قىلىشنى چەكلىگەن.

ئالتۇن، يىپەك ئىستېمال قىلغان ئادەمدە بىر خىل يۇمشاقلىق ۋە خۇمسى مىجەزلىك پەيدا بولۇپ قالىدۇ، ئىسلام بۇنى چەكلەيدۇ، قوپاللىق، يىرىكلىككە ئادەتلەنگەن كىشى تۇرمۇش قىيىنچىلىقلىرىغا بەرداشلىق بېرىش ئىقتىدارى ياخشى، مەسئۇلىيەتچانلىقى كۈچلۈك كېلىدۇ.

ئىسلام باشقا دىنغا ئىشىنىش ئەركىنلىكىگە قارشى، چۈنكى دىندىن يېنىۋالغان مۇرتەد گە ئۆلۈم جازاسى بېرىدۇ دېگەن قاراش

بۇ ئاساسسىز قۇرۇق داۋادۇر. ئىسلام دىنى ئىنساننىڭ دىنى ئەركىنلىكىگە كاپالەتلىك قىلغان. قۇرئان كەرىم ئوچۇق ـ ئاشكارا مۇنداق دېگەن:

لا إِكْرَاهَ فِي الدينِ قَد تَبينَ الرشْدُ مِنَ الْغي

«دىندا (ئۇنىڭغا كىرىشكە) زورلاش يوقتۇر، ھىدايەت گۇمراھلىقتىن ئېنىق ئايرىلدى.» (بەقەرە سۈرىسى 256 - ئايەت) دىنى ئېتىقاد ئەركىنلىكىنى قوبۇل قىلىش باشقا دىنلارنى ئېتىراپ قىلغانلىق بولىدۇ. قۇرئان كەرىم مۇنداق دەيدۇ:

لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ

«سىلەرگە ئۆز دىنىڭلار كېرەك، ماڭىمۇ ئۆز دىنىم كېرەك.» (كافىرۇن سۈرىسى 6 - ئايەت).

باشقا دىنلارنى ئېتىراپ قىلىش دائىرىسى ئىچىدە ئىسلام ئۆلىمالىرى ئاساستا دىنىي مەسىلىلەر ئۈستىدە باشقىلارنى كەمسىتمىگەن، مەسخىرە قىلمىغان ھالدا دە تالاش ئەركىنلىكىگە كېپىللىك قىلىدۇ. ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ:

ٱدْعُ إِلى سَبِيلِ رَبكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُم بِالتِي هِيَ أَحْسَنُ

«سىز پەرۋەردىگارىڭىز يولىغا ھېكمەت، چىرايلىق نەسىھەت ئارقىلىق دەۋەت قىلىپ، ئۇلار بىلەن ئەڭ ياخشى يول ئارقىلىق زۆكۆنلىشىڭ.» (نەھل سۈرىسى 125 - ئايەت).

ئىسلام دىنىنى ئۆز ئىختىيارى بىلەن قوبۇل قىلغاندىن كېيىن دىندىن يېنىۋالغان مۇرتەدگە كەلسەك، ئىسلامىي جەمئىيەتتە باشقىچە مۇئامىلە قىلىنىدۇ. ئۇ دىنىسىز، بەلكى دىنىنى كۆزىگە ئىلماي دىن بىلەن ئوينىشىدۇ، بۈگۈن بىر دىنىنى قوبۇل قىلسا ئەتىسى ئۇ دىنغا ھۇجۇم قىلىدۇ. قۇرئان كەرىم مۇنداق دەيدۇ:

إِن الذِينَ آمَنُواْ ثُم كَفَرُواْ ثُم آمَنُواْ ثُم كَفَرُواْ ثُم ٱزْدَادُواْ كُفْرًا لمْ يَكُنِ اللّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلاَ لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيلاً

«ئىمان ئېيتقان، ئاندىن كاپىر بولغان، ئاندىن ئىمان ئېيتقان، ئاندىن كاپىر بولغان، ئاندىن كۇفرىدا ئەزۋەيلىگەن (يەنى شۇ كۇفرى بىلەن ئۆلگەن) كىشىلەرنى ئاللاھ مەغپىرەت قىلمايدۇ ۋە ئۇلارنى توغرا يولغا (يەنى جەننەتكە) يېتەكلىمەيدۇ.» (نىسا 137 - ئايەت)

قۇرئان كەرىمدىكى ئايەتلەردە «مۇرتەد» (دىندىن يېنىۋالغان ئادەم)گە ئۆلۈم جازاسى يوق. لېكىن سۈننەت ھۆكمى بويىچە دىنىنى باشقا دىنغا ئالماشتۇرسا (ئىسلام دىنىدىن چىقىپ، باشقا دىنىنى قوبۇل قىلسا دېمەكچى) ئۆلتۈرۈڭلار دېيىلگەن. قارىغاندا مەزكۇر ئۆلتۈرۈش بۇيرىقى جەڭ مەيدانىدا مۇسۇلمانلار سېپىدىن يۈز ئۆرۈپ دۈشمەنلەر سېپىگە ئۆتىۋالغانلارنى مەقسەت قىلغان. دونيانىڭ ھەرقايسى قانۇنى بولسا ئۇرۇش مەزگىلىدە دۈشمەن سېپىگە ئۆتىۋالغان خائىنلارغا ئۆلۈم جازاسى بېرىدۇ.

شۇنداقتىمۇ مۇسۇلمانلارنىڭ قانۇنشۇناس ئالىملىرى «مۇرتەد» نى ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن دىندىن يېنىۋالغانلىقىنى ئېلان قىلىپ ئىسلامنىڭ پرىنسىپ، تەلىماتلىرىغا قارشى ھۇجۇم قىلغان بولىشىنى شەرت قىلىدۇ. ئۇ جەمئىيەتنىڭ ئامىۋى قانۇن - تۈزۈمگە قارشى چىققان بولىدۇ، ئۇنىڭغا ئۈچ قېتىم تەۋبە قىلىپ دىنغا قايتىش پۇرسىتى بېرىلىدۇ، يەنە قايتماستىن جەمئىيەت تۈزۈمگە بۇزغۇنچىلىق قىلىپ تۇرىۋالسا جازاغا لايىق بولۇپ قالىدۇ.

مەلۇمكى بارلىق دىنلار بۇزغۇنچىلاردىن ئۆزىنى ھىمايە قىلىشقا تىرىشىدۇ، دىنى ئېتىقادىغا ئاشكارا زىيانكەشلىك قىلغانلارغا يول قويمايدۇ، خرىستىئان چىركاۋلىرىدىمۇ دىنغا زىيانكەشلىك قىلغانلارنى «يېتىم قالدۇرۇش» قائىدىسى بار.

ھازىرقى زامان مۇسۇلمانلىرىنىڭ سەلمان رۇشدىغا تۇتقان پۇزىتسىيسى پىكىر ئەركىنلىكىگە زىت دېگەن سەپسەتە

سۆز ئەركىنلىكى بىلەن زىيانكەشلىك قىلىش نىيىتىدە دېيىلگەن سۆز - ھەرىكەتنىڭ پەرقىنى ئايرىۋېلىش لازىم، دونيادىكى بىر مىليارتتىن ئارتۇق مۇسۇلمانىنىڭ دىنى ئەقىدىسىگە مۇناسىۋەتلىك مەسىلە بەك مۇھىم مەسىلىدۇر. سەلمان رۇشدى زىيانكەشلەر كاتىگۇرىيسىگە كىرىدۇ، ئوچۇق - ئاشكارا مەلۇم بولدىكى، رۇشدى ئىسلام دىنىغا تىل ئۇزارتىشتا ماددىي مەنپەئەتنى، شۆھرەتنى كۆزلىگەن. ئەدەبىيات تەنقىتچىلىرى رۇشدى رومانىنى ئەدەبىي، پەننىي تەرەپلەردىن ياخشى يېزىلغان رومان سەۋىيسىگە، بەلكى ئوتتۇراھال سەۋىيىگىمۇ يەتمەيدۇ دەپ باھا بەرگەن.

نېمىلا بولمىسۇن، سەلمان رۇشدىنىڭ رومانىغا قارىتا مۇسۇلمانلارنىڭ ئىنكاسى ئوخشاش بولمىدى. ئىراندا شىئە مەزھىبىدىكىلەرنىڭ داھىيسى خۇمەينىي قېنى ھالال (ئۆلتۈرۈش ۋاجىپ) دېگەن پەتىۋانى بەردى. ئەھلى سۈننە مۇسۇلمانلىرىنىڭ كۆپىنچىسى ئاخبارات ساھەلىرىدە نارازىلىق بىلدۈرۈش بىلەن چەكلەندى. مىسىرنىڭ دىنى ئىشلار مىنىستىرى رۇشدى بىلەن كۆرۈشۈپ، ئىسلام پەيغەمبىرى، ئىسلام دىنىغا قارىتا قىلغان مەسخەرە خاراكتېرلىك پىكىرىدىن يېنىشقا چاقىرغاندا قوبۇل قىلمىغان، بەلكى ئۆز پىكرىدە چىڭ تۇرۇشنى ئەۋزەل كۆرگەن.

مەلۇمكى، غەربتىكى ئىسلامنى ئۆگەنگەن كۆپلىگەن شەرقشۇناسلار ئۆزىنىڭ ئىلمىي ئەسەرلىرىدە ئىسلام، پەيغەمبەرگە قارشى تۆھمەت قىلىپ، يالغان گەپلەرنى يازغان، شۇنداق كىتابلارنىمۇ مۇسۇلمانلار ئۆز تىللىرىغا تەرجىمە قىلغان، ئۆگەنگەن، ئىلمىي ۋە قانائەتلىنەرلىك رەددىيە قايتۇرغان. بۇمۇسۇلمانلاردا مەنتىقىلىق، كەچۈرۈمچانلىق ئىدىيسىنىڭ بارلىقىنى كۆرسىتىدۇ.

ئىسلام جازا قانۇنىدا ئوغرىنىڭ قولىنى كېسىش، زىنا قىلغانلارنى چالما - كېسەك قىلىش جازاسى ئىنتايىن قاتتىق قوللۇق، ۋەھشىيلىك دېگەن سەپسەتە

مەلۇمكى، قانۇن ئىجرا قىلىش جازالىرى جەمئىيەت تۈزۈمىگە قارشى چىققانلارغا قويۇلغاندۇر. ئىسلامىي جەمئىيەت تۈزۈمى ھەر بىر شەخسنىڭ ئاساسىي ھوقۇقىغا كاپالەتلىك قىلىدۇ: (دىن، جان، مال، نومۇس، ئەقىل). يۇقىرىقىلارنىڭ قايسى بىرىدە ھەرقانداق بىر ئادەم تاجاۋۇزغا ئۇچرىسا پۈتۈن بىر جەمئىيەتكە، تاجاۋۇز قىلغانلىق، مۇقىملىق - ئامانلىقىغا تەھدىت سالغانلىق ھېسابلىنىدۇ. ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ:

مَن قَتلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الأَرْضِ فَكَأَنماَ قَتلَ الناسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنماَ أَحْيَا الناسَ جَمِيعًا

«كىمكى ناھەق ئادەم ئۆلتۈرمىگەن ياكى يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلمىغان بىر ئادەمنى ئۆلتۈرسە، ئۇ پۈتۈن ئىنسانلارنى ئۆلتۈرگەندەك بولىدۇ، كىمكى بىر ئادەمنى تىرىلدۈرسە (يەنى قۇتقۇزسا ياكى ھايات قېلىشىغا سەۋەبچى بولسا)، ئۇ پۈتۈن ئىنسانلارنى تىرىلدۈرگەندەك بولىدۇ.»(مائىدە سۈرىسى 32 ـ ئايەت)

شۇنداق ئىكەن، ئىسلام دىنى جەمئىيەت كىشىلىرىگە بارلىق ھوقۇقنى تەمىنلەپ بېرىشكە كېپىللىك قىلغان، جىنايەت سادىر قىلىشنىڭ ئۆزىلا ۋەھشىلىك سانىلىدۇ.

ئىسلامدىكى جازا قانۇن تۈرلىرى بەزى ئەھۋاللاردا قاتتىقراق تۇيۇلسىمۇ تېزلىك بىلەن ئىجرا قىلىنمايدۇ، گۇمان بىلەنمۇ ئىجراقىلىش مۇمكىن ئەمەس. بىر ئادەمگە قارشى جىنايەت بېكىتىش ئۈچۈن ئالدىرىماي، ئىنچىكە تەكشۈرۈپ بېكىتىشكە توغرا كېلىدۇ. جازا قانۇنى ۋە جازالار كىشىلەرنى ئازاپلاش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئاللاھ رازى بولمايدىغان، ئىنسانىيەت مەنپەئىتىگە توغرا كەلمەيدىغان سۆز ـ ھەرىكەتلەرنى قىلىپ سېلىشنىڭ ئالدىنى ئېلىشنى مەقسەت قىلىدۇ. ۋەھالەنكى ئاللاھ بەندىلىرىگە تولىمۇ رەھىملىكتۇر. ئىسلام دىنى بۇ شەكىلدە قاتتىق جازا قانۇنلىرىنى ئوتتۇرىغا قويۇش ئارقىلىق تارىختىن بېرى مۇسۇلمانلار جامائىتى ئىچىدە كۆرىنەرلىك تەسىر قوزغاپ، ھەرقانداق شەخس جىنايەت سادىر قىلىشنى كۆڭلىگە كەلتۈرسە قاتتىق جازا قانۇنىدىن قورقۇش، ئىمانى، ۋىجدانى ئارقىلىق ئۆزىنى تارتىدىغان ئەھۋال بولغانلىقى ھەممىگە ئايان.

ئىسلام دىنى پەرز قىلغان رامىزاندا روزا تۇتۇش جەمئىيەت كىشىلىرىنىڭ مەھسۇلات، ئىشلەپچىقىرىش ھەرىكىتىنى ئاقسىتىپ قويىدىكەن دېگەن سەپسەتە

روزا ئىسلامدا نامازدىن قالسا ئىككىنچى ئورۇندا تۇرىدىغان ئىبادەت. تاڭ يورۇغاندىن باشلاپ كۈن ئولتۇرغىچە ئارىلىقتا يېمەك ـ ئىچمەك، جىنسى ئالاقىدىن ساقلىنىشتىن ئىبارەت بولۇپ، يىلدا بىرئاي رامىزان ئېيىدا روزا تۇتۇش پەرزدۇر.

روزىنىڭ ھېكمىتى شۇكى، ئىنساننىڭ ئىرادىسى، روھىي دونياسىنى تەربىيلەشتە ئەڭ ئۈنۈملۈك چارە ھېساپلىنىدۇ. روزا تۇتقان ئادەم ئالدىدىكى ھالال يېمەكنى ئاچ تۇرۇپ ئاللاھنىڭ بۇيرىقىغا بويسۇنغان ئاساستا يېمەيدۇ ھەم ئۆزىنى ھارامدىن ساقلاشقا ئادەتلەندۈرىدۇ.

روزا مۇسۇلماندا روھىي ھېسسىياتنى تەربىيلەيدۇ، چۈنكى روزا ئىبادىتى ئىنساننىڭ تاشقى كۆرۈنۈشىدە مەلۇم بولمايدۇ، بىر ئادەمنىڭ روزا تۇتقان ـ تۇتمىغانلىقىنى ئاللاھتىن باشقا مەخلۇق بىلەلمەيدۇ، يەنىي روزا ئىبادىتى بىلەن ئىنسان باشقىلار ئالدىدا پەخىرلىنەلمەيدۇ (رىيا كارلىقتىن خالىي).

يۇقىرىقىلارغا ئاساسەن روزا ئىنساننى شەھۋانىي ھەۋەسلىرى ئۈستىدىن غەلىبە قىلالايدىغان، ئىشلىرىدا سەممىيلىكنى ئەمەلىيلەشتۈرىدىغان مەخپىي كۈچ ئىكەنلىكى مەلۇم بولىدۇ. تارىخى ھەقىقەتلەردىن مەلۇمكى ئىلگىرىكى مۇسۇلمانلار

رامىزان ئېيتىدا چوڭ ـ چوڭ غەلىبىلەرنى قولغا كەلتۈرگەن، ئۇلارنىڭ روزىدارلىقى ئۇلارنىڭ جىهاد قىلىشىغا توسالغۇ بولمىغان.

ھازىرقى زاماندا بەزى جەمئىيەتلەردە كۆرىلىۋاتقان رامىزاندا ھېچ ئىش قىلماي روزىنى باھانە قىلىۋېلىپ كۈندۈزى ئۇخلاپ ئۆتكۈزۈپ، كېچىسى يەپ ـ ئىچىپلا ئۇلۇق ئاينى ئۆتكۈزۈش روزىنىڭ ھېكمىتىنى تامامەن يوقىتىپ قويىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە كېچىدە ئۇخلىماستىن تېلۋىزور ئالدىدا ئولتۇرۇپ، ئۇلۇق رامىزان كېچىسىنى بىكارغا ئۆتكۈزۈش ئىسلام دونياسىنىڭ كۆپىنچىسىدە ئومۇملىشىپ كەتكەن.

ئىسلام دىنى ھازىرقى زامان مەدەنىيىتى بىلەن ماسلىشالمايدۇ، چۈنكى مۇسۇلمانلار قالاق، ئارقىدا قالدى دېگەن سەپسەتە

يېقىنقى زامانلىكى مۇسۇلمانلارنىڭ ئارقىدا قېلىشى ھېچقاچان ئىسلام دىنىدىن ئەمەس، بەلكى ئىسلام تەلىماتىدىن يىراقلىشىپ كەتكەنلىكتىن دېسەك توغرا بولىدۇ. بەزىدە ئىسلام تەلىماتىنى توغرا چۈشىنەلمەسلىكتىنمۇ كېلىپ چىقىدۇ. مۇسۇلمانلارنىڭ ئارقىدا قېلىشىدا نەچچە خىل ئامىللار بولۇپ، ئۇنى مۇئەييەنلەشتۈرۈپ بەلگىلەش ئەقىللىق ئادەمگە ئانچە قىيىن بولمىسا كېرەك.

ھازىرقى زامان مەدەنىيىتىنىڭمۇ ئىجابىي، سەلبىي تەرەپلىرى بار. ئوچۇق ئېيتقاندا، ئىسلام دىنى ھازىرقى زامان مەدەنىيىتىنىڭ سەلبى تەرەپلىرىنىڭ ھەممىنى رەت قىلىدۇ. ئەخلاقىي چېرىكلىك، ئائىلىۋىي تارقاقلىق، ئىشسىزلىق، زەھەرلىك چېكىملىك، مۇھىت بۇلغىنىش ۋە ساراڭلارچە قۇراللىنىشتەك ئىشلارغا تۈپتىن قارشىدۇر.

ھازىرقى زامان مەدەنىيىتىنىڭ ئىجابىي تەرەپلىرىنى يۈزلەرچە يىللاردىن بېرى كۈچەپ تەشەببۇس قىلىپ كەلدى. مەسىلەن: بىلىم ئېلىش، ئىشنى پۇختا قىلىش، ئېنېرگىيەنى رەتكە سېلىپ ياخشى شەكىلدە پايدىلىنىش، ۋاقىتقا ھۆرمەت قىلىش. بەلكى ئادەم تالانتىنى يېتىشتۈرۈپ ئاللاھقا ئىمان كەلتۈرگەن، جەمئىيەتكە پايدىلىق ئەزا بولۇشنى تەشەببۇس قىلىدۇ.

دۇنيا تەرەققىياتىنىڭ ئىلگىرى سۈرۈلۈشى ياكى ئارقىدا قېلىشى ئىسلام دىنى ياكى خرىستىئان دىنى بىلەن مۇناسىۋەتسىز. ياپونلۇقلار دۇنيا مىقياسىدا ئەڭ تەرەققىي قىلغان مىللەتلەردىن سانىلىدۇ، ۋەھالەنكى ئۇلار ساماۋىي دىنغا ئىشەنمەيدۇ. ختايلار بولسا ھېچقانداق دىنغا ئىشەنمەيدۇ.

ئىسلام دىنى بىرلىك ـ ئىتتىپاقلىققا چاقىرسىمۇ مۇسۇلمان مىللەتلەر ئۆز ئارا بۆلۈنۈش، تەپرىقە ئىچىدە ياشاۋاتقانلىق مەسىلىسى

ئىسلام دىنى ئۆملۈك – بىرلىككە چاقىرىدىغانلىقىدا شەك يوق. ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە مۇنداق پەرمان قىلىدۇ: «ئاللاھنىڭ دىنىغا بىردەك مۇستەھكەم ئېسىلىڭلار، بۆلۈنمەڭلار.» مۇسۇلمانلار ئىتتىپاقلىق پرىنسىپىنى كۆپ ئەھۋاللاردا ئەمەلگە ئاشۇرغان. ئارىدىكى بۆلۈنۈش ئىسلامدىن پۈتۈنلەي يىراق ھالدا باشقا ئامىللار تۈپەيلى

ئوتتۇرىغا چىققان. مەسىلەن: ھاكىمىيەت تالىشىش سۈركىلىشى، غەرب مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ ئىسلام مەملىكەتلىرىدە ئۇزۇن مۇددەت تۇرۇپ بۇزغۇنچىلىق سېلىشى، ئۇزۇن مۇددەتلىك بىكىنمىچىلىكتىن كېلىپ چىققان ئاڭسىزلىق، ئەتراپىدىكى دۇنيادا بولۇۋاتقان ئۆزگىرىشلەردىن خەۋەرسىز ئۆتۈشتەك بىپەرۋالىقلار.

مۇسۇلمانلاردا بىلىم ئىگەللەش نىسبىتىنىڭ ئېشىشى، باشقا جەمئىيەتلەر بىلەن باردى - كەلدىنىڭ كۆپىيىشى، باشقا مىللەتلەرنىڭ مۇسۇلمانلارغا قارىتا تەئەسسۇپلىقى سەۋەبىدىن مۇسۇلمانلار ئارىسىدا بىر قەدەر بىرلىك ئورنىتىش ئېڭى كۈچىيىشكە باشلىدى. بۇنىڭ تىپىك مىسالى «دونيا ئىسلام قۇرۇلتىيى تەشكىلاتى» نىڭ بارلىققا كېلىشىدۇر. ئىسلام دۆلەتلىرى، بەزى ھۆكۈمەتلەردە سىياسى ساھەلەردە ئىتتىپاقسىزلىق بىرقەدەر ئېنىق بولسىمۇ ئىسلام مىللەتلىرى ئوتتۇرىسىدا بارغانچە قىشنىڭ مۇزى ئېرىگەندەك ئېرىپ ئىتتىپاقلىق كۈچەيمەكتە. بىر مۇسۇلمانغا زۇلۇم بولسا دۇنيا مۇسۇلمانلىرى بىردەك ھېسداشلىق قىلىدىغان يەرگە يەتتى. بۇنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنۇ ھەدىسى تەكىتلەپ بېرىدۇ: «مۆمىنلەر بىر - بىرىگە ھېسداشلىق، رەھىمدىللىقتا بىر گەۋدىگە ئوخشايدۇ، قايسى بىر پارچىسىغا ئاغرىق تەگسە پۈتۈن جىسمىدا رىئاكسىيە قوزغايدۇ.» (مۇسلىم، ئىبنى ھەنبەل رىۋايىتى)

ئىسلامدىكى جىھاد مۇسۇلمانلارنى باشقىلارغا تاجاۋۇز قىلىشقا تەشەببۇس قىلىدۇ دېگەن سەپسەتە

ئەپسۇسكى، جىھاد ئۇقۇمى غەيرى دىندىكىلەر ئېڭىدا خاتا چۈشەنچە پەيدا قىلغان. ئىسلام ھېچقاچان مۇسۇلمانلارنى جەڭگە تەشەببۇس قىلمىغان. بىراق زۇلۇمغا ئۇچرىغان، خورلانغاندا ئۆزىنى، ھوقۇقىنى مۇداپىئە قىلىش يولىدا زالىمغا قارشى جەڭ قىلىشقا رۇخسەت قىلغان. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

أُذِنَ لِلذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنهُمْ ظُلِمُوا وَإِن اللهَ عَلَى نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ

«ھۇجۇم قىلىنغۇچىلارغا، زۇلۇمغا ئۇچرىغانلىقلىرى ئۈچۈن، (قارشىلىق كۆرسىتىشكە) رۇخسەت قىلىندى، ئاللاھ ئۇلارغا ياردەم بېرىشكە ئەلۋەتتە قادىر.» (ھەج سۈرىسى 39 - ئايەت) ئاللاھ يەنە باشقىلارغا تاجاۋۇز قىلىشنى چەكلەپ مۇنداق پەرمان قىلىدۇ:

وَقَاتِلُواْ فِي سَبِيلِ اللّهِ الذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلاَ تَعْتَدُواْ إِن اللّهَ لاَ يُحِب الْمُعْتَدِينَ

«سىلەرگە ئۇرۇش ئاچقان ئادەملەرگە قارشى ئاللاھ يولىدا جىھاد قىلىڭلار، تاجاۋۇز قىلماڭلار، تاجاۋۇز قىلغۇچىلارنى ئاللاھ ھەقىقەتەن دوست تۇتمايدۇ.» (بەقەرە سۈرىسى 190 - ئايەت)

ئىسلام تاجاۋۇزغا قارشى تۇرۇشتا، قارشى تۇرۇشنىڭ ئوخشاش بولىشىنى، ئاشۇرۇپ ئۆچ ئالماسلىقنى شەرت قىلىپ، كەچۈرۈمچانلىقنى تەشەببۇس قىلىدۇ. ئاللاھ مۇنداق پەرمان قىلىدۇ:

وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُواْ بِمِثْلِ ما عُوقِبْتُم بِهِ وَلَئِن صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ للصابِرينَ

«ئەگەر (ئۆزەڭلارغا يەتكەن زىيان - زەخمەت ئۈچۈن) ئىنتىقام ئالماقچى بولساڭلار، ئۆزەڭلارغا يەتكەن زىيان - زەخمەت قانچىلىك بولسا، شۇنچىلىك ئىنتىقام ئېلىڭلار

(يەنى ئاشۇرىۋەتمەڭلار)، ئەگەر سەۋرقىلساڭلار (يەنى ئىنتىقام ئالماي كەچۈرسەڭلار)، بۇ سەۋر قىلغۇچىلار (يەنى كەچۈرگۈچىلەر) ئۈچۈن (ئەلۋەتتە) ياخشىدۇر.» (نەھل سۈرىسى 126 - ئايەت)

ئىسلام دىنى خۇسۇمەتچىلىرىنىڭ بەزى مۇسۇلمان ھاكىملارنىڭ شەخسىي ھالدا ئازساندىكى يولسىزلىقلىرىنىڭ مەسئۇلىيىتىنى ئىسلامنىڭ جەڭ قىلىشقا چاقىرىشى دەپ قاراش خاتا بولۇپلا قالماستىن، بەلكى ئىنساپسىزلىقتۇر. قۇرئان كەرىم ۋە ھەدىس شەرىپلەرنىڭ ئېنىق مەنىلىرى مۇسۇلمانلارنى ئوخشاش ئەقىدىدە بولمىغان ئىنسانلار بىلەن چىقىشىپ ئۆتۈشكە چاقىرىدۇ، بەلكى غەيرى دىنىدىكىلەرگە ياخشى مۇئامىلە قىلىشنى تەشەببۇس قىلىدۇ (تاجاۋۇز قىلمىغان تەقدىردە). بىز بۇنى جىھاد ئۇقۇمىنى خاتا چۈشىنىپ، ئىسلام دىنىنىڭ تەشەببۇسى بىلەن بەزى مۇسۇلمانلارنىڭ يولسىزلىقلىرىنىڭ ئوتتۇرىسىنى پەرقلەندۈرەلمىگەنلىكتە دەپ قارايمىز.

ئىسلام دىنى دېموكراتىيە ۋە ئىنسان ھەقلىرىگە قارشى، ھاكىم ئۈچۈن شۇرا (مەسلىھەت كېڭشى) نىڭ ھاجىتى يوق، مۇسۇلمانلار قارشى تەرەپنىڭ پىكرىگە ھۆرمەت قىلمايدۇ دېگەن سەپسەتە

ئىسلام دېموكراتىيەگە قارشى دەپ قاراش مۇتلەق خاتا. خەلق ئاممىسىنىڭ سىياسى پائالىيەتلەرگە قاتنىششى، پائالىيەتلىرىگە چەك قويماستىن رۇخسەت قىلىشتەك ئىشلارنى ئىسلام ھازىرقى زامان سىياسى تۈزۈملىرى ۋە دېموكراتىك تۈزۈملەر ئوتتۇرىغا چىقىشتىن بۇرۇن يولغا قويغان. ئاللاھ تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى بەزى ئىشلاردا ساھابىلار بىلەن مەسلىھەتلىشىشكە بۇيرىغان، قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دېگەن:

وَشَاوِرْهُمْ فِي الأَمْرِ

«ئۇلار بىلەن كېڭەشكىن (ساھابىلار بىلەن).» (ئالى ئىمران سۈرىسى 159 - ئايەت)

ئاللاھ سىمۋول خارەكتېرلىك ئىسلامىي جەمئىيەتنى سۈپەتلەپ مۇنداق دەيدۇ:

وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ

«ئىشلىرىنى مەسلىھەت بىلەن قارار قىلىدىغانلاردۇر.» (شۇرا سۈرىسى 38 - ئايەت)

تارىخنىڭ ئىسپاتلىشىچە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلار بىلەن كۆپ ھاللاردا مەسلىھەتلىشەتتى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن ئىسلام خەلىپىلىرىمۇ شۇنداق قىلغان. بەزى ۋەقەلىكلەر باركى، بەزى مۇسۇلمانلار ھاكىملارغا ئوچۇق - ئاشكارا قارشى چىققان. ئەمما ھاكىملار ئۇلارغا ھېچقانداق زىيانكەشلىك قىلمىغان. بىر مەسىلە توغرۇلۇق بىر ئايال ئىككىنچى خەلىپە ئۆمەر ئىبنى خەتتابقا (ئاللاھ رازى بولسۇن) نارازىلىق بىلدۈرگەن، خەلىپە ئۇ ئايالنىڭ پىكرىنى قوبۇل قىلىپ: «مېنىڭ ئەيىبلىرىمنى كۆرسىتىپ قويغان كىشىگە ئاللاھ رەھىم قىلسۇن.» دېگەن.

ئىسلام ئۆلىمالىرى، «ھاكىم كۆپچىلىك ئالىملار قوللىغان پىكرىنى قوبۇل قىلغان ھالدا مەسلىھەت كېڭشى تۇرغۇزۇشى كېرەك» دېگەن خۇلاسىگە كەلگەن.

ئىسلام ئالىملىرى قارشى تەرەپنىڭ پىكرىگە قارىتا بىر نەچچە تۈرلۈك پرىنسىپقا ئاساسلىنىدىغان بولۇپ، ئاساسلىقى: قارشى تەرەپنىڭ پىكرىنى قۇلاق سېلىپ ئاڭلاش، پىكىر ئىگىسىگە ئۆچمەنلىك قىلماسلىق، سۆز، ھەرىكەتتە ئازار بەرمەسلىك ۋە دەلىل ـ ئىسپات بىلەن قانائەتلىنەرلىك جاۋاب بېرىشتىن ئىبارەت. ئالىملارنىڭ بۇ ھەقتە مۇنداق بىر مەشھۇر سۆزى بار: «بىر مەسىلە ئۈستىدە پىكىر ئىختىلاپى ئارىدىكى دوستلۇقنى بۇزماسلىقى كېرەك»، «مېنىڭ پىكرىمنىڭمۇ توغرا ـ خاتالىق ئېھتىمالى، باشقىلارنىڭ پىكرىنىڭمۇ خاتا ـ توغرىلىق ئېھتىمال بار.»

قارشى پىكىرگە ھۆرمەت قىلىشتا مۇسۇلمانلارنىڭ كەڭ قورساقلىقى ئىسلام فىقھىسىدا ئوچۇق نامايەن بولۇپلا قالماستىن، باشقا ھەرتۈرلۈك ئىلىملاردا مۇئەييەنلىشىدۇ، مۇسۇلمانلار ئارىسىدىمۇ نۇرغۇن مەسىلىلەردە پىكىر ئىختىلاپى، ھەرخىل مەزھەپلەر، ئوخشاش بولمىغان ئېقىملار مەۋجۇت بولسىمۇ، يەنىلا شۇ مەسىلىلەرنى ئۆز لايىقىدا ھەل قىلىپ، ئاساسلىق مەسىلىلەر ئۈستىدە توغرا يەكۈن چىقىرىپ كېلىۋاتىدۇ.

ئىسلام دىنى ئىنسان ھەقلىرىگە ھۆرمەت قىلىشتا سىمۋول خارەكتېرلىك دىندۇر. بۇ ھەقتىكى ئۆزگەرمەس دەلىللەر شۇنى ئىسپاتلايدۇ.

بۇ ھەقىقەتنى تارىختىن بېرى مۇسۇلمانلار ھاياتىدا ئەمەلى ئىجرا قىلىپ كەلگەن.

كىشىلىك ھوقۇق تەرغىباتچىلىقى بۈگۈن دۇنيا مىللەتلىرىنىڭ ئاغزىدا كەڭ تارقالغان بولسا، بۇنىڭ ئوتتۇرىغا چىقىشىنىڭ تارىخى ئارقا كۆرۈنۈشىگە بىر قۇر نەزەر تاشلاش مۇمكىن. كىشىلىك ھوقۇققا ھۆرمەت قىلىش خاھىشى ئەنگلىيەدە مىلادىيە 1688 - يىلى، ئامېرىكىدا 1776 - يىلى، فرانسىيەدە 1789 - يىلى ئوتتۇرىغا قويۇلغان بولسىمۇ، «كىشىلىك ھوقۇق خىتابنامىسى» 1948 – يىلى ماقۇللانغان. 1950 - يىلى «ياۋرۇپا كىشىلىك ھوقۇق كېلىشىمنامىسى» تۈزۈلگەن. 1966 - يىلى «خەلقئارالىق ئىقتىسادىي، ئىجتىمائىي ۋە مەدەنىي ھوقۇق شەرتنامىسى» ئىمزالانغان. شەرتنامە ئىككى مەسىلە ئۈستىگە مەركەزلەشكەن. ئۇلار: ئەركىنلىك ۋە باراۋەرلىك. ئۇنىڭغا قوشۇمچە قىلىپ بەزى ھوقۇقلار ماقۇللانغان. مەسىلەن: جەمئىيەت ئىچىدە ئىنساننىڭ شەرىپىگە كاپالەتلىك قىلىش ۋە باشقىلار.

قۇرئان كەرىم، ھەدىس شەرىف روھىغا نەزەر تاشلىغان كىشىگە ئىسلام دىنى مەزكۇر ھوقۇقلار ۋە ئۇنىڭدىن باشقىمۇ ھوقۇقلارنىڭ ھىمايە قىلىنىشىغا بۇرۇنلا كاپالەتلىك قىلغانلىقىنى كۆرىۋالالايدۇ. بۇ ھەقتە تۆۋەندىكى ئايەتنى مىسال كەلتۈرۈش مۇمكىن:

ئىنسان ئادەم بالىسى بولغانلىقى ئۈچۈنلا ئۇلۇق يارىتىلدى.

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ

«شەك ـ شۈبھىسىزكى، بىز ئادەم بالىلىرىنى ھۆرمەتلىك قىلدۇق.» (ئىسرا سۈرىسى 70 - ئايەت)

پۈتۈن ئىنسانلارنىڭ جىنسى، رەڭگى ۋە ئىجتىمائىي ئورنى قانداق بولۇشتىن قەتئىينەزەر ھوقۇقتا باراۋەرلىكنى بەلگىلىدى.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُواْ رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالاً كَثِيراً وَنِسَاء

«ئى ئىنسانلار! سىلەرنى بىر ئىنساندىن (يەنى ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن) ياراتقان، شۇ ئىنساندىن (يەنى ئۇز جىنسىدىن)ئۇنىڭ جۈپتىنى (يەنى ھەۋۋانى) ياراتقان ۋە ئۇلاردىن (يەنى ئادەم بىلەن ھەۋۋادىن) نۇرغۇن ئەر - ئاياللارنى ياراتقان پەرۋەردىگارىڭلاردىن قورقۇڭلار.» (نىسا سۈرىسى1- ئايەت)

ھەر بىر ئىنساننىڭ ياشاش ھەققى ۋە شەخسىي ھوقۇقىغا كاپالەتلىك قىلدى.

أنَهُ مَن قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الأَرْضِ فَكَأَنمَا قَتَلَ الناسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنمَا أَحْيَا الناسَ جَمِيعًا

«كىمكى ناھەق ئادەم ئۆلتۈرمىگەن ياكى يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلمىغان بىر ئادەمنى ئۆلتۈرسە، ئۇ پۈتۈن ئىنسانلارنى ئۆلتۈرگەندەك بولىدۇ، كىمكى بىر ئادەمنى تىرىلدۈرسە (يەنى قۇتقۇزسا ياكى ھايات قېلىشىغا سەۋەبچى بولسا)، ئۇ پۈتۈن ئىنسانلارنى تىرىلدۈرگەندەك بولىدۇ.» (مائىدە سۈرىسى 32 - ئايەت)

پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «بىر مۇسۇلماننى ئۆلتۈرۈشتىن دونيانىڭ يوقۇلىشى يەڭگىلراقتۇر.» (مۇسلىم راۋايىتى)

يەنە بىر ھەدىستە رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام: «زىممىلار (ئىسلام دىيارىدا ياشاشقا يىدىغان غەيرى دىندىكى كىشىلەر) نى ئۆلتۈرگەن ئادەمگە ئاللاھ جەننەتنى ھارام قىلدى»، دېدى. (ھەدىس شەرىف)

قۇللۇق – چاكارلىق تۈزۈمىدىن قۇتۇلۇش: ئۆمەر ئىبنى خەتتاب (ئاللاھ رازى بولسۇن) ئەمر ئىبنى ئاس بىلەن ئۆزىنىڭ ئوغلىغا: قاچاندىن بېرى ئانىلىرى ئازات تۇغقان كىشىلەرنى قۇل قىلىۋالدىڭلار؟ دەپ غەزەپلىنىپ: «مەن ۋالىيلارنى دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىغا پۇقرالارنى ئۇرۇش، ماللىرىنى تارتىۋېلىشقا ئەۋەتمىدىم. كىمكى شۇنداق قىلىدىكەن ماڭا ئەرز قىلسۇن، ئۆزەم قىساس ئېلىپ بېرىمەن» دەپ ئېلان قىلغان.

دىن ئەركىنلىكى ھەققىدە ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

لاَ إِكْرَاهَ فِي الدينِ

«دىندا (ئۇنىڭغا كىرىشكە) زورلاش يوقتۇر.» (بەقەرە سۈرىسى 256 - ئايەت)

وَقُلِ الْحَق مِن ربكُمْ فَمَن شَاء فَلْيُؤْمِن وَمَن شَاء فَلْيَكْفُرْ

«(ئى مۇھەممەد!) «(بۇ) ھەق (قۇرئان) پەرۋەردىگارىڭلار تەرىپىدىن نازىل بولىدۇ، خالىغا ئادەم ئىمان ئېيتسۇن، خالىغان ئادەم كاپىر بولسۇن» دېگىن.» (كەھف سۈرىسى 29 - ئايەت)

لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ

«سىلەرنىڭ دىنىڭلار ئۆزەڭلار ئۈچۈن، مېنىڭ دىنىممۇ ئۆزەم ئۈچۈن.» (كافىرۇن سۈرىسى 6 - ئايەت)

ئەھۋال شۇنداق ئىكەن، يىگىرمىنچى ئەسىرنىڭ ئىككىنچى يېرىمىدا ناھايىتى تەسلىكتە ئېلان قىلىنغان كىشىلىك ھوقۇق شەرتنامىسى، ئاللاھ پۈتۈن ئىنسانىيەتنىڭ ھىدايىتى ئۈچۈن نازىل قىلغان ھەرزامان ۋە ھەر ماكاندا ئىجرا قىلىشقا لاياقەتلىك مۇكەممەل ئىسلام دىنىغا قارشى تۇرۇش سالاھىيىتىگە ئىگە ئەمەس.

ئىبرەت داۋاملىق كىشىلىك ھوقۇق پرىنسىپىنىڭ ئەمەلىي تۇرمۇشتا رىئاللىققا ئايلىنىشىدىن ئىبارەت. ئۇ پرىنسىپ ئومۇميۈزلۈك ۋە ئامىباب بولۇشى كېرەك. لېكىن

هازىرقى جاھانگىر دۆلەتلەر كىشىلىك ھوقۇق مەسىلىسىنى ئۆز پۇقرالىرىغا تەتبىقلاپ، باشقا ئاجىز، كىچىك دۆلەتلەرگە تەتبىقلىماي، كىچىك، ئاجىز دۆلەتلەرنى كىشىلىك ھوقۇق مەسىلىسىدە ئەيىبلەپ، ئۆزلىرى كىشىلىك ھوقۇق مەسىلىسىنى ئايىاق ئاستى قىلىشماقتا.

ئىسلامدا كىشىلىك ھوقۇق مەسىلىسى چوڭقۇر دىنى كۈچ بىلەن يۇغۇرۇلغانلىقى ئۈچۈن ئالاھىدە ئىمتىيازغا ئىگە، ئۇنىڭ تەتبىقلىنىشىدا ئاللاھنىڭ رازىلىقى ئاساس قىلىنىدۇ، ۋەھالەنكى ھازىرقى زامان كىشىلىك ھوقۇق مەسىلىسىدە مەزكۇر ئىككى خۇسۇسىيەت تېپىلمايدۇ.

ئىسلام دىنى (دراما، رەسساملىق، ئويمىچىلىق، ھەيكەلتىراشلىق ۋە ناخشا ـ مۇزىكا) لاردىن ئىبارەت پەن ـ مەدەنىيەتلەرگە قارشى تۇرىدۇ دېگەن مەسىلە

ئىسلام دىنى پەن ـ مەدەنىيەتنىڭ ئۆزىگە قارشى ئەمەس. ئىنسان روھىيتى ۋە ھېسسىياتىنى جانلاندۇرىدىغان يۈكسەك پەنگە تېخىمۇ قارشى ئەمەس. بەلكى ئەخلاق ـ پەزىلەتكە تەشەببۇس قىلىدىغان، ئەخلاقسىزلىق_ۋە رەزىللىككە قارشى تۇرىدىغان پەن ـ مەدەنىيەتكە چاقىرىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يۈكسەك پەزىلەت، ئېسىل ئەخلاققا چاقىرىدىغان شائىرلارنى ماختىغان ۋە قوللىغان، مەلۇمكى، شېئىرىيەت پەن – مەدەنىيتى مۇسۇلمانلاردا كۆرۈنەرلىك تەرەققىي قىلغان ۋە ھەرساھە تۈرلەرگە بۆلۈنگەن.

رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام چىرايلىق ئاۋازنى ياخشى كۆرەتتى، بىلال(ئاللاھ رازى بولسۇن) نى ئىسلام دەۋىتىنىڭ ئەزان توۋلىغۇچىسى قىلىپ بېكىتىشىمۇ ئۇنىڭ ئاۋازىنىڭ گۈزەللىكىدىندۇر.

ئىسلام دىنىنىڭ پەنلەرگە بولغان كۆزقارىشى ئاللاھنى تاشلاپ چوقۇنىدىغان بۇتلارغا ئايلىنىشىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن رەسىم، ھەيكەللەرنى چەكلىشى خاتا ئىزاھلانغان.

مۇسۇلمانلار پەن ـ مەدەنىيەتنى ھېچقاچان بىراقلا رەت قىلمىغان. ئۇلار ھەرخىل جەمئىيەتلەردە بۇ ھېكمەتنى تونۇپ يەتكەن، مۇسۇلمانلار قولىدا تەرەققى قىلغان خەتتاتلىق، رەسساملىق، بىناكارلىق ۋە مەدەنىي يادىكارلىقلار دۇنيا سەھنىسىدە مۇھىم ئورۇننى ئىگەللىگەن ۋە ھازىرمۇ دونيا خەلقىنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلىپ كېلىۋاتىدۇ.

خۇلاسە قىلىپ ئېيتقاندا ئىسلام جىنسى ھەۋەسنى قوزغايدىغان، ئەخلاق ـ پەزىلەتكە زىت، رەزىللىك ۋە جىنايەتكە تەشەببۇس قىلىدىغان ناچار، پەن ـ مەدەنىيەتكە قارشى تۇرىدۇر. (ئەخلاقسىزلىق، شەھۋانىيلىق، رەزىللىك ۋە بۇزۇقچىلىققا چاقىرىدىغان ناخشا – مۇزىكىلارنى ئۆلىمالار چەكلىگەن ۋە ھارام دەپ پەتىۋا بەرگەن — تەرجىماندىن.)

ئىسلام مۇتەئەسسىپلىك، رادىكاللىققا چاقىرىدۇ، مۇسۇلمان سۆزى تېرروررچى دېگەن ئۇقۇمنى بىلدۈرىدۇ دېگەن سەپسەتە

ئىسلام تەئەسسۇپ ۋە رادىكاللىقتا تەشەببۇس قىلىدۇ دەپ قاراش ھەقىقەتكە تامامەن زىتتۇر. قۇرئان كەرىم بۇ سەپسەتىگە ئوچۇق ـ ئاشكارا رەددىيە قايتۇرىدۇ ۋە ھەددىدىن ئاشۇرۋېتىش، مۇتەئەسسىپلىقتا قارشى تۇرىدۇ، ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لاَ تَغْلُواْ فِي دِينِكُمْ

«ئى ئەھلى كىتاب! (يەنى ناسارالار جامائەسى) دىنىڭلاردا ھەددىدىن ئاشماڭلار.» (نىسا سۈرىسى 171 ـ ئايەت) ئاللاھ يەنە مۇسۇلمانلارنى سۈپەتلەپ مۇنداق دەيدۇ:

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا

«شۇنداق بىز سىلەرنى ئوتتۇراھال ئۇممەت قىلدۇق.» (بەقەرە سۈرىسى 143 ـ ئايەت) ئاللاھ يەنە رەسۇلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا تۆۋەندىكى بۇيرۇقنى چۈشۈردى:

فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَن تَابَ مَعَكَ وَلاَ تَطْغَوْاْ

«(ئى مۇھەممەد!) ئاللاھ سېنى بۇيرىغاندەك توغرا يولدا بولغىن، ساڭا ئىمان ئېيتقانلارمۇ توغرا يولدا بولسۇن. (مەنئى قىلىنغان ئىشلارنى قىلىپ) ئاللاھنىڭ چەكلىرىدىن چىقىپ كەتمەڭلار.» (ھۇد سۈرىسى 112 ـ ئايەت)

ئىسلام تەلىماتى ۋە ھۆكۈملىرىنى تەتقىق قىلغان كىشى ئىسلام دىنىنىڭ ئاسانلاشتۇرۇش، كەچۈرۈمچان خۇسۇسىيىتىگە ئىگە ئىكەنلىكىنى تاپالايدۇ. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

يُرِيدُ اللّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلاَ يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ

«ئاللاھ سىلەرگە ئاسانلىقنى خالايدۇ، تەسلىكنى خالىمايدۇ.» (بەقەرە سۈرىسى 185 ـ ئايەت)

كەچۈرۈمچانلىق، باشقىلارغا رەھىمدىل بولۇش، مۇسۇلمانلار مەجبۇرى ئاداقىلىدىغان ناماز، روزا، زاكات ۋە ھەج ئىبادەتلىرىدە تېخىمۇ مەئەييەنلىشىدۇ، مەزكۇر ئىبادەتلەرنى ئادا قىلغان مۇسۇلمان ئەخلاقلىق، ساپ دىل، ياخشىلىققا تەۋسىيە قىلىدىغان، تەقۋادار ھەمدە سەبىرچانلىق خىسلەتلىرىگە ئىگە بولىدۇ. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاء وَالْمُنكَرِ

«ناماز ھەقىقەتەن قەبىھ ئىشلاردىن ۋە گۇناھلاردىن توسىدۇ.» (ئەنكەبۇت سۈرىسى 45 ـ ئايەت)

رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «روزا ھىمايەدۇر. روزىدار جاھىللىق قىلمىسۇن، جېدەل قىلمىسۇن، بىرسى ئۇرۇشسا ياكى تىللىسا ئىككى قېتىم مەن روزىدار دەپ جاۋاب قايتۇرسۇن.» (تىلغا تىل بىلەن جاۋاب قايتۇرمىسۇن دېمەكچى) (بۇخارى) رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام يولدىكى تاش ـ كېسەك، شوخا ـ تىكەنلەرنى ئېلىپ تاشلاشنىڭ، چۈشكۈرگۈچىگە: «سىزگە ئاللاھ رەھىم قىلسۇن» دېيىشنىڭ سەدىقە بولىدىغانلىقىنى بايان قىلغان. شۇنى مۇلاھىزە قىلىشقا ئەرزىيدۇكى، ئىسلام كۆرسەتكەن سالاملىشىشنىڭ ئورتاق تىلى «ئەسسەلامۇ ئەلەيكۇم» دىن ئىبارەتتۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دەۋرىدىمۇ بەزى مۇسۇلمانلار دىننى خاتا چۈشەنگەن ئەھۋاللار يۈزبەرگەن. دىننى كېچە ـ كۈندۈز ۋاقتىنى ئىبادەتكە سەرپ قىلىش، جىسمانى جەھەتتىن ھارغىنلىق ھېس قىلغىنىغا قارىماي ئىبادەت قىلىش، دۇنيادىن

تامامەن ئۈزۈلۈپ تەركى دۇنيا بولۇش لازىم دەپ چۈشەنگەنلەرمۇ بولغان. ئۇنداقلار ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ تۇتقان يولىنىڭ خاتالىقى، توغرا دىن ئىبادەتتە ئوتتۇراھال بولۇشقا چاقىرىدىغانلىقى، دۇنيانىمۇ قولدىن بېرىپ قويۇشقا بولمايدىغانلىقىنى ئوچۇقلىغان. بۇ چۈشەنچە توۋەندىكى ھەدىس شەرىپتە تېخىمۇ روشەنلىشىدۇ: «ئۈچ ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرى قېشىغا كېلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۈندىلىك قىلىدىغان ئىبادەتلىرىدىن سوراشقان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىبادەتلىرىنى بىلگەندىن كېيىن، ئۇلار ئۇ ئىبادەتلەرنى ئاز كۆرگەندەك قىلىپ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىلگىرى - كېيىن قىلغان خاتالىقلىرى كەچۈرۈم قىلىنغان تۇرسا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نەدە بىز نەدە؟ دېيىشىپ، بىرسى: كېچىدە ئۇخلىماي ناماز ئوقۇيمەن، يەنە بىرسى: يىل بويى خالىي قىلماي روزا تۇتىمەن، ئۈچىنچىسى: مەن ھاياتىمدا ئايال كىشىگە يېقىنلاشمايمەن(ئۆيلەنمەيمەن) دېگەن. بۇلارنىڭ خەۋىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يەتكەندىن كېيىن ئۇلارغا رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: سىلەر شۇنداق سۆزلەرنى قىلدىڭلارمۇ! بىلىڭلاركى، ئاللاھ بىلەن قەسەمكى، مەن سىلەردىنمۇ تەقۋادار، مەن ئاللاھتىن سىلەردىن بەكرەك قورقىمەن، لېكىن مەن روزا تۇتىمەن ئېپتارمۇ قىلىمەن، ناماز ئوقۇيمەن، ئۇخلاشنىمۇ قولدىن بەرمەيمەن، ئاياللار بىلەنمۇ بىرگە بولىمەن. كىمكى مېنىڭ سۈننىتىمدىن يۈز ئۆرۈيدىكەن ئۇ مېنىڭ ئۈممىتىمدىن ئەمەستۇر»دېگەن. (بۇخارى، مۇسلىم) ئاللاھ بۇ ھەقتە توۋەندىكى ئايەتنى چۈشۈرگەن:

وَٱبْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا

«ئاللاھ ساڭا بەرگەن بايلىق بىلەن ئاخىرەت يۇرتىنى تىلىگىن، دۇنيادىكى نېسىۋەڭنىمۇ ئۇنتۇمىغىن.» (قەسەس سۈرىسى 77 - ئايەت)

ئەمەلىيەتتە ئىسلام يەھۇدىلاردا بولغان تەرەپبازلىق (رادىكاللىق) تىن كېيىن ئوتتۇرا ھاللىق، مۆتىدىللىقنى تۇرغۇزۇش ئۈچۈن كەلگەندۇر. يەھۇدىلار ئاللاھ ھالال قىلغاننى ھارام قىلىش ئارقىلىق تەبىئەتكە خىلاپلىق قىلغان، دۇنياپەرەس بولۇپ كېتىپ، كىشىلەرنىڭ ماللىرىنى ناھەق يېگەن. خرىستىئانلارمۇ پۈتۈن ھاياتىنى ئىبادەتكە بېغىشلاش ئارقىلىق تەبىئەتكە خىلاپلىق قىلغان. ئاللاھ مۇنداق دېگەن:

قُلْ مَنْ حَرَمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالْعيبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ

«ئېيتقىنكى، «ئاللاھ بەندىلىرى ئۈچۈن ياراتقان لىباسلارنى، شېرىن، پاك رىزىقلارنى كىم ھارام قىلدى؟» (ئەئراف سۈرىسى 32 - ئايەت)

بۇنىڭدىن مەلۇم بولىدۇكى رادىكاللىق، تەرەپبازلىق دىن بىلەن مۇناسىۋەتسىز بولۇپ، ئەكسىچە رادىكاللىقنىڭ ئاساسى مەنبەسى دىننى خاتا چۈشەنگەنلىك ۋە ناقىسلىقتىن بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دىندا رادىكاللىق يولىنى تۇتۇش، توغرا چۈشەنچە ھاسىل قىلالماسلىق دىندىن چىقىپ كېتىشكە ئېلىپ بارىدۇ دېگەن.

ئەبى سەئىد ئەلخۇدەرى (ئاللاھ رازى بولسۇن) مۇنداق دېگەن: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مال تەقسىم قىلىۋاتاتتى، ئابدۇللاھ ئىبنى خۇۋەيسىرە ئەتتەمىمى كېلىپلا مۇندا دېدى: ئى رەسۇلۇللاھ ئادىل بولغىن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئىسىت ساڭا، مەن ئادىل بولمىسام كىم ئادىل بولىدۇ؟ دېدى. ئۇنى ئاڭلىغان ئۆمەر ئىبنى

خەتتاب: بۇنىڭ بوينىغا قىلىچ بىلەن ئۇرۇمەن دەپ قوپقاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنى قويىۋەت، ئۇنىڭ دوستلىرى بار، بەزىلەر نامىزىنى باشقا بىرسىنىڭ نامىزى بىلەن، روزىسىنى باشقا بىرسىنىڭ روزىسى بىلەن كەمسىتىۋېتىدۇ، ئوق قورالدىن چىقىپ كەتكەندەكلا ئۆزىنىڭ دىنىدىن چىقىپ كەتكەنلىكىنى تۇيماي قالىدۇ.» (بۇخارى رىۋايىتى) بۇنداق دېگەنلىك بەزىلەر قىلىدىغان ئىبادەتلىرىدە ھەددىدىن ئاشۇرىۋېتىدۇ، نېمە قىلىۋاتقانلىقىنى چۈشەنمەي قالىدۇ. مۇھىم دەپ قارالغان مەسىلە كىشىلەر بىلەن ياخشى مۇئامىلىدە بولۇشتۇر.

كۈنىمىزدە مۇسۇلمانلارغا چاپلىنىپ قالغان تېرروررچىلىق تۆھمىتى پەقەتلا ئاز بىر قىسىم كىشىلەر ئىسلام نامىدىن سادىرقىلغان خاتالىقلىرى، شەخسى مەنپەئەتلىرى ئۈچۈن دىنىنى قالقان قىلغان سەۋەبتىن ئىكەنلىكى ھەممىگە ئايان، ۋاھالەنكى دىن ئۇلاردىن بىزاردۇر. ئۇلار بەزى ساددا مۇسۇلمانلارنىڭ ھېسداشلىقىنى قوزغاشنى خالايدۇ. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ، ئىسلام خەلىپىلىرى ۋە ساھابىلارنىڭ تارىخىنى كۆرىدىغان بولسا ئۇلاردىن ھېچقايسىسى باشقا دىندىكىلەردىن تىنچلىقپەرۋەرلەرنى ئۆلتۈرمىگەن، ھېچكىمنى قىلىچ تەڭلەپ مۇسۇلمان بولۇشقا زورلىمىغان. بۇ يەردە ئاللاھنىڭ مۇنۇ سۆزىنى نەقىل كەلتۈرۈش كۇپايە. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

مَن قَتلَ نفْسًا بِغْيرِ نفْسٍ أوْ فَسَادٍ فِي الأرْضِ فَكَأنما قَتلَ الناسَ جَمِيعًا وَمَنْ أحْياهَا فَكَأنما أحْيـا الناسَ جَمِيعًا

«كىمكى ناھەق ئادەم ئۆلتۈرمىگەن ياكى يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلمىغان بىر ئادەمنى ئۆلتۈرسە، ئۇ پۈتۈن ئىنسانلارنى ئۆلتۈرگەندەك بولىدۇ، كىمكى بىر ئادەمنى تىرىلدۈرسە (يەنى قۇتقۇزسا ياكى ھايات قېلىشىغا سەۋەبچى بولسا)، ئۇ پۈتۈن ئىنسانلارنى تىرىلدۈرگەندەك بولىدۇ.» (مائىدە سۈرىسى 32 - ئايەت) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «مۇسۇلمان مۇسۇلماننى ئۆلتۈرۈشى هارامدۇر. قېنى، مېلى ۋە شەرىپىنىڭ ھۆرمىتى باردۇر.» (تىرمىزى، ئىبنى ماجە)

يەنە بىر ھەدىستە مۇنداق دېگەن: «كىمكى مۆمىننى قورقىتىدىكەن ئاللاھ ئۇنى قىيامەت كۈنىدىكى قورقۇنچىسىغا كاپالەتلىك قىلمايدۇ.» (تىرمىزى، ئىبنى ماجە)

يەنە بىر ھەدىستە مۇنداق كەلگەن: «ھەقىقى مۇسۇلمان كىشى باشقا مۇسۇلمانلار ئۇنىڭ تىلىدىن، قولىدىن ئازار يېمىگەن كىشىدۇر.» (تىرمىزى، ئىبنى ھەنبەل)

ئاللاھ يەنە مۇنداق دېگەن:

ادْعُواْ رَبكُمْ تَضَرعًا وَخُفْيَةً إِنهُ لاَ يُحِب الْمُعْتَدِينَ * وَلاَ تُفْسِدُواْ فِي الأرْضِ بَعْدَ إِصْلاَحِهَا

«پەرۋەردىگارىڭلارغا تۆۋەنچىلىك بىلەن يوشۇرۇن دۇئا قىلىڭلار، (دۇئا قىلغاندا كەلسە - كەلمەس سۆزلەپ، توۋلاپ) ھەددىدىن ئاشۇرىۋەتكەنلەرنى ئاللاھ ياقتۇرمايدۇ. ئاللاھ (پەيغەمبەرلەر ئەۋەتىپ) يەر يۈزىنى تۈزىگەندىن كېيىن، يەر يۈزىدە بۇزۇقچىلىق قىلماڭلار.» (ئەئراف سۈرىسى 55 – 56 - ئايەت)

ئىسلام يەنە كىشىلەرنى مىللەتلەر سۈپىتىدە ئۆز ئارا چىقىشىپ ئۆتۈشكە چاقىرىدۇ. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

يَا أيهَا الناسُ إِنا خَلَقْنَاكُم من ذَكَرٍ وَأُنثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِن أكْرَمَكُمْ عِندَ اللهِ أتقَاكُمْ إِن اللهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ

«ئى ئىنسانلار! سىلەرنى بىز ھەقىقەتەن بىر ئەر، بىر ئايالدىن، (ئادەم بىلەن ھەۋۋادىن ئىبارەت) بىر ئاتا بىر ئانىدىن ياراتتۇق. ئۆز ئارا تونۇشۇشۇڭلار ئۈچۈن سىلەرنى نۇرغۇن مىللەت ۋە ئۇرۇق قىلدۇق، ھەقىقەتەن ئەڭ تەقۋادار بولغانلىرىڭلار ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ئەڭ ھۆرمەتلىك ھېساپلىنىسىلەر (يەنى كىشىلەرنىڭ بىر - بىرىدىن ئارتۇق بولۇشى نەسەب بىلەن ئەمەس، تەقۋادارلىق بىلەن بولىدۇ)، ئاللاھ ھەقىقەتەن ھەممىنى بىلگۈچىدۇر، ھەممىدىن خەۋەرداردۇر.» (ھۇجرات سۈرىسى 13 - ئايەت)

مۇسۇلمانلارنى يەنە غەيرى مۇسۇلمانلارغا ئادالەت ۋە ياخشىلىق بىلەن مۇئامىلە قىلىشقا چاقىرىدۇ:

لَا يَنْهَاكُمُ اللهُ عَنِ الذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُم من دِيَارِكُمْ أَن تَبروهُمْ وَتُقْسِطوا إِلَيْهِمْ إِن اللهَ يُحِب الْمُقْسِطِينَ * إِنما يَنْهَاكُمُ اللهُ عَنِ الذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدينِ وَأَخْرَجُوكُم من دِيَارِكُمْ وَظَاهَرُوا عَلَى إِخْرَاجِكُمْ أَن تَوَلوْهُمْ وَمَن يَتَوَلهُمْ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الظالِمُونَ

«(كۇففارلاردىن) سىلەر بىلەن ئۇرۇش قىلمىغان ۋە سىلەرنى يۇرتۇڭلاردىن ھەيدەپ چىقارمىغانلارغا كەلسەك، ئاللاھ ئۇلارغا ياخشىلىق قىلىشىڭلاردىن، ئۇلارغا ئادىل بولۇشۇڭلاردىن سىلەرنى توسمايدۇ، شۈبھىسىزكى، ئاللاھ ئادىللارنى دوست تۇتىدۇ. ئاللاھ دىن ئۈچۈن سىلەر بىلەن ئۇرۇشقان، سىلەرنى يۇرتۇڭلاردىن ھەيدەپ چىقارغان ۋە سىلەرنى ھەيدەپ چىقىرىشقا ياردەملەشكەنلەرنى دوست تۇتۇشۇڭلاردىن سىلەرنى توسىدۇ، كىمكى ئۇلارنى دوست تۇتىدىكەن، ئۇلار زالىملاردۇر.» (مۇمتەھىنە سۈرىسى 8 – 9 - ئايەتلەر)

يېقىنقى بىر نەچچە يىلدىن بىرى يۈز بېرىۋاتقان تېرورلۇق ھەرىكەتلىرى دۇنياۋى مەسىلە بولۇپ قالدى، بۇ ھەرىكەت ھەممە جەمئىيەت، ھەممە دىن، ھەممە مەزھەپلەردە مەۋجۇت، ئىسلامنىڭ دۈشمەنلىرى بۇ ھەرىكەتنى قەستەن مۇسۇلمانلارغىلا چەكلەپ، تار رامكا ئىچىگە كىرگۈزۈشكە ئورۇنۇۋاتىدۇ. غەرب ئاخباراتلىرى بارلىق كۈچىنى بۇ مەسىلىگە مەركەزلەشتۈرگەن. بولۇپمۇ سابىق سوۋېت ئىتتىپاقى پارچىلانغاندىن كېيىن غەرب دۇنياسى كوممۇنىزم خەتىرى ئاخىرلاشتى، ئەمدى بىردىنبىر خەتەر ۋە دۈشمەن «ئىسلام» دەپ قارايدىغان بولدى. بۇ ھەقىقەت ۋە ئەمەلىيەتتىن يىراق قاراشتۇر. دۇنيادا ھازىر بىرمىليارتتىن كۆپ تىنچلىقپەرۋەر مۇسۇلمان ياشايدۇ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئامانلىق ۋە مۇقىملىققا موھتاج، چۈنكى ئۇلۇغ ئىسلام پرىنسىپى مۆتىدىللىق ۋە كەچۈرۈمچانلىققا چاقىرىدۇ.

خاتىمە

يۇقىرىدا بايان قىلىپ ئۆتكەن مەسىلىلەر دىن دۈشمەنلىرىنىڭ كونا - يېڭى ئىسلامغا قارشى غەرەزلىك پەيدا قىلغان يالغان - ياۋىداق تۆھمەتلىرىنىڭ مۇھىم بىر قىسمىدۇر. ئۇلار بۇ ئارقىلىق داۋاملىق يوچۇق ئىزدەش بىلەن ئاۋارە، ۋەھالەنكى ئاللاھ بۇ دىننى ئاخىرقى ساماۋى دىن قىلىپ كەلتۈرگەن ھەمدە پۈتۈن زېمىن ئەھلى بۇ دىنغا چاقىرىلغان.

قۇرئان كەرىم ئۆزىمۇ خۇسۇمەتچىلەرنىڭ قۇرئان كەرىمدىن زىتلىق، شۇبھىلىك تەرەپلەرنى ئىزدەشكە داۋاملىق ئۇرۇنىدىغانلىقىنى كۆرسەتتى. ئۇلار قۇرئان كەرىمنى ئادەتتىكى بەشەرى كىتابلارغا قىياس قىلىپ باقىدۇ. قۇرئاندا بۇنداق قارىمۇ قارشىلىقنىڭ سەۋەبى بەكمۇ ئاددى. ئۇ بولسىمۇ ئاللاھ تەرىپىدىن نازىل بولغانلىقىدۇر. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

أَفَلاَ يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِندِ غَيْرِ اللّهِ لَوَجَدُواْ فِيهِ اخْتِلاَفًا كَثِيراً

«ئۇلار قۇرئان ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزمەمدۇ؟ ئەگەر قۇرئان (مۇشرىكلار بىلەن مۇناپىقلار گۇمان قىلغاندەك) ئاللاھتىن غەيرىنىڭ تەرىپىدىن بولغان بولسا، ئەلۋەتتە، ئۇنىڭدىن نۇرغۇن زىددىيەتلەرنى تاپقان بولاتتى.» (نىسا سۈرىسى 82 - ئايەت)

بۇ ئايەت ئارقىلىق مۇسۇلمانلارغا شۇنى ئېيتىشقا ئەرزىيدۇكى، سىز ئىسلام ئەخلاقىدا باشقىلارغا ئۆرنەك بولىشىڭىز كېرەك. ئىسلامغا ھېكمەت بىلەن چاقىرىپ، ياخشى نەسىھەت قىلىپ، چىرايلىق گەپ بىلەن مۇنازىرىلىشىپ، سوغۇق قانلىق بىلەن قانائەتلەندۈرۈش ئۇسۇلىدىن ياخشى ئۇسۇل يوق. ھەممە گەپلىرىڭىز ئەقلى دەلىل، توغرا مەنبەگە ئاساسلىنىشى كېرەك. بىز بۇ كىتابتا ئىسلامنىڭ مۇكەممەل چۈشەنچىسىنى ئاددى ئۇسۇلدا چۈشەندۈرۈشكە تىرىشتۇق. ئىسلامغا قارشى تۆھمەتلەرگىمۇ دەلىل – ئىسپات بىلەن رەددىيە قايتۇرۇشنىڭ يوللىرىنى كۆرسەتتۇق.

بۇ كىتابنى كۆرگەن غەيرى مۇسۇلمانلارغىمۇ شۇنداق جاكارلايمىزكى، ئەگەر ھەقىقي مەقسىتى ھەقىقەتكە يېتىش بولسا، ئۇلار ئىسلام ھەققىدە كاللىسىدىكى خاتا چۈشەنچىسىنى بىر چەتكە قايرىپ قويۇپ، ھەقىقەتنى ئىزدەشكە تىرىشىپ كۆرسۇن. مۇسۇلمانلار ئۈچۈن ئىسلام دىنى مەنپەئەت قوغلايدىغان، ئەتراپىغا ئادەم توپلاشقا تىرىشىدىغان سىياسى ياكى ئىقتىسادى مەزھەپ ئەمەس، بەلكى بۇ ئىلاھى دىن بولۇپ ئىنسانىيەتنىڭ ھىدايىتى (توغرا يولغا مېڭىشى) ئۈچۈن، بارلىق ئىنسانلارنى ھەيرانلىق، زۇلمەت – قاراڭغۇلۇقتىن، ئەبەدىي بەخت - سائادەت ۋە كامالەتكە يەتكەن نۇرغا چىقىرىش ئۈچۈن نازىل قىلىنغان يېگانە ۋە ئاخىرقى ساماۋى دىندۇر.

ئى ئاللاھ بىزنى سۆزنى ئاڭلاپ توغرىسىغا ئەگەشكۈچىلەردىن قىلغايسەن!
ھىدايەتكە ئەگەشكۈچىلەرگە تىنچ - ئامانلىق يار بولغاي. ئامىن!!!